

₺ 400 (2)

Térkép

A könyvtáros

1963. ÉVI MÁRCIUS HÓ / TIZENHARMADIK ÉVFOLYAM

3

TARTALOM

	Oldal
Olvásóink véleménye	121
A pártkongresszus után (Gonda György, Szabolcska Ferenc)	124
KELLNER BÉLA: Gondolatok a könyvtárosi hivatástudatról	127
GERŐ GYULA: Szépülő könyvtárak	129
KATSANYI SÁNDOR: Termelőszövetkezetek és könyvtárak	132
HORVÁTH VIKTOR: A főlépdányok begyűjtése	134
EGRESI ISTVÁN: A szocialista brigádok és a könyvtár kapcsolata a Ganz-MÁVAG-ban (II.)	136
STENGER KATALIN: A téma szerinti csoportosítás tapasztalatai egy gyermekkönyvtárban	138
CSANÁDI LAJOS: A műszaki egyetem kollégiumi könyvtárai	140
SZILÁGYI KÁROLY: Könyvtáros vagy raktáros?	142
MARKÓ JÓZSEF: A könyvtár segítsége az iskoláknak a kötelező irodalom olvastatásában	144
MEZEI GYÖRGY: Negyed század könyveink védelmében	146
Könyvtáros hallgatók írják	148
PODONYI ANDRÁS: Egy könyvtári tűzkárral kapcsolatos tapasztalatcsere 1901-ben	150
ANDRÁSSY MÁRIA: Milyen tartások könyveink?	152
Könyvtárosok kis lexikona (Vértessy Miklós)	155
Könyvtári görbe tükör (Babinecz Mihályné)	154

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

BOZÓKY ÉVA: François Villon 1431—1463	157
Juhász Gyula 1883—1937 (L. S.)	159
BATÁRI GYULA: Emlékezés a Könyvek Könyvére	161
„Főművemem dolgozom” . . . (Kopré József beszélgetése Rideg Sándorral)	163
SZÍJ REZSÓ: Martyn Ferenc illusztrációi	165
SZABÓ JÓZSEF: „Emberséges, becsületes élet”	166
Eseménynaptár	167
REMETE LÁSZLÓ: Geréb László 1905—1963	168
Népköltési kiadványok (L. K.)	169

Könyvismertetések

MARX és ENGELS Művei 7. és 8. (Földi Tamás)	172
KÁDÁR JÁNOS: A szocializmus teljes győzelméért (Tolnai György)	173
TERSÁNSZKY J. JENŐ: Nagy árnyakról bizalmasan (S. A.)	173
LŐRINCZ LÁSZLÓ: Mártonka Áron kalendáriuma (Bögel József)	174
KOLOZSVÁRI GRANDPIERRE EMIL: Párbeszéd a sorssal (Pomogáts Béla)	174
KESZÍ IMRE: Örvényes Csóri (i)	175
KOVAI LŐRINC: Földönfutók (B. J.)	175
WILLIAM FAULKNER: Az öreg (-á-)	176
LIVIU REBREANU: Akasztottak erdeje (Szappanos Balázs)	177
CARSON McCULLERS: Magányos vadász a szív (Vámosi Pál)	177
BÁRSONY ISTVÁN: Erdőn, mezőn (Gönczi Imre)	178
DEKÁNY ANDRÁS: Az Ocean Császára (Nagy Ernő)	178
JOY ADAMSON: Oroszlánhűség (-y)	179
BAJOMI LÁZÁR ENDRE: A mai francia irodalom kis tükre (-es-)	179
BERNÁTH AURÉL: A múzsa körül (Lipták Gábor)	180
KARMACSI BERTALAN: A káposztafélék termesztése (Bakonyi Andrea)	180
WORTMANN SÁNDOR: A tej kezelése és feldolgozása termelőszövetkezetekben (Dudás Károly)	181
A tanszéki könyvtárosok alapismeretei (Tóth András)	181
Zalai termelőszövetkezetek könyvtára (Sándor Katalin)	182
Általános könyvjegyzék 1960—1961. (Pálvölgyi Endre)	182
Időszerű gazdasági kérdések irodalma I—IX. (Tuszkau Antónia)	183
Hírek	184

Címlapképünkön szocialista brigádtagok a Ganz-MÁVAG
könyvtárában (Silberhorn Tibor rajza)

A könyvtáros

XIII. ÉVFOLYAM

3. SZÁM

1963. MÁRCIUS

A Művelődésügyi Minisztérium lapja. Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Csöke Anna, Ebergényi Tibor, Gönczi Imre, Katona Jenő (főszerkesztő), Kellner Béla, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kóhalmi Béla, Páldy Róbert (szerkesztő), Sallai István, Szekeres Pál, Tóth Ferenc, V. Dr. Waldapfel Eszter. — Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9/11. Telefon: 221-293. Terjeszti a MAGYAR POSTA

A Ganz-MÁVAG gyár „Aug. 20.” szocialista brigádja a szakszervezeti könyvtár világtérképe előtt

OLVASÓINK VÉLEMÉNYE

Szerkesztőségünk néhány hónapja véleménykutató kérdőíveket juttatott olvasóinkhoz, elsősorban a közművelődési könyvtárak munkatársaihoz. A véleménykutatás fő célja a lap és a könyvtárak kapcsolatának erősítése, a nélkülözhetetlen olvasói visszhang igénylése volt. A válaszokból sok mindenben következtetni lehet arra, hogy a *A könyvtáros* mit tett eddig, — s mit kell még tennie — fő célkitűzésének megvalósításáért, vagyis azért, hogy minél jobban ellássa az egységes magyar könyvtárügy sajátos szolgálatát. Segítséget vártunk és kaptunk is abban a kérdésben, hogy a könyvtárügy napirenden levő problémái közül, melyekkel kell a lapnak nagyobb figyelemmel foglalkoznia. A kérdések összeállításánál arra is törekedtünk, hogy széles körből szerezzünk véleményeket a lap egyes állandó rovatairól, amelyek szükségességéről és használhatóságáról nem volt elegendő és meggyőző tapasztalatunk.

A véleménykutatás során 250 könyvtáros válaszolt írásban a következő könyvtartípusokból:

Községi könyvtár	116 könyvtáros
Járási könyvtár	46 könyvtáros
Városi könyvtár	12 könyvtáros
Megyei könyvtár	18 könyvtáros
Föv. Szabó Ervin K.	27 könyvtáros
Üzemi szakszervezeti könyvtár	13 könyvtáros
Üzemi műszaki könyvtár	17 könyvtáros
Iskolai könyvtár	1 könyvtáros

Összesen: 250 könyvtáros

A beérkezett válaszokat az alábbiakban, a kérdések sorrendjében összegezzük.
Használja-e a lap könyvtárügyi cikkeit munkájában?

A válaszok szinte kivétel nélkül a lap szakmai cikkeinek hasznosságáról és használhatóságáról adnak számot. Egyértelműleg nemleges választ csak egy könyv-

táros adott, néhányan pedig szórványos és korlátozott felhasználási lehetőségre utaltak ilyen, bizonytalan megfogalmazásokban: „időnként”, „ritkán”, „részben” stb.

Őszintén megmondjuk, hogy a válaszokban kifejeződő, szinte egységes igenlést szerkesztőségünk nem tekintheti korlátlan elismerésnek, és nem ringatja magát illúziókban. Tisztában vagyunk ugyanis vele, hogy a kérdőíveket elsősorban a lapot leginkább olvasó, érdeklődő könyvtárosok töltötték ki. Emellett úgy érezzük, hogy a valóságot jobban kifejező képet kaphattunk volna, ha a kérdések arra is kiterjedtek volna, hogy konkrétan hogyan használták a lap cikkeit munkájukban. Ennek a kérdésnek további elemző vizsgálatát tehát továbbra is feladatunknak tartjuk, és várjuk olvasóink rendszeres észrevételeit. Másirányú érdeklődéseink és tapasztalataink ugyanis a lap korántsem kielégítő olvasására és ismeretére utalnak. A Miskolci Megyei Könyvtár őszinte jelzése szerint a községi könyvtárosok, de még a járási könyvtárosok is rendkívül felületesen olvassák a lapot. Ebből következik, hogy munkájukban nem tükröződik a szakirodalom alapos ismerete, alkotó felhasználása. El kell ismernünk az üzemi műszaki könyvtárosok és az iskolai könyvtárosok igazát, akik jogosan teszik szövé, hogy az ő problémáikkal keveset foglalkozott a lap. (Megjegyezzük azonban, hogy mindkét hálózatnak külön orgánuma van, és a *Könyvtáros* az ő kérdéseiket elsősorban az egész magyar könyvtárügyet érintő vonatkozásban tárgyalja.) Mégis az a véleményünk, hogy a többi könyvtár típus dolgozóit a lap jelenlegi fejlődési szakaszában is több ösztönzést és szakmai segítséget nyerhetnének, ha rendszeresen olvasnák cikkeit.

Megfelelően foglalkozik-e a lap a könyvbarát-mozgalommal?

Mit tartanak még szükségesnek ezen a téren?

A válaszok elismerik, hogy a lap kezdettől fogva napirenden tartja az olvasó-mozgalom problémáját, és szerepe volt abban, hogy a könyvtárosok figyelmét és érdeklődését e feladatra fordította. A *könyvbarát-mozgalom hírei*-re szorítókozó tárgyalási forma ma már nem elégíti ki a könyvtárosok igényeit, mert csak keveset mondó állóképet mutathat a könyvtárosnak. Sok választadónk véleményét sűrítve ezzel kapcsolatban B. Irányi Lujza észrevétele: „A mozgalom országos nagysága nem érződik eléggé, fejlődését vagy visszaesését nem érzékeljük. Érdemes lenne konkretizálni az eredményeket, a szervezés felépítését, technikáját, az eredmények lemérhetőségének lehetőségét”. A regisztráló jellegű apró hírek helyett az alapos módszertani cikkeket, összefoglaló jellegű írásokat, nagyobb lélegzetű tudósításokat sürgetik a könyvtárosok. Minél több hasznosítható tapasztalatot, gyakorlati tanácsot várnak a könyvbarát-mozgalom akcióbizottságainak munkájáról, s általában a tömegszervezetek tevékenységéről. Ne csak eredményekről számoljanak be, hanem arról is, hogy miként érték el az eredményt — írja Jecs Éva sajozsentpéteri könyvtáros. Megszivlelendő az a javaslat is, hogy a negatív példákkal is foglalkozni kellene. Könyvtárosaink véleménye a mozgalom kezdeti állapotában íródott. Azóta — épp a fenti javaslatok hatására — sokkal változatosabban, alaposabban foglalkozik a könyvbarát-mozgalommal a lap, és a jövőben is figyelembe veszi a közvéleménykutatás során felmerült igényeket.

Melyeket tartja a magyar könyvtárügy olyan soron következő problémáinak, amelyekkel a lapnak nagyobb figyelemmel kell foglalkoznia?

A kérdés nagy érdeklődést váltott ki, s szerkesztőségünk igen sok egészséges javaslatot kapott. A javaslatok egyrészt címszerűen ismertettjük, s egyben jelezzük, hogy e kérdésekről szívesen fogadunk elemzéseket, cikkeket.

Könyvtárpolitikai kérdések: a szakszervezeti és a műszaki könyvtárak együttműködése, a gyermekkönyvtárak és az iskolai könyvtárak kapcsolata, a közművelődési könyvtárak gyűjteményproblémái, a tanácsi és a szakszervezeti hálózat együttműködése, a kis települések könyvtári problémái, a kis könyvtárak összevonásának kérdései, a szakszervezeti könyvtárak megnyitása a terület lakossága számára, a könyvtári tanácsok, az iskolai könyvtárak működése, a közművelődési könyvtárak népművelési feladatai.

Olaszszervezési kérdések: Eddig még nem olvasó falusi felnőttek olvasóvá szervezése, a termelőszövetkezeti parasztság körében végzett olvasótoborzás módszerei.

Olaszszolgálati kérdések: Az általános iskolát végzett fiatalok „lemorzsolódásának” megakadályozása, az olvasás irányítása, a *József Attila olvasómozgalom*, a szabadpolcrendszer további módszertani kérdései, a serdülőkkel való külön könyvtári foglalkozás lehetőségei.

Könyvtártechnikai kérdések: A könyvtári munka gépesítése, könyvtári berendezések és felszerelések, a könyv műanyag borítása, a könyvtárak korszerűsítése, a kölcsönzési eljárás egyszerűsítése.

Propagandamunka: antiklerikális és atheista propaganda, a mezőgazdasági és műszaki könyvek propagandája, ajánló bibliográfiák készítése, szemléltető propaganda.

Figyelmeztető és tanulságos jelzés, hogy igen sokan kívánnak könyvtári munkaszervezési kérdésekről olvasni, és sokan sürgetik a főhivatású könyvtárosok szervezett továbbképzését.

Milyen fajta cikkek nem érdeklík a lapból? Mit tart feleslegesnek benne?

A válaszokból az derül ki, hogy a könyvtárosok nagyrésze tájékozódás és ismeretbővítés szempontjából szívesen olvassa a lap legkülönbözőbb tárgyú könyvtári szakcikkeit, az adott könyvtártípushoz való tartozásától függetlenül. Néhány esetben kaptunk csak olyan észrevételt, amelyből az elméleti és gyakorlati vonatkozású írások, vagy a nagy- és a kiskönyvtárak problémáit tárgyaló cikkek merev szétválasztása, s valamelyik típus feleslegesnek való minősítése következtethető. Megértjük azt, hogy könyvtárosaink érdeklődése nem terjedhet ki egyformán a könyvtárügy minden kérdésére. Lapunknak viszont a legkülönbözőbb könyvtárhálózatok problémáit és a magyar könyvtári élet időszerű kérdéseit egyaránt felszínen kell tartania, s egyaránt kell foglalkozni elméleti és gyakorlati kérdésekkel. Azzal természetesen egyet értünk, amit többek között *Pályi Éva* fejezett ki (Főv. Szabó Ervin Könyvtár), hogy nem sok hasznot nyújtanak egyes kis könyvtárak regisztráló jellegű beszámolóit, vagy a kizárólag helyi vonatkozású, s általánosítható következtetést nem adó írások. Igazuk van azoknak is, akik azt kifogásolják, hogy egyes cikkekben túlteng a statisztika, a számadatok kellő színvonalú elemzése nélkül. Igyekezünk kell nagyobb szerkesztői segítséget nyújtani az ilyen jellegű írások cikké érleléséhez. Több kritika érte az értekezletekről tudósító beszámolóinkat is, amelyek — egyik olvasónk szerint — terjedelmességük ellenére sem tudják mindig érzékelteni a vitát. Sokan tartották feleslegesnek a cikkek alá tördelt apróbetűs híreket és a könyvtárosok által írt bejelentésszerű közléseket. Igazat lehet adnunk *Andrássy Mária* budapesti könyvtárosnak, aki ezek helyett azt kéri, hogy a szerkesztőség állítson össze belőlük átfogóbb tájékoztatásokat.

Hogyan használja a lap könyvismertetéseit? Segítik-e ezek, s hogyan könyvtári munkáját?

A válaszok arról tanúskodnak, hogy a könyvismereti rovat a lap egyik leginkább olvasott része. Egyre ritkább eset, hogy a közölt bírálatokkal szemben tartalmi kifogások merülnek fel olvasóink részéről. Kifejeződött az a jogos igény, hogy a recenziók a mű bemutatása mellett jobban térjenek ki az író megismertetésére is. Egyetértünk azokkal a véleményekkel, amelyek felvetik, hogy a jövőben nagyobb teret kell adni a műszaki és természettudományi könyvek ismertetésének. Több könyvtáros arról számolt be, hogy a lap recenzióit a saját ismereteinek gyarapításán kívül a könyvtári munka különböző segédeszközéül is felhasználja. (Pl. az Egri Megyei Könyvtár és a 3. sz. Szabó Ervin Könyvtár cikk-katalógus készítéséhez, a Békéscsabai Megyei Könyvtár ajánló bibliográfiák szerkesztésével, a Tiszafüredi Járási Könyvtár annotált katalógus készítéséhez. A Kisújszállási Városi Könyvtárban pedig kigépelik a recenziókat és, a könyvekbe ragasztják be.)

Számos könyvtáros kifogásolta, hogy a recenziók nagy késéssel követik a könyvek megjelenését, és így a könyvrendelésnél nem hasznosíthatók. Szerkesztőségünk törekedni fog arra, hogy a recenziók a könyvkiadást a jelenleginél frissebben kövessék, azt azonban a jövőben sem tudja megvalósítani, hogy a recenziók a könyvrendelés időpontjáig megjelenjenek. A lap havi megjelenése és a nagy nyomdai átfutási idő ezt lehetetlenné teszi.

Szükségesnek tartja-e a lapban az újonnan megjelenő klasszikus művek ismertetését?

A megkérdezettek kb. 80 százaléka igennel válaszolt a kérdésre, a községi könyvtárosok és a társadalmi munkás könyvtárosok szinte valamennyien. Azt is számításba kell venni, hogy a könyvtárakba igen sok új és fiatal munkaerő kerül, akik többsége szintén igényt tart a klasszikus művek ismertetésére is. Ezeket a körülményeket figyelembe véve a szerkesztőség továbbra is feladatának tartja egyes klasszikus művek esetenkénti bemutatását is, de természetesen ügyel a helyesnek vélt arányok betartására.

Az összefoglaló lapszemléknek hasznát látja-e?

A vélemények ezzel kapcsolatban erősen megoszlanak. Tekintve, hogy várakozáson felül sokan tartják ezt a fajta ismertetést nélkülözhetőnek, hasznosításáról pedig nincsenek meggyőző tapasztalataink, szerkesztőségünk javasolja a Szerkesztő Bizottságnak a lapszemlék megszüntetését.

Milyennek tartja a lap tördelését, képeit? Milyen változtatásokat javasol e téren?

A legtöbb elmarasztalás a kivitelezés, a forma terén érte a lapot. Sokan észrevételezték, hogy a lap tipográfiája elavult. A betűtípusa túl apró, fárasztó, nem elég változatos. A képei elmosódottak, homályosak, emellett sok felvétel színvonala nem kielégítő. A cikkanyag elhelyezése túl tömör, nem elég levegős. Egy-egy rovatot a kis betűformái miatt szinte olvashatatlannak minősítettek könyvtárosaink (pl. A könyvbarát-mozgalom hírei). Sok kifogásolnivaló érte az elmosódó illusztrációkat, az egyhangú fejléceket is, sokan pedig erősebb fedőlapot javasolnak.

Milyen javaslatai vannak a lap és a könyvtárak kapcsolatának javítására?

A javaslatok közül figyelemre méltóak a rendszeres levelezésre és a gyakoribb személyes látogatásra tett indítványok. Sokan javasolták, hogy a lap írjon ki több pályázatot. Megvalósítható, — s eddig is volt rá példa —, hogy a szerkesztőség tartson ankétot a lap problémáiról egy-egy megye vagy hálózat könyvtárosai körében. Megszívlelendő és újszerű javaslat, hogy ezeken az ankétokon alkalmazhatnánk *Élő rovat* bemutatását. Így a könyvtárosok személyesen is megismernék a könyvtárugy vezetőit és a lap munkatársait.

A javaslatokat is figyelembe véve a szerkesztőség egyik sürgető feladatának tartja a lap és a könyvtárosok kapcsolatának elmélyítését. Ennek érdekében — többek között — már a közeljövőben több megyeszékhelyen tartunk ankétot könyvtárosokkal. Szeretnénk, ha ezeken az összejöveteleken véleménykutatásunk összefoglalóját a résztvevők vitaalaként felhasználnák. Ezen felül is kérjük lapunk olvasóit, hogy észrevételeikkel, bírálataikkal rendszeresen segítsék a szerkesztés munkáját. Végül köszönetet mondunk azoknak a könyvtárosoknak, akik a mostani véleménykutatás során ezt a segítséget máris készségesen megadták.

A PÁRTKONGRESSZUS UTÁN...

GONDA GYÖRGY, a Vas megyei Tanács VB. elnöke:

Sok felnőtt tanul az utóbbi időben Vas megyében is a különböző iskolákban. Ez talán az egyik legfontosabb vonása a kulturális igények növekedésének. De emellett a másik feltétlenül az, hogy soha ennyien nem olvastak jó irodalmat és hasznos könyveket. A megyei tanács végrehajtó bizottsága néhány hónappal ezelőtt — a könyvtárugy munkásainak bevonásával — összegezte az elmúlt 10 esztendő eredményeit és tanulságait. Megállapíthatjuk, hogy a megyei könyvtár dolgozóitól a községi könyvtárosokig, sok lelkes és hozzáértő emberünk dolgozik igen szép eredménnyel. A megye tanácsi könyvtáraiban 48 000 beiratkozott olvasó van, kereken 320 000 kötet könyv áll rendelkezésükre. 17 majori településre a művelődési autó juttatja el a könyvet.

A könyvtáraink helyzetére vonatkozó legfontosabb számoknál érdemes arra felfigyelnünk, hogy az elmúlt 4 esztendő alatt az olvasók száma 15 000-rel gyarapodott, és ma a megye lakosságának 18%-a tagja a tanácsi könyvtárhálózatnak, a könyvállományból pedig több mint 120 000 kötet — a teljes állomány kerek 37%-a — szintén az elmúlt 4 esztendő gyarapodása.

A fejlődés tényezőit vizsgálva igen örvendetes, hogy a községi tanácsok mindinkább felismerik annak fontosságát, hogy minél több ember kezébe jusson könyv. A községi tanács- és VB ülések leggyakrabban napirenden szereplő kulturális témája a könyvtárak helyzetével és fejlesztésével kapcsolatos. Ennek a figyelemnek egyik jele, hogy az utóbbi években csak a községfejlesztési alapból is megközelítette az 1 millió forintot, amit könyvtárfejlesztésre adtak. Az utóbbi időben sokat segített a Hazafias Népfront és más tömegszervezetek támogatásával létrehozott könyvbarát-mozgalom, a mozgalom keretében szervezett találkozók, ankétok és könyvpropaganda.

A művelődési otthonok és klubok építésének gyorsuló üteme javított a könyvtárak elhelyezésén is. Itt azonban még sok a tennivaló. Különösen kívánatos lenne, hogy a kibontakozó falusi klub-élet szorosabb kapcsolatba kerüljön a könyvtárakkal, az olvasómozgalommal, a könyvek megszerettetésével. Azt a fontos szerepet, amelyet a tartalmas programmal működő falusi klubok

hivatottak betölteni a közösségi nevelés szolgálatában, csak a könyvtárakkal szoros együttműködésben lehet elképzelni.

Másik fontos tapasztalatunk, hogy a mezőgazdasági szakmai műveltség növelését a könyvtárak munkájával jobban össze kellene kapcsolni. Amennyire hiba lenne leszűkíteni az olvasás népszerűsítését a napi, gyakorlati élet közvetlen szolgálatára, ugyanannyira nem mondható szerencsésnek az sem, hogy ez a kapcsolat nem eléggé tervszerű és céltudatos. Megyei könyvtárunknak erre vonatkozóan van néhány elképzelése. (Mezőgazdasági könyvankétok stb.) Ide kívánkozik azonban az az óhaj is, hogy még több népszerűen megírt és a mezőgazdaság alapkérdéseivel foglalkozó szakkönyv kellene. Ezáltal a mezőgazdasági jellegű ismeretterjesztés, az ezüstkalászos tanfolyamok, a szakmunkásképzés fontos támogatást kaphatnak a könyvtárak részéről.

Az utóbbi években már megnövekedett a felnőtt, paraszti olvasók száma. Mégis azt kell mondani, hogy ebben a vonatkozásban a feladat nagyobb és nehezebb része még előttünk áll. Ha abból indulunk ki — és ez a valóság —, hogy a 8 általános iskola elvégzését csak a felnőtt parasztlakosság egy kisebb hányadától lehet várni, akkor máris adódik a feladat, hogy egy-egy jó könyv mennyit segíthet ott, ahol már a 8 általános iskola elvégzését nem remélhetjük.

A könyvtárak munkájáról beszélgetve magunk között sokszor felmerült a kétség, hogy nem tulajdonítunk-e túlságosan nagy fontosságot a statisztikai adatoknak. Nekünk az a benyomásunk, hogy a könyvtári munka tartalmi és módszerekre, tapasztalatokra vonatkozó problémái helyett néha túlzott jelentőséget tulajdonítunk a statisztikának. Ezért a végrehajtó bizottság is azt kérte a könyvtárosoktól, hogy a lehető legtöbb figyelmet arra fordítsák, hogy minél több ember számára igazi örömet, tanulságot, valóban valamilyen „többletet” adjon az olvasás. Ennek semmiféle statisztikai kimutatás és különben szükséges adminisztratív munka mögött nem szabad másodlagossá válnia.

Végrehajtó bizottságunk annak tudatában foglalkozott eddig — és foglalkozik a jövőben is — a könyvtárüggyel, sőt igyekszik erre nevelni az alsóbb szintű tanácsokat is, hogy a termelési sikerek, az épülő falvak, a növekvő anyagi jólét mellett a könyv, az olvasás nélkülözhetetlen tartozéka annak, hogy az emberek élete minden vonatkozásban szebb és különb legyen, mint amilyen valaha is volt.

SZABOLCSKA FERENC,

az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ h. főigazgatója:

A műszaki termelési hálózathoz tartozó könyvtárak és azok irányító központja — az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ — részére a pártkongresszus tanácskozásaiából és határozataiból a jövőre nézve két igen fontos feladat következik. Az egyik, hogy a jövőben a lehető legszorosabbra kell fűzni a kapcsolatot a műszaki könyvtárak munkája, valamint az ipari termelés, a kutatás és a műszaki fejlesztés feladatai között. A másik, hogy a műszaki tájékoztatás könyvtári tevékenységének további fokozásán kívül létre kell hozni a műszaki tájékoztatás szervezett hálózatát is. Azon belül erőteljesen fokozni kell a műszaki dokumentáció szolgáltatásait, és alkalmazni kell a tájékoztatás 'különböző egyéb formáit (pl. tudományos-műszaki filmek, kiállítások, termelési tapasztalatcsere stb.) is. Mindezek együttesen jelenthetik csak a műszaki jellegű információk eredményes terjesztésének mennyiségi és minőségi fejlesztését.

Az OMKDK, a műszaki könyvtárak és a műszaki tájékoztatás kiépülő országos szervezete nagy buzdítást kapott ehhez a munkájához az MSZMP VIII. kongresszusától.

A műszaki könyvtári és dokumentációs munkának a műszaki fejlesztési feladatokhoz való közvetlen kapcsolata munkánkban máris erőteljesen jelentkezik. Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság (OMFB), intézetünk új főhatósága, ma már rendszeresen közli velünk azokat a legfontosabb termelési, kutatási és műszaki fejlesztési témákat, amelyeknek szakirodalmi alátámasztására a legnagyobb szükség van, illetve lesz. Ezeknek az igényeknek a kielégítésére az OMKDK 1963-ban — az előző évi 76 000-ről — 88 000-ré emeli a referálásra kerülő folyóiratcikkek és egyéb dokumentumok számát, növeli témadokumentációs kiadványainak számát, és különböző egyéb új típusú szolgáltatásokat nyújt az iparban dolgozó szakemberek és a felsőbb vezetés részére.

A könyvtári tájékoztatás keretében pedig kiszélesítjük a magyar nyelvű szakirodalmat feltáró ajánló bibliográfiai sorozatunkat.

A kongresszus határozatainak szellemében fokozni kívánjuk a hálózat központi jellegű tárca-intézményeinek önálló munkáját, fejleszteni kívánjuk a hálózat együttműködését és a különböző szervek közti munkamegosztást. Ennek a már megindult koordinációs munkának eredményeképpen akarjuk elérni, hogy a műszaki tájékoztatás különböző formái, a műszaki dokumentáció szolgáltatásai és a műszaki könyvtárak állománya eljusson az ipar minden dolgozójához. Külön foglalkozunk azokkal a módszerekkel, amelyek segítségével a fizikai dolgozók közül minél többen válhatnak a szakirodalom rendszeres olvasóivá. Fokozzuk együttműködésünket más könyvtári hálózatokkal is, hogy rajtuk keresztül is támogathassuk a műszaki kultúra széleskörű terjesztését.

A műszaki termelési hálózatba tartozó könyvtárak, dokumentációs és tájékoztató szervek (tárca-központok, iparági és ágazati központok, valamint vállalati irodák) módszertani irányításának fokozására éppen a pártkongresszus tiszteletére tett felajánlással indítottuk meg módszertani körleveleinket, amelyek rövid idő alatt igen eredményeseknek bizonyultak. (Erről a tájékoztatási formáról a Szovjetunió dokumentációs központja, a VINITI is elismeréssel nyilatkozott.) 1963-ban *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* címmel kibővült tartalommal, évi 10 számban fogjuk kiadni az 1954 óta évi 6 számban megjelenő *Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója* című módszertani kiadványsorozatunkat, amely tízéves fennállása alatt az egyik legtöbbet referált magyar könyvtárügyi és dokumentációs folyóirattá vált külföldön.

Intézményünkön belül 1963-ban megindul a műszaki-tudományos filmek dokumentációs és információs szolgálata, amelynek keretében központilag kívánjuk nyilvántartani először a magyar, azután pedig a baráti országok műszaki információk terjesztésére alkalmas filmjeit. A szóbeli tájékoztatáson kívül dokumentációs kiadványok formájában is terjeszteni kívánjuk az ilyenformán központilag feltárt értékes dokumentumokat, ami remélhetőleg nagymértékben elő fogja segíteni a felhasználást és a vonatkozó gyártási tervek összehangolását is. Könyvtári és dokumentációs munkánk népszerűsítése érdekében első ízben fogunk résztvenni a Budapesti Nemzetközi Vásáron, ahol a Nehézipari Minisztérium Dokumentációs és Fordító Irodájával, a Kohó- és Gépipari Minisztérium Műszaki Tájékoztatási és Propaganda Intézetével és az Építésügyi Minisztérium Építésügyi Dokumentációs Irodájával közös pavilonban fogjuk propagálni a műszaki tájékoztatás könyvtári, dokumentációs és egyéb szolgáltatásait.

Munkánkban a következő években az a nemzetközi munkamegosztás is érvényesülni fog, amelynek fontosságát a VIII. kongresszus legtöbb felszólalója külön is hangsúlyozta. A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa keretében folyó szocialista együttműködés a résztvevő országok műszaki tájékoztatási munkájára is kiterjed, és már az eddigi előkészítő megbeszélések is arra mutattak, hogy ezen a téren a jövőben igen számottevő eredmények várhatók.

A legkiválóbb műszaki vívmányokat azonban nemcsak terjeszteni kívánjuk, hanem saját gyakorlatunkban alkalmazni is szeretnénk. Az egész könyvtárügy számára értékes és általánosítható tapasztalatokkal szolgálhat majd most készülő gépesített, tömör raktárunk, amelyben az eddigi 400 méter helyett — azonos területen — csaknem 1200 folyóméter hosszúságú polcot tudunk elhelyezni. Feltételezhetően értékes tapasztalatokkal fognak szolgálni az információs munka gépesítése terén rövidesen meginduló kísérleteink is, amelyek során kisgépek segítségével, peremlyukasztásos-, réselt- és vizuális-lyukkártyák kombinatív alkalmazásával kívánunk bizonyos feladatokat megoldani. Ugyanakkor — az OMFB támogatásával — Hollerith gépekkel különböző szempontok szerinti indexeket és mutatókat is tervezünk készíteni. Állandóan bővítjük egyéb (pl. dokumentum-másolási) gépi berendezéseinket, és üzembe helyezzük mikrofilmkártya-felvevő készülékünket is.

Az OMKDK minden dolgozója reméli, hogy ezeket a feladatokat, amelyeket a helyi pártszervezet kezdeményezésére külön ankét formájában is megvitattunk, eredményesen fogjuk tudni megoldani. Gyakorlati tennivalóink részletes távlati terveinek összeállításához most tanulmányozzuk a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztálya által kiadott, a tudományos és szakkönyvtárak soronlevő főbb feladatait tartalmazó irányelveket, amelyekből szintén hasznos gondolatokat merítünk további munkánkhoz.

A KÖNYVTÁROSI HIVATÁSTUDATRÓL

Vitathatatlan igazság, hogy korszerű könyvtárhelyiség, vonzó, otthonos berendezés, kielégítő és választékos könyvválmány nélkül nem lehet kibontakoztatni korszerű olvasómozgalmat. Ez azonban a sokarcú igazságnak csak egyik oldala. Hisz nem egy könyvtáros igen nehéz körülmények között, egy tanterembe zsúfolt két szekrényi könyvvel akár a fél falut is beszervezi könyvtári olvasónak (például nálunk, a kaposvári járásban ilyen község Hajmás), de van kielégítően felszerelt könyvtár bő választékkal, az olvasómozgalom mégis csak tengődik (Mernye).

A példának kiválasztott kaposvári járás könyvtári helyzetét alaposan megvizs-

gálva arra a megállapításra juthatunk, hogy a könyvtárak többségének teljesítő-képessége nincs kihasználva. A jelenlegi könyvválmány lényegesen több felnőtt olvasó ellátására lenne alkalmas és elegendő. Ellenkező a helyzet a gyermekolvasóknál: a jelenlegi olvasótábor igényeinek kielégítéséhez lényegesen több és többféle könyvre lenne szükség. A felnőtt falusi olvasók számának gyarapodása és a kölcsönzési forgalom emelkedése a járás igen sok könyvtárában nem áll arányban a könyvválmány gyarapodásával, bár a kaposvári járás összesített adatait alapul véve megnyugtató a helyzetkép:

A könyvválmány alakulása	1960-ban	1961-ben	1962-ben
	39.656 kötet 100%	48.194 kötet 121,5%	62.977 kötet 158,8%
Az olvasók száma	10.151 100%	11.662 114,9%	13.477 132,8%
A kölcsönzött kötetek száma	90.928 100%	125.793 138,3%	177.716 195,9%

De e kedvező képen belül vizsgáljuk meg néhány könyvtárunk teljesítményét:

Község	Könyvválmány			Olvasók száma			A kölcsönzött kötetek száma		
	1960	1961	1962	1960	1961	1962	1960	1961	1962
Gölle	758 100%	1026 135,4%	1260 166,2%	268 100%	202 75,4%	191 71,3%	1206 100%	1989 164,9%	1750 145,1%
Mernye	631 100%	779 123,5%	1030 163,2%	136 100%	142 104,4%	137 100,7%	1119 100%	1204 107,6%	1023 91,4%
Toponár	631 100%	877 139%	1185 187,8%	248 100%	147 59,3%	160 64,5%	1876 100%	2317 123,5%	3314 176,7%

Ez alkalommal tegyünk fel magunknak néhány kényelmetlen kérdést! *Hány könyvtárunk olvasólétszáma áll évek óta mozdulatlanul?* Hány olyan könyvtárunk van, amelyet csak az önmaguktól érdeklődők, a vérbeli könyvbarátok látogatnak, de a falu parasztságának nagy részét még senki sem hívta a könyvtárba és nem is tudja, hogy milyen, kedvére való könyvek találhatóak a falu könyvtárában?

Nemrég néhány könyvtárunkban megvizsgáltuk az olvasók számának alakulását és meghökkenve állapítottuk meg, hogy az emelkedő olvasói létszám mellett *esztendőről esztendőre kicserélődik az előző évi olvasók 25—35%-a.* Ezt a tényt ma már nem lehet a könyvválmány kiolvasottságával menteni! Hány könyvtáros vette a fáradságot február—

március táján, hogy összehasonlítsa a beiratkozott olvasók jegyzékét az előző évivel és az elmaradt olvasókat szóban, vagy írásban ösztökélje a beiratkozásra és a további olvasásra?

Hány „egykönyves” olvasójuk van könyvtárainknak? Mennyi azoknak az olvasóknak a száma, akik 1—2, számukra szükséges könyvet kivittek a könyvtárból, aztán végleg elmaradnak. Többé senki sem fordított rájuk figyelmet? Hány könyvtáros csak október—november táján gondol arra, hogy még 50—60 olvasó hiányzik évi tervének teljesítéséhez, és akkor sebtiben megszervezi az egy-két könyvet elolvasó „olvasótábor”? Hány községi könyvtáros nem tartja meg szerződésben vállalt kötelezettségét és a

könyvtár heti második nyitvatartását elmulasztja? Emellett nem egy helyütt tapasztaltuk, hogy a kölcsönzési időket a dolgozó parasztnak számára alkalmatlan időpontra tűzték ki.

Sok könyvtárosnál nincs még kellő megbecsülése a „mit olvasnak?” kérdésnek. Hasonlítsuk csak össze két egymástól nem is messze eső község kölcsönzési forgalmát:

Község	Kötet-forgalom	Ebből ismeretterjesztő	Társ. tud. pol.	Term. tud.	Műszaki	Mezőgazdasági	Egyéb. ism. terj.
Kadarkút	9386	2120 22,5%	405 4,3%	268 2,9%	137 1,4%	181 1,9%	1129 12,0%
Büssü	1191	75 6,3%	5 0,4%	14 1,2%	— —	54 4,5%	2 0,2%

Nem lehet véletlennek tekinteni egyes könyvtárak között a kölcsönzött könyvek műfaji megoszlásában tapasztalható nagy eltolódásokat sem. A nagy eltolódások inkább szemléleti vagy szakmai felkészültségbeli különbségekre utalnak.

Könyvtárosaink szakmai felkészültsége sokat javult az utóbbi 2—3 évben. A járásban 49 könyvtáros elvégezte az alapfokú, 11 a továbbképző tanfolyamot is, és megszerezte a korszerű könyvtárosi munkához szükséges alapismereteket. De a könyvismeret bővítésében sok még a tennivaló. Általában keveset olvasnak a könyvtárosok a mai irodalomból, a népi demokráciák irodalmából és az ismeretterjesztő irodalom alkotásaiból. Egyik könyvtárlátogatás során észleltük, hogy *Szimonov: Nappalok és éjszakák* című regényét 1962-ben 25-en olvasták, a szerző *Élők és holtak* című, lényegesen jobb regényét azonban senkinek sem kölcsönözték. Az elsőt olvasta a könyvtáros is, az utóbbinak még az ismertetésével sem találkozott, noha az *A könyvtáros*-ban megjelent. Ez a példa arra is figyelmeztet bennünket, hogy a könyvtárosok egy része még szaklapunkat sem olvassa, pedig ez a hasznos módszertani cikkeken kívüli könyvismertetéseivel is gyakorlati segítséget nyújt irodalomismeretük bővítéséhez. Sajnos, mintegy 75 könyvtáros eddigi meghívásainkat visszautasítva, vagy arra nem is reagálva, egyetlen tanfolyamon sem volt hajlandó részt venni. A tanfolyamot végzett 49 hallgatóból pedig csak 21-en mertek vállalkozni az alapfokú könyvtárosvizsga letételére. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy 28-an a nyári tanfolyam után nem foglalkoztak többé a szakmai anyaggal.

A falusi könyvtárak 1962. évi eredményeinek vizsgálatánál, az általában szép és javuló eredmények mellett *időszerű felvetnünk önmagunk felelősségét is.* Több mint tíz esztendő tapasztalatain nyugvó meggyőződésem, hogy minden *könyvtári eredményben és eredménytelenségben részes a könyvtáros.*

A magas forgalmi eredményekben érez-

nünk kell a könyvtáros áldozatos munkáját. *Márton István* hedrehelyi könyvtáros 200—220 kötetes napi kölcsönzési forgalma többéves, meggyőződéses, pontos és lelkiismeretes munkájának gyümölcse. Viszont az osztópáni és göllei könyvtár alacsony kölcsönzési forgalmának egyik oka a könyvtár nyári kéthónapos zárvatartása, a kölcsönzési időkhöz pontatlan és esetleges megtartása, a propaganda munka gyengesége, illetve teljes hiánya. A szépen berendezett, jól ellátott könyvtárak nemcsak a tanácsok jószándékú támogatását dicsérik, hanem a könyvtárosok ügyességét, harcoságát, izlését, jóra törekvését is. A sötét, elhanyagolt, szegényes körülmények között tengődő könyvtárak viszont nem a könyvtáros harcos ügyszeretetét bizonyítják, Számos példa tanúsítja, hogy *a falu életében benne élő könyvtáros az alkalmas időpont és hangulat megragadásával képes megnyerni az illetékeseket új könyvtárhelyiség létesítésére, felszerelésére, a könyvvállomány helyi erőből történő nagyobb mérvű gyarapítására.*

Ezzel a néhány gondolattal könyvtárosi felelősségtudatunkat szeretném fokozni. Távol áll tőlünk, hogy csökkentjük a fenntartó szervek kötelezettségét, vagy bármilyen felmentést adjunk a hálózati irányító könyvtáraknak. Sőt, a megállapítások a megyei könyvtár és a járási könyvtárak módszertani munkájának megerősítését és minőségi megjavítását különösen kötelességünknek tesszük.

De a felsorolt példák győzzenek meg bennünket arról, hogy ha ma kevesebb-szer is idézzük, mint évekkel ezelőtt: mégis csak „a könyvtáros az ügy lelke”. *A könyvtárosi tevékenység, mint minden más nevelői munka, hivatástudat kérdése.* Tehát ha további eredményeket akarunk elérni, akkor most a *mérlegkészítés alkalmából önmagunk munkáját, ügyszeretetét, felkészültségét, áldozatosságát tegyük először mérlegre és a megelégedettség hangulatát váltsa fel könyvtárainkban a nyugtalan alkotókedv.*

Kellner Béla

SZÉPÜLŐ KÖNYVTÁRAK

Azt szokták mondani, hogy a nagykönyvtárnak nincs szüksége különösebb hírverésre, mert olvasója úgyis megkeresi, s a könyvtárnak legfeljebb az a gondja, hogyan ültesse le kutatóit többnyire férőhely hiánnyal küszködő olvasótermében.

Nos, ezt az elvet áttörte a Gorkij Könyvtár, amikor a közelmúltban felavatta új, közvetlenül az utcáról nyíló szabadpolcos kölcsönzőjét a Molnár utcai épületében. A neon-feliratú bejárati rész nagy üvegtáblán át be lehet látni az egész helyiségbe, át lehet tekinteni a szabadpolcos kölcsönzőt, mely szinte hívogatja a járóelőket. Ha belépünk ide, az első pillanatban megragadja figyelmünket néhány új megoldás, berendezési ötlet. A rendelkezésre álló eléggé keskeny helyiségben a tervezők — Mikó Sándor belső építész, a Royal szálló berendezője és Barabási Rezső, a könyvtár akkori igazgatója — nem elégedhettek meg a falfelületek beállványozásával, hanem a terem közepén is állványokat kellett felállíttatniuk. De a közepén elhelyezett állványok ellenére sem levegőtlen, zsúfolt a szabadpolcos tér. A kölcsönző „térségének”, áttekinthetőségének talán az az

oka, hogy az állványok igen kevés anyagból készültek, kevés rajtuk az olyan felület, amely útját állja a szemnek. Az állványok tartóoszlopainak megoldása is újszerű, a maga nemében első az országban: a függőleges tartó vascsövek egyik végükkel a padlóhoz, másik végükkel pedig a mennyezethez feszülnek. A csövön le-föl csúsztatható vaskonzolok vannak, melyek a kellő magasságban csavarokkal szoríthatók az oszlopra. Ezek tartják a fapolcot. (Ld. borítólapunk felső képét.)

A Gorkij Könyvtár könyvtáros látogatóinak figyelmét érdemes felhívunk még az előtér ötletes kiképzésére, az itt elhelyezett modern, üveggel fedett katalógusasztalra, meg a sajátos kölcsönző bútorokra; a könyvtár emeleti részében pedig a tömör raktározási állványok „nagyüzemi” alkalmazására. A kormányos, guruló tömör raktári állványokat már bemutatuk, a Gorkij Könyvtár újabb ilyenfajta állványai között azonban olyanokat is láthatunk, amelyek a régi faállványok felhasználásával készültek úgy, hogy ezeket a guruló alvázra helyezték.

A közművelődési könyvtárügy is dicsekedhet néhány szép új könyvtárhelyiség-

A Kertész utcai Szabó Ervin Könyvtár kölcsönzője (MTI — Bajkor)

gel, vagy újjáalakított könyvtárral Budapesten: nemrégiben avatták fel a 22. sz. Szabó Ervin Könyvtárat új helyén, a Kertész utcában és a 4. sz. önálló gyermekkönyvtárat Csepelen, az épülő Csillag-telepen. Mindkettő színes, ízléses, szép könyvtár: örömmel lép be ajtájára az olvasó, és büszke lehet rájuk a főváros, meg az ország. Amikor 1959-ben Prágában jártunk, irigykedve néztük az ottani városi fiókhálózat könyvtárait, akkor ugyanis még egyetlen Szabó Ervin Könyvtárat sem mutathattunk meg jó szívvvel az érdeklődő vagy kíváncsi külföldinek. Ma pedig már Újpesttől Csepelig, a kőbányai Füzér utcától a ferencvárosi Tűzoltó utcáig, Mátyásföldtől vagy Kispesttől a Liszt Ferenc térig jó néhány szép könyvtárunk van, noha még az újak közül sem mindegyik épült kifejezetten könyvtári célra. (Pl. az említett 4. sz. gyermekkönyvtár a csepeli Csillag-telepen eredetileg üzlethelyiségnek készült.)

Mivel újabb és újabb Szabó Ervin könyvtári építkezések folynak, és mert reméljük, hogy a budapesti tanácsok áldozatkészségéből lassanként minden könyvtár újjáalakítására sok kerül, néhány segítő észrevétellel szeretnénk hozzájárulni a fővárosi könyvtár-hálózat szépítési törekvéseihez.

A szabadpolcos könyvtárak egyik alapkövetelménye a minél tágasabb, áttekinthető terek kialakítása. Éppen ezért mennél kevesebb szilárd, stabil választófal van bennük, annál jobb. Újabban nemcsak a könyvtáráépítkezésben, hanem a lakásépítkezésben is kezd elterjedni az a törekvés, hogy a belső tér változtatható legyen az időnkénti átrendezések és a változatosságra törekvés érdekében, illetve az egyes feladat-változásokból következő átalakítások megkönnyítésére, olcsóbbá tételére. Ilyen vonatkozásban azonban a Szabó Ervin könyvtárak alaprajzi megoldásai bizonyos óvatosságot árulnak el. Mintha félnének az összefüggő nagy szabadpolcos terektől, s az olvasótermeket is lehetőség szerint fallal választják el a kölcsönző övezettől. Persze nehéz leküzdenie a külön olvasóterem vágyát annak a hálózatnak, amely éveken, sőt évtizedeken át sóvárogva vágyott arra, hogy minden könyvtárában létesíthessen olvasótermet. (A hálózat igen sok könyvtárában egyáltalán nem volt olvasóterem.) Tehát érthető, hogy valamilyen csendesebb helyiséget szeretne olvasóinak rendelkezésére bocsátani, mint a forgalmas, zajos kölcsönző. De most sincs elegendő alapterület: az újjáalakított könyv-

tárak egy részében máris kicsi a szabadpolcos tér, kevés könyv helyezhető el benne, s ez az olvasóban olyan érzést kelthet, hogy a könyvek egy részét elzárták előle. Az olvasóterem felülegelete néhány helyen létszám-nehézséget is okozhat. Például a Füzér utcai könyvtár gyermek-részlegében a könyvtáros egyedül dolgozik, emiatt a fallal elválasztott külön olvasótermet ellenőrizni sem tudja, pedig — gyerekekről lévén szó — erre szükség volna. A Kertész utcai új könyvtárban sem lett volna szükség az olvasóterem és a szabadpolcos tér merev elválasztására. Bizonyos esetekben, például irodalmi rendezvények lebonyolításakor épp az „olvasóterem” jár jól, ha megnagyobbítására a szabadpolcos teret is igénybe lehet venni. Milyen megoldások segíthetnének, hogy a kölcsönzők meg a helyben olvasók egyaránt jól járjanak? Ilyenekre maga a Szabó Ervin hálózat is szolgáltat jó példát: a Liszt Ferenc téri gyerekkönyvtárban vastag, modern mintájú függöny választja el az övezeteket. Néhány egyéb ötlet: Békés megyében a fal boltozatos áttörésére (Békéscsaba, Szeghalom) láthatunk kitűnő mintákat; a régi, magas épületekben galériás olvasórész is kialakítható, végül néhol a konzervatívabb, oldalra nyitható, többrészes ajtó is célszerű lehet, különösen üveggel kombinálva. Az új, alacsony helyiségek elválasztására az óbudai kísérleti lakótelepen bemutatott kétfelé széttolható, műanyag választófalat ugyancsak jól fel tudjuk majd használni, ha az ipar végre gyártani fogja.

Az új Szabó Ervin könyvtárak berendezését nagyrészt a Kiállításokat Kivitelező Vállalat (IX., Gyáli u. 4. sz.) tervezte és készítette. Ízléses, szép munkáját az előbbieken már megdicsértük. Az, hogy egyszerre több könyvtár berendezését készítették, nemcsak szebbé, hanem gazdaságosabbá, olcsóbbá is tette mind a tervezést, mind a kivitelezést. Viszont vállalni kellett azt a kockázatot, hogy a tervezési, illetve kivitelezési hibákat esetleg „sokszorosítják”. Ilyenre volt is példa: a nagyobb tételben készített könyvszállító kocsik, valamint egyes székfajták túl drágák, nehezek, nem elég célszerűek, és még a legutóbb készített kölcsönzőpultok is magasak. (Kispesten például a katalógusban is csak úgy lehet keresgélni, ha a fiókokat kiemeljük, mert nagyon magasra kerültek.) Tavaly év elején szóvátattuk,

A Főv. Szabó Ervin Könyvtár 4. sz. önálló gyermekkönyvtára a csepeli Csillagtelepen

(János Ferenc felv.)

hogy a kiállítási állvány túl magas, a Kertész utcai könyvtárban ugyanezt a panaszt hallottuk — az év végén. A hálózatnak bátrabban kellene felhasználnia saját jó tapasztalatait (például a Liszt Ferenc téri könyvtár néhány célszerű, ötletes megoldását), és bizonyára nem ártana, ha a Központ a tervezőkkel és az érdekelt könyvtárosokkal részletesen megvitatná az eddig szerzett tapasztalatokat.

Az elmondottakból talán kitűnik, hogy bár egyre több szép könyvtárunk van, gondunk is akad még bőven. A könyvtárosok jogosan kérdezik, hogy milyen központi segítségre számíthatnak a közeljövő építkezéseikhez, könyvtárátalakításaihoz?

Néhány biztató új eredményről már beszámolhatunk azonkívül is, hogy ismét leszögezzük: az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács könyvtárépítészeti szakbizottsága továbbra is segítséget nyújt a könyvtárosoknak és az építkezéseket tervező helyi szakembereknek. Öröndetes újság például az, hogy a Könyvtártudományi és Módszertani Központ könyvtártechnikust alkalmazott, az építészmérnöki állás betöltése pedig folyamatban

van. A KMK a szemléltetéshez ugyancsak több segítséget képes már nyújtani: az utóbbi időben konstruált állványok közül néhány mintadarabot elkészített, hogy a hozzá forduló könyvtárosokat helyben tájékoztathassa. Ugyancsak a KMK-ban tekinthető meg a „Szépülő könyvtárak” c. vándoralbum is, melyet *A könyvtáros cikksorozatának fénykép- és egyéb dokumentum-anyagából állítottunk össze. Magát az albumot a Győri Megyei Könyvtár készíttette, és olyan védőtokkal látta el, hogy szállítani is lehet. Ezért az átalakítások tervezéséhez, az érdekelt tanácsszervek, illetve műszakiak tájékoztatására szívesen kölcsönadjuk. Végül örömmel közöljük, hogy a Szakszervezetek Országos Tanácsa kiadványt készít a kis könyvtárak átalakítási, berendezési munkáinak segítésére. A kiadvány *Lipták Pál* békéscsabai megyei könyvtárigazgató munkája, és így nemcsak a szakszervezeti, hanem a tanácsai könyvtárak is használhatják. Reméljük, hogy a példányszámot úgy szabják meg, hogy mind a szakszervezeti, mind az érdekelt tanácsai könyvtáraknak jusson belőle.*

Gerő Gyula

TERMELŐSZÖVETKEZETEK ÉS KÖNYVTÁRAK

1. Könyvtáraink társadalmi gyökerei

A társadalom fejlődésével párhuzamosan nemcsak könyvtáraink változnak, hanem a könyvtári közfelfogás is. Régen egy könyvtár rangját köteteinek számával mérte a köztudat, majd az olvasók száma lett a mérték. Ma már mindehhez újabb mérce is járul: hányan érzik a könyvtárat sajátjuknak, használói mellett hány gazdája van, aki megértéssel vállal részt gondjaiban. A kötetek és olvasók jelentik a könyvtár törzsét és koronáját, de a társadalmi megalapozottság a gyökereit. A növényekhez hasonlóan a könyvtár is olyan magasra nőhet, amilyen mélyre lenyúlnak gyökerei.

A társadalmi megalapozottság fontosságára községi könyvtáraink tanácsi kezelésbe adásának sikerei hívták fel a figyelmet. Ma már világosan látjuk, hogy a letéti könyvtárak távolról irányított rideg mechanizmusa elsősorban gyökértelensége miatt nem felelt meg a szocialista könyvtárról kialakuló elképzeléseinknek. A következő lépést a társadalmi alap kiszélesítésére a könyvbarát-mozgalmak jelentette ott, ahol azt nem csupán az állománygyarapítás és a hirtelen olvasótoborzás eszközének tekintették. Ha ezen az úton tovább akarunk haladni, azt kell figyelniünk: az elkövetkező években hol találjuk majd községeinkben a legtekintélyesebb anyagi-erkölcsi erőt? Nyilvánvaló, hogy a szocialista nagyüzemmé izmosodott termelőszövetkezetekben, melyek a nem túl távoli jövőben községeink fő erőforrásaivá lesznek, sok szempontból a községek gazdái. Bár ma még a termelési kérdések megoldása jelenti a létkérdést igen sok termelőszövetkezetben, a gyenge szövetkezetek megerősödése után nagy fordulat várható. Hogy mennyire nem utópiáról van szó, azt a már megvalósult példák mutatják, többek között a k ó v á g ó r s i. A kételkedők lapozzák át mégegyszer P á l d y R ó b e r t cikkét erről a könyvtárról. (A k ö n y v t á r o s, 1962. 9. sz. 514—519. old.) A leglényegesebb, amit a cikk írója is hangsúlyoz, hogy nem a szerencsés véletlenek összetalálkozásáról van itt szó, hanem a társadalmi átalakulás objektív adottságáról.

2. A termelőszövetkezetek saját szakkönyvtárai

A termelés legközvetlenebb érdeke, hogy a mezőgazdaság irányítóinak jól összeválogatott segédkönyvtár álljon rendelkezésére munkahelyükön. A ceglédi járásban a tanács mezőgazdasági osztályával együttműködve pontosan felmértük a termelőszövetkezetek saját állományát. A 22 szövetkezet közül 9-ben egyáltalán nem találtunk szakkönyvet, a többi 13-ban átlag 230 kötet van, de egyaránt találtunk 48 kötetes és 700 kötetes gyűjteményt. Összesen 3743 könyvet számláltunk össze, ennek azonban több mint a fele elavult (részben szépirodalmi és ideológiai mű).

A fejlesztésre fordított összeg épp oly szeszélyesen változik, mint az állomány. Az önmagukkal szemben igényes szövetkezeteknél a 2000—3000 forintot is eléri. A gyarapítás útja-módja is tarka képet mutat. A kulturális alapot sokan szabad vadászterületnek tekintik. Napilapjaink, folyóirataink többször írtak már az egyes könyvügynökök visszaéléseiről, de ezek utóhatásáról is kellene írni: arról a bizalmatlanságról, amellyel gyakran a nyomukban érkező — önzetlen szándékú — könyvtárost fogadják.

A rendezetlen állapotokon sokat segítene az állami gazdaságok könyvtáraihoz hasonló egységes számbavétel és nyilvántartás bevezetése. A feldolgozási munkában való segítség hasznos és örömmel végzett munkája lenne a községi könyvtárosnak.

3. Hogyan lesz a termelőszövetkezet könyvtáraink gazdája?

Községi könyvtáraink igyekeznek minden lehetőséget megragadni állományuk növelésére, s egy gazdag szövetkezetnél alig akad jobb mecénás. Mégsem örülhetünk maradéktalanul a termelőszövetkezetek és a könyvtárak között újabban több helyen is tapasztalt „gazdag nagybácsi — szegény rokon”-féle viszony kialakulásának. A kapcsolat akkor válik egészséges, ha a szövetkezetek érzik, hogy a községi könyvtár az övék is. Ezt a könyvtárosnak kell bebizonyítania, fiókkönyvtár létrehozásával, az állomány vonzó formában történő felkínálásával (személyesen, ajánlójegyzékkel és más propagandaeszközökkel), szolgáltatásainak kibővítésével. Az új kapcsolat új, korszerű könyvtárosi munkamódszereket követel. (A könyvtárosok ilyen irányú feladataival behatóan foglalkozik Hadnagy László miniszterhelyettes beszámolója A könyvtáros 1962. 11. számában, és Kellner Béla cikke A könyvtáros 1962. 8. számában.) Az újabb kezdeményezések közül nagyon

érdekes a Csongrád megyei könyvtáré, ahol a szövetkezetekkel kötött szerződés és anyagi hozzájárulás alapján a könyvtár vállalja, hogy a termelőszövetkezet számára is összeállít mezőgazdasági szakkönyvtárat, és azt. tervszerűen, a községi könyvtár fiókkönyvtáraként kezeli.

A példák hosszú sorával lehetne igazolni, hogy az ilyen irányú fáradozás bő gyümölcsöt hoz. Itt csak egy: Pest megyei községre utalok: Kocsérra, ahol a könyvtáros elsősorban a termelőszövetkezetekkel kialakított jó kapcsolatnak köszönheti, hogy a költségvetésileg biztosított 3000 forint helyett 12 000 forintos szerződést köthetett a Könyvtárellátóval. Ellenpéldát is hozhatnánk: több községben nem sikerült a megfelelő kapcsolatot megteremteni, itt néhány szövetkezet még a közelmúltban is vásárolt magának szépirodalmi könyvet, figyelmen kívül hagyva az „egy község — egy könyvtár” elvet.

4. A földművesszövetkezet szerepe

A Művelődésügyi Minisztérium és a Földművelésügyi Minisztérium 16/1962. sz. közös körlevele azt javasolja, hogy a termelőszövetkezeti segédkönyvtárak gyarapítása és a szövetkezetek hozzájárulása a községi könyvtár állományfejlesztéséhez a földművesszövetkezeten keresztül történjék. Kétségtelen, hogy a földművesszövetkezet, mint anyagilag is érdekelt szerv, fő serkentője lehet a mozgalomnak. Így történt ez pl. a ceglédi járásban is, ahol a Földművesszövetkezetek járási központjának képviselője minden szövetkezetben megfordult, hogy a szerződés megkötését szorgalmazza. Az eredmény: 9000 forint lekötése a könyvtárak részére. Országos viszonylatban a SZÖVOSZ Könyvforgalmi Osztályának tájékoztatása szerint csaknem félmillió forintba kötötték szerződést. Különösen jelentős egyes járások kezdeményezése, ahol több évre előre biztosították szerződésileg a könyvvásárlást.

Mint könyvtárosok csak örülhetünk a földművesszövetkezet buzgólkodásának, s annak is, hogy több járási földművesszövetkezeti központ lehetőséget nyújt a könyvek több részletben, tájékoztatás alapján történő, körültekintőbb vásárlására. Ha azonban a földművesszövetkezet könyvtárellátó szerepét a jövőben fokozni kívánja, feltétlenül ki kell építenie az AKV Könyvtárellátójához hasonló szolgáltatásait. E lap hasábjain behatóan foglalkoztak a Könyvtárellátó munkájával, józanul számot kell vetni azonban azzal is, hogy több százezer kötetnyi könyv a Könyvtárellátón kívül áramlik könyvtárainkba. A legfontosabb és a jelen körülmények között is megoldható feladat: a községi és termelőszövetkezeti könyvtárosok rendszeres tájékoztatása a megjelent könyvekről, s a tájékoztató jegyzékek alapján történő rendelések megvalósítása. Az ilyen irányú tervek megvalósításától azonban egyelőre, anyagi megfontolások miatt, elálltak. Még nagyobb problémát jelentene a könyvek könyvtári szerelésének biztosítása.

A problémák és feladatok sora még folytatható lenne. A teljesség igénye nélkül kívántam felvetni néhány kérdést, amelyet a gyakorlati munka diktált, hozzászólni egy valamennyiünket érintő témához.

K a t s á n y i S á n d o r

Könyvtárak a tanácsválasztások sikeréért

A tanácsválasztásokkal kapcsolatos felvilágosító munkából ország-szerte kivették részüket a könyvtárak is. Néhány jó ajánló bibliográfia tanúskodik erről a tevékenységről. Elsőnek a szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár jelentkezett nyomtatott ajánló bibliográfiával. A tatabányai József Attila Megyei Könyvtár „Választástól — választásig” című sokszorosított füzete agitációs anyagot, idézeteket tartalmaz a választási felvilágosító munkához. A miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár értékes nyomtatott ajánló bibliográfiát adott ki a Magyar Tanácsköztársaság helyi tanácsaival foglalkozó munkákról és a tanácsok kialakulásával és fejlődésével foglalkozó magyar nyelvű irodalomról. Az ajánló bibliográfia önálló műveket, tanulmányokat és cikkeket közöl 1950—60-ig, éves csoportosításban. A pécsi járás könyvtárosainak választási híradója a községi könyvtárosoknak szolgál útmutatóul. Közli azoknak a könyvtárosoknak névsorát, akik a megyében tanács tag jelöltek voltak. Jó a híradó kiállítási forgatókönyve is. Nagykállón a járási könyvtár a művelődési házban rendezett 12 fényképes-rajzos tablóból álló kiállítást a járás négyéves fejlődéséről. A kiállítást a művelődési autó segítségével a községekben is bemutatták.

A fölőspđdányok begyűjtése

Ez év januárjának első napjaiban a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak körlevél útján tájékoztatást kaptak arról, hogy az Országos Széchényi Könyvtár Könyvelosztója megkezdte e könyvtárak fölőspđdányainak országos begyűjtését és rendezését.

A fenti közművelődési könyvtárak fölőspđdányainak központi begyűjtését és rendezését a Könyvtári Minősítő Bizottság javaslatára a Művelődésügyi Minisztérium annak az országos felmérésnek alapján határozta el, amelyet a Könyvelosztó hajtott végre 1962. nyarán. Lássuk e felmérés és elemzés legfontosabb adatait.

Mennyiség

A bejelentett fölőspđdányok száma igen nagy, kb. 1 200 000 kötet. Ebből 55,3% a tanácsi, 44,7% pedig a szakszervezeti könyvtárakban tárolódik. A tanácsi könyvtárhálózatban a legtöbb fölőspđdány Nógrád (70 ezer) és Baranya (57 ezer) megyében, a megyei átlagot jóval meghaladó mennyiség pedig Békés, Csongrád, Hajdú-Bihar, Komárom és Pest megyékben van. A legkevesebb fölőspđdány Bács-Kiskun, Borsod és Tolna megyében található, ahol a bejelentett fölőspđdányok száma a megyei átlagnak alig 50—60%-a. A szakszervezeti könyvtárhálózatban a fölőspđdányok mennyisége arányosan oszlik meg az SZMT könyvtárak és a szakmai központi könyvtárak között. Jelentősebb, a tanácsi könyvtárak megyei átlagát megközelítő fölőspđdánymennyiség csak Békéscsaba, Debrecen, Győr és Miskolc SZMT-könyvtáránál, valamint a Vas- és Fémipari Dolgozók Szakszervezetének központi könyvtáránál van. Ez utóbbi 186, valamint Győr 85 000 darabos fölőspđdány mennyiségével (ha e számokat a tényleges átadás is igazolni fogja) messze meghaladja az említett példákat.

A fölőspđdányok mennyiségi számbavételén túl a könyvtárak tájékoztató jellegű bejelentése, valamint egy megyei (Veszprém), és egy járási (Mosonmagyaróvár) könyvtár fölőspđdány cédula-katalógusának elemzése lehetővé tette, hogy a begyűjtés előtt a várható anyag tartalmi és formai összetételét is megvizsgáljuk.

Megoszlás

A fölőspđdány-anyagot elsősorban az jellemzi, hogy feltételezhetően több mint 90 százaléka az 1949—1955. közötti évek terméke. Például a veszprémi szépirodalmi anyagban 93% volt az ebből az időszakból való nyomtatvány.

További jellegzetesége az, hogy a szépirodalmi művek 40—50%-a olyan nagy példányszámban van meg, hogy könyvtárilag és kereskedelmileg fel nem használható felesleggé válik. A veszprémi fölőspđdány-anyagban a művek 67%-a volt meg több példányban, 32,7%-a pedig 10 példányon felül. Országosan ezek a számok hatványozottan fognak jelentkezni.

A szépirodalom kivételével a fölőspđdányok nagyobb része időszerűségét és értékét veszített füzetes kiadvány, broszúra. A mosonmagyaróvári anyagban pl. a társadalmi és politikai irodalom 63%-a, az egyéb irodalom 83%-a volt ilyen jellegű.

Tartalmilag a fölőspđdányok csaknem 60%-a társadalmi-politikai irodalom és szépirodalom. Ez utóbbi csoport az elemzett anyag 38,8%-át jelenti. Veszprém megye fölőspđdány anyagának tartalmi megoszlása százalékban a következő (zárójelben az országos átlagot is feltüntetjük):

1. társadalmi és politikai irodalom	24,2 (27,6)
2. nyelvtudomány	0,6
3. természettudomány	8,9
4. orvostudomány, egészségügy	1,4
5. technika	4,6
6. mezőgazdasági irodalom	12,3
7. művészetek, sport	0,7
8. irodalomtudomány	0,8
9. földrajz	0,3
10. általános művek	2,2
A 2—10. csoportok összesen	31,8 (33,6)
11. szépirodalom, ifjúsági könyvek	36,4 (38,8)

Rendezés

A főlőspéldányok rendezése során (a begyűjtött anyag értékelő válogatásával) részben az újraelosztásához és tartalékolásához való előkészítést, részben a használhatatlan anyag selejtezését tervezzük végrehajtani. Alapkövetelmény minden könyvtárilag használható példány megőrzése és eljuttatása oda, ahol valóban használni is tudják; ugyanakkor az értékét veszített, könyvtárilag használhatatlan anyag egyszerűs mindenkorra kikerüljön a könyvtári forgalomból.

A könyvtárilag használható könyvek újraelosztására való előkészítésnél két szempontot tartottunk szem előtt:

Az egyik elgondolás szerint a könyvtári hálózatok közül elsősorban az iskolainak adható át a főlősananyag tekintélyes hányada. Az igények felmérésére Veszprém megye főlőspéldányanyagából egy 378 tételes címjegyzéket állítottunk össze és juttattunk el az Országos Pedagógiai Könyvtárhoz véleményezésre és igénybejelentésre. A közölt címjegyzékből az OPK mint az iskolai könyvtárak hálózati központja 182 művet (48,1%) igényelt, 37 művet korlátlan, 145 művet (a szükséglet előzetes felmérése nélkül is) aránylag magas példányszámban. Így mivel ez az út járhatónak látszik, az iskolai (tanulói és nevelői) könyvtárak törzsanyagának címjegyzéke alapján nekik külön is tartalékolunk.

Sallai István, a KMK Módszertani osztályának vezetője *A könyvtáros* hasábjain („Mit várnak a könyvtárak a tíz éves Könyvtárellátótól”, 1962. évi 9. szám) a közművelődési könyvtárak használatára alkalmas könyvekből antikvár részleg létesítését javasolta a Könyvtárellátó keretében. Mivel a községi könyvtárakban a törzsanyagból még nagyon sok hiányzik, a Könyvelosztó keretében — az ötlet alapján — olyan központi gyűjteményt tervezünk létrehozni (ha ennek feltételei a főlőspéldányok rendezése során megteremtődnek), amely a későbbiekben az iskolai, a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak szükségletét szolgálhatná, mégpedig nem alkalmi újraosztás formájában, hanem állandó jelleggel.

A közművelődési könyvtárak főlőspéldányainak ez a tervezett és ma már megindult központi begyűjtése és rendezése igen fontos vállalkozás, melynek véghezvitele az elfekvő könyvek ezreit, tizezreit nehéz teherként hurcoló közművelődési könyvtárak által bizonyára méltányolt tett lenne. A használható könyvanyag kiválogatása, áttekinthető és mozgatható állapotba tétele a központi duplumraktár keretében pedig nyilván gazdaságosabb megoldás lenne, mint a megyei könyvtáraknál.

Míndez persze még csupán terv, jöllehet a munka már megindult. Ugyanis a főlőspéldányok központi begyűjtése és rendezése csak akkor éri el célját, ha a munka nem húzódik el hosszú évekig. Márpedig éppen itt mutatkoznak nyugtalanító jelek. A kérdés jó és gyors megoldása a Könyvelosztón nem fog múlni. Az illetékesek megértése és állandó támogatása kell azonban ahhoz, hogy a tervből valóság is legyen.

Horváth Viktor

Könyvtári adat egy halottsírató versben

A széki Telekiek és az iktári Bethlenek nevével gyakran találkozunk a magyar irodalomtörténetben. Mind a két nagymúltú erdélyi grófi családnak sok tagja tett szert megérdemelt hírré írói, tudományos és irodalompartoló tevékenységével. Teleki Sámuel (1739—1822) és Bethlen Zsuzsánna házasságába mindkét fél családi örökségként vitte a literátus hajlamot. A férfi, Kazinczy szerint, nyolczázezer forintot költött könyvekre, s mintegy negyvenezer kötetnyi gyűjteményt, melynek katalógusát is kinyomatta, végrendeletében nyilvános használatra engedte át. (Ez a híres marosvásárhelyi Teleki-téka.) Felesége különösen a magyar könyvek szeretetével tűnt ki. Érdekes bizonyítéka ennek az a verses búcsúztató, melyet az irodalmárkodó bécsi orvosdoktor, Sándorffi József írt a főúri

hölgy halálakor. Ebben egyéb dicséretet közt a következőket olvashatjuk:

*A' Magyar Minerva jajgatva
Könyvezi e' hív Dajkáját
'S ruháit félig meg szaggatva
Nyitja meg ily szókra száját:
Ezen tizen-nyöltzadik Százban
Úgy mond! Pátrónám Ó vala.
S' a' róla maradt Könyves Házban
Jajgat. — Hogy ez is ki-hala.
Mely'k úgymond az a' Magyar Dáma
Ki szeretetre így vágy?
Hogy szép Magyar Könyvei' száma
Ennyi volna...*

Valóban erősen kellett szeretnie Bethlen Zsuzsánnának a könyveket, ha még a halotti búcsúztató is — e műfajban alkalmassint páratlanul — megemlékezett erről a tulajdonságáról. (— k —)

A szocialista brigádok és a könyvtár kapcsolata a Ganz-MÁVAG-ban (II.)

A mozdonygyári szocialista brigádok kérésére a Gagarin fiókkönyvtár vezetője író-olvasó találkozót rendezett *Bihari Klára* és *Berkesi András* részvételével. A mozdonygyári brigádok jól felkészültek a találkozóra, mintegy 80 százalékuk elolvasta a két író műveit. A többiek csak azért nem, mert a kevés példányból nem jutott nekik. A zsúfolásig megtelt teremben több órán keresztül záporoztak a kérdések és vélemények a két íróra. Nagyon őszinte és hozzáértésről tanúszkodó felszólalások hangzottak el. Bár a jelenlevők tekintélyes hányada vidéken lakó dolgozó volt, senki nem sietett haza. A találkozó a késő esti órákban ért véget.

E találkozó szervezésében és lebonyolításában a vezetőszerp a könyvtárosra hárult. *Gódor Lajosné* könyvtáros jó érzékkel és kiváló szervező munkával vona körébe a 83 brigádot, mintegy 350—400 brigádtagot. A találkozó eredménye, hogy tömegesen iratkoztak be a könyvtárba. Észrevehetően növekedett a mai magyar írók műveinek olvasottsága, *Berkesi* és *Bihari Klára* könyveit pedig csak előjegyzéssel, több hónapi várakozás után lehetett kölcsönvenni, annyira megnőtt irántuk az érdeklődés. A Hajdu-brigád ez alkalommal kérte fel *Bihari Klárát*, hogy legyen tagja ő is a brigádnak. Az író nő örömmel vállalkozott erre, s tudomásunk szerint azóta is szoros kapcsolatban van a brigáddal.

Ezeknek az eseményeknek jó híre hamarosan az egész gyárat bejárta. A könyvtár és a könyvtárosok ismeretségi köre egyszerre kibővült. A brigádokban egyre nagyobb szerepük lett a könyvtárosoknak és népművelőknek. Feladatkörünk bővült, mind többet kellett foglalkoznunk azzal is, hogy segítsük a technikumba, gimnáziumba jutását azoknak a brigádtagoknak, akiknek kedvük és módjuk volt rá. Az idősebbek valamennyien beiratkoztak az üzemi munkásakadémiára stb. Foglalkoztunk továbbá színházi közönségszervezéssel, természettudományos és technikai kirándulások, látogatások szervezésével, kiállítások és művelődés-házi rendezvények propagálásával stb. is. Egyszóval mindazzal, ami a művelődés fogalmába tartozik.

Ezt a munkamódszert alkalmaztuk mindaddig, amíg a brigád tagjai közül ki nem neveltünk egy erre alkalmas művelődési felelőst, aki a feladatokat átvette tőlünk.

Jellemző, hogy akadt brigád, melynek tagjai semmiképpen sem akartak meg-

válni a velük dolgozó könyvtárostól. „Most már a brigád valamennyi tagja tanul, és a tanuláshoz szükséges könyveket Szabadi elvtárs segítségével tudjuk a legkönnyebben és leghamarább megszerezni, nem engedhetjük meg, hogy erről a támogatásról lemondjunk.” A brigád megbecsülése anyagiakban is kifejezésre jut. Ha a brigád jutalmat kap — márpedig gyakran kap — a jutalom egy főre eső részét átadják a könyvtárosnak. Véleményünk szerint ez is szép példája a szocialista gondolkodásmódnak.

Bohák József hegesztő a „Radnóti” fiókkönyvtár 500. olvasója (Kasza László felv.)

1962. március—áprilisban rendeztük meg a „Ganz-MÁVAG kulturális napok”-at. A program egyik eseménye a szocialista brigádok és az írók találkozója volt. Ezen a találkozón több neves író — *Garai, Gergely, Hárs, Hidas, Tatay* — és a Gépgyár brigádjának tagjai közül mintegy 120 fő vett részt. A találkozó után ugrásszerűen emelkedett a gépgyári fiókkönyvtár olvasóinak száma és a mai magyar irodalom keresettségé. Erről a találkozóról *Késői József* társadalmi munkás könyvtáros így írt: „13 jól dolgozó brigádunk van. A tervszerűen elindított könyvtári mozgalom eredményének könyvelhetjük el, hogy brigádjaink minden egyes tagja rendszeres olvasó és tevékenyen részt vesz a könyvtári propaganda és

Ebédészünet

szervezési munkában. A munkás—író találkozó nagy visszhangra talált brigád-jaink körében. A meghívott írók könyveit kézről kére adták, hogy a találkozó előtt elolvashassák őket. Jellemző a felkészülésre, hogy a brigádok külön-külön is tartottak ankétot, ahol megbeszélték egy-egy könyv tartalmát és a felmerült problémákat. A találkozó sikerének egyik bizonyítéka, hogy Gergely Mihály író a Kosuth-brigád felvette tagjai sorába, s ő azóta is tevékenyen közreműködik a brigád munkájában, életében. Tudomásom szerint egyik készülő regényének szereplőit a brigád tagjai közül választotta.”

A találkozó színvonalának emeléséhez nagymértékben hozzájárultak Bulla Elma és Keres Emil előadóművészek színvonalas műsorukkal.

Egyébként Késői József is tagja az „Augusztus 20.” szocialista brigádnak. Ez a brigád előadássorozatot indított tagjai számára „A világ térképe előtt” címmel. A földrajzi, történelmi és természettudományos előadások témájához Késői József könyvtáros rendszeresen ajánlja a könyveket, amelyeket a brigád tagjai szívesen el is olvasnak.

Berkesi András korábban tett ígéretét megtartva, újra találkozott mozdonygyári olvasóival. A második találkozó iránti érdeklődés semmivel sem volt kisebb mint az első, sőt ezen már részt vettek újabb brigádok is.

Az említett módszerek, események és eredmények jól tükrözik a szocialista brigádok és a könyvtár viszonyát. Azonban nem lenne teljes a kép, ha elhallgatnánk,

hogy azért vannak még területek gyárunkban, ahová szavunk még nem halatszik el. Napi könyvtári feladataink elvégzése és a már kialakult kapcsolatok, módszerek ápolása mellett nem jut időnk arra, hogy idejében felfigyeljünk az újabb brigádok alakulására. A növekvő igényeket nem tudjuk elég gyorsan és kellő mértékben kielégíteni. Tisztában vagyunk azzal, hogy az eddigi — főként mennyiségi — eredmények elérése után mindinkább a tartalmi munkával kell foglalkoznunk. Brigádtagjaink többsége már érzi, tudja, hogy olvasni jó. A továbbiakban fő feladatunk segíteni nekik abban, hogy mit olvassanak. Ezzel kapcsolatos teendőink körvonalai mostanában kezdenek kibontakozni. Például egyik fiókönyvtárunk műszaki könyvvállományát — alap- és középfokú irodalmat — többszörösére növeltük. Az 1962. évi műszaki könyvnapok során erőteljes propagandát indítottunk a műszaki könyvek népszerűsítésére. Néhány hónap után örömmel állapíthatjuk meg, hogy a műszaki könyvek olvasottsága többszörösére emelkedett. Az elmúlt év októberében ez az egy fiókönyvtár annyi műszaki könyvet kölcsönzött, mint korábban valamennyi könyvtárunk együttvéve.

Hazafélé (Silberhorn Tibor rajzai)

A Szerszámgyárban dolgozó, szocialista címet elnyert „Odos” brigád kérte, hogy létesítsünk letéti könyvtárat részére. Elvállalta, hogy a brigád két tagja rendszeresen kölcsönzési órákat tart, és a gyáregység mintegy 300 főnyi dolgozóját el látja könyvekkel. 250 kötetből álló könyvállományt adtunk át nekik, s azóta nagy kedvvel és lelkesedéssel teljesítik vállalásukat.

A gyár gyermekintézményeinél a közel múltban alakult négy brigád, tagjaik nagyobb részt óvónők. Vállalásaik között fontos helyet foglal el az a törekvésük, hogy a tagok szakmailag továbbképezzék magukat. Azt kérték a könyvtártól, hogy szerezze be részükre a szükséges irodalmat. Ezt a kérést teljesítettük. A brigádok nagy lendülettel kezdték el a szakmai továbbképzést, s ezzel egyidejűleg rendszeres látogatóivá váltak könyvtárunknak.

A mozdonygyáriak következő lépésként elhatározták, hogy együtt megnézik *Berkesi Andrásnak A kör bezárul* c. színművét a Jókai Színházban. Ez újabb lehetőséget teremt a szerzővel és a művészek-

kel való találkozásra és a látottak megvitatására.

Végezetül: tapasztalataink alapján bátran állítjuk, hogy az üzemi könyvtáraknak fontos szerepük, nagy feladataik vannak a szocialista brigádok életének, munkájának segítésében, formálásában. Bár sokszor úgy érezzük, hogy egyik-másik feladat kívül esik a szorosan vett könyvtárosi munkán, és talán másoknak, mondjuk az üzemi társadalmi szervezeteknek kellene egy-egy ügyel többet törődniük. Noha így érezzük, de a legtöbb esetben mi is vállaljuk ezeket a feladatokat, hiszen könyvtáraink — s bennük könyvtárosaink — a napi élet ezernyi szálával kapcsolódnak az olvasókhhoz, különösen azokhoz, akik önként vállalkoznak önmaguk és társaik szebb, boldogabb jövőjének közelebb hozására. A hivatását szerető könyvtárosnak tehát nemcsak feladata, hanem kötelessége is teljes tudásával és erejével segíteni azokat, akik szocialista módon akarnak dolgozni, tanulni és élni.

Egresi István

A téma szerinti csoportosítás tapasztalatai egy gyermekkönyvtárban

Három hónapja vezettük be könyvtárunk gyermekrészlegében a könyvek téma szerinti raktározását. Kíváncsian vártuk, hogy e módszer milyen eredményeket hoz.

Az egyes csoportok megállapításánál a *Könyvtárellátó* 1960. évi 22. sz. jegyzékén megrendelt *Gyermekkönyvtári képes választólap-garnitúra* csoportosítását vetjük alapul. Ugyanezt a csoportosítást használja a Szabó Ervin Könyvtár több fiókjá, valamint néhány vidéki gyermekkönyvtár is.

A megfelelő könyvek alacsony száma miatt nem használtuk fel a választólap-sorozat következő csoportjait: 4. *tanuljunk nyelveket*; 8. *írókról és könyvekről*.

Alig három hónap után megállapíthatjuk, hogy a tárgyköri csoportosítás kedvező a gyermekkönyvtárban.

Első eredményként azt tapasztaltuk, hogy a gyermekek biztosabban igazodnak el a rendelkezésükre álló könyvanyagban. Könnyebben válogatnak kedvenc témáikból, s jobban érdeklí őket az ismeretterjesztő irodalom. A könyvtárosnak is sokkal könnyebb felvilágosítást, segítséget nyújtania.

A kölcsönzés közben szerzett jó tapasztalatokat a statisztikai adatok is alátá-

masztják. Növekedett az ismeretterjesztő könyvek forgalma. Az 1962. november hóban kölcsönzött ismeretterjesztő könyvek száma 1961. novemberéhez viszonyítva 10%-os emelkedést mutat. Ez a jövőben valószínűleg még nagyobb méreteket fog ölteni. Az ifjúsági szépirodalomnál 19%-os a fejlődés. A kikölcsönzött könyvek együttes kötetszámában 17%-os emelkedés mutatkozik. Az összehasonlított két időszakban a kölcsönzők száma között nincs nagy eltérés. Ez arra utal, hogy a könyveket jobban keresték.

Az eredmények mellett még meg kell azt is említenünk, hogy a tárgyköri csoportosítás a könyvtárostól nagyobb figyelmet követel. Tudniillik vigyázni kell arra, hogy e raktározási mód mellett ne legyen egyszálú a gyermekolvasó fejlődése.

A gyermekkönyvtár és a gyermekkönyvtáros célja — amennyire csak a rendelkezésre álló eszközök megengedik — a gyermek sokoldalú nevelése. Célunk az is, hogy a gyermek a problémáira — a világgal, az emberi közösséggel való kapcsolatok száz és száz mértéjére — olvasmányaiiban helyes feleletet kapjon. Ha a kellő irányítás hiánya miatt a gyermekkönyvtárból egyszálú ismeretekkel

lép a felnőttek könyvtárába, akkor szinte minden eddigi törekvés kárba veszett, és az elkövetett hibát nehéz helyrehozni.

Nagyon meggondolandó az, hogy a tárgyköri csoportosítás mellett egyéb tagolást alkalmazzunk-e. Például: az egyes ifjúsági sorozatok külön csoportosítása — így a „pöttös”, vagy a „csikos” könyveké — szerint. Ez a raktározási mód a könyvtáros munkájában talán könnyebbséget jelentene, de az eredménye valószínűleg nem lenne kedvező. Nem szerencsés, ha a gyermekek érdeklődése csupán egyes — rendszerint hasonló témájú — sorozatokra szűkül le. Amilyen könnyű a gyermekolvasó érdeklődését helyes irányba terelni, olyan könnyű az olvas-

mányok túlságosan egyoldalú csoportosításával érdeklődési körét leszűkíteni, fejlődésre képtelenné tenni. Hasonlóképpen káros következményekkel járna a gyermekirodalomnak túlságosan sok csoportra való felaprózása. Ezzel áttekinthetlenné válhatna a gyermekkönyvtár anyaga nem csupán a kis olvasók, hanem maga a könyvtáros számára is.

A számos szabadpolcos gyermekkönyvtárban alkalmazott tárgyköri csoportosítás életképessége bebizonyosodott. Ha a benne rejlő lehetőségekkel helyesen élünk, nagyon hasznos segítőnké válhat gyermekolvasóink nevelésében.

Stenger Katalin

Minden könyv új, amelyet még nem olvastunk

Mindenütt, így nálunk, Kazincbarcikán is állandóan a legújabb könyveket keresik az olvasók. Főleg azok, akik első-sorban szórakozási igényüket kívánják kielégíteni könyvtárunkban.

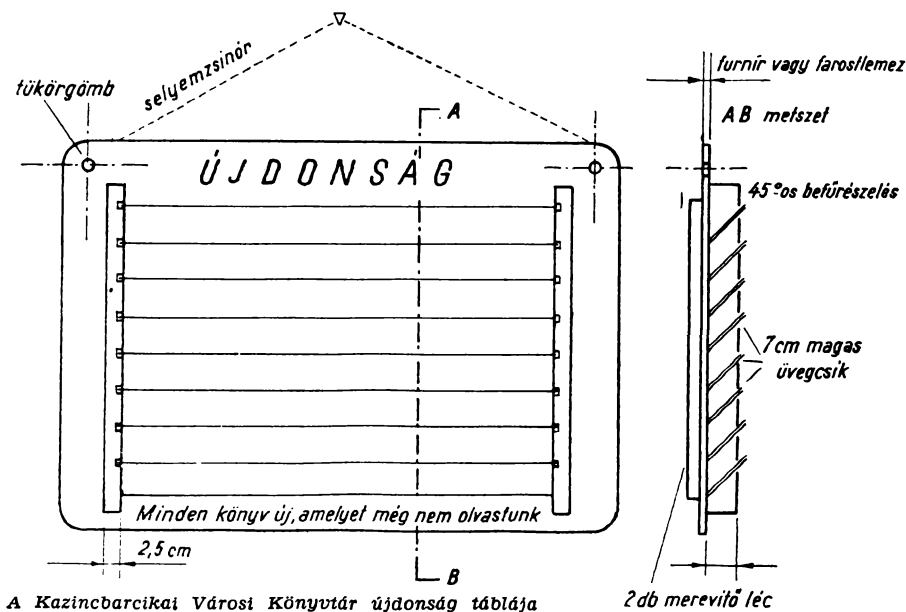
Könyvtárunk elhelyezése annyira rossz, hogy az új könyvek elhelyezésére, de még a fedőlapok kiállítására sem tudunk beállítani szekrényt, vagy vitrint; többek között ezért is készítettünk a fedőlapokból gyűjtőalbumot.

A szokásos újdonság-feliratok helyett pedig újfajta, falra szerelt tárlót készítettünk. E tárlón — a mellékelt rajz szerint — a ferdére állított üvegcsíkok mögé magukat a katalóguscédulákat helyezzzük el. Módszerünk sokkal gyors-

sabb, mint a kiírás. A cédulákra nyomott keletbélyegző alapján az olvasók állandóan meggyőződhetnek az anyag frissességéről, arról, hogy mennyire követjük nyomon a könyvkiadást. S a katalóguscédula kihelyezése elősegíti azt a törekvésünket is, hogy az olvasók megszokják a katalóguscédulák képét, s ezáltal a fiókokban elhelyezett katalóguscédulák használatára is szívesebben vállalkozzanak.

A tárló alsó szélén levő hely kihasználása céljából pedig a régebbi beszerzéseink propagálására a következő szövegű feliratot helyeztük el: „Minden könyv új, amelyet még nem olvastunk.”

Papp Attila

A Kazincbarcikai Városi Könyvtár újdonság táblája

2 db merevítő lécz

A műszaki egyetem kollégiumi könyvtárai

A szocialista szakember képzése nem képzelhető el a szakmai ismeretek elsajátításához szükséges legmagasabb színvonalú szakirodalom, az általános műveltség megszerzéséhez szükséges igényes ismeretterjesztő és szépirodalmi művek, a politikai és szakmai tájékozottsághoz szükséges legjobb és legfrissebb napilapok és folyóiratok segítségével nélkül.

Mivel a kollégium az egyetem szervezete része, a kollégiumi könyvtárak feladatait is ebből kiindulva kell meghatározni. Így e feladatokat a következő pontokban foglalhatjuk össze:

1. a tanulmányi munka segítése,
2. a politikai nevelő munka támogatása
3. az ismeretterjesztés.

Mindezek a feladatok csakis az egyetem központi könyvtárainak, a kollégiumi könyvtárosoknak, a kollégiumi vezetőségeknek és a diákbizottságoknak a legszorosabb együttműködésével oldhatók meg sikeresen.

A feladatokhoz képest azonban ma még nem megnyugtató a kollégiumi könyvtárak helyzete. A felsőbb szervek eddig nem tulajdonítottak megfelelő jelentőséget a kollégiumi könyvtárak fejlesztésének. Ha a kollégium igazgatójának nem állt módjában átcsoportosítás útján más területről munkaerőt elvonnia és a könyvtári feladatok ellátásával megbízni, a könyvtár kezelését csak társadalmi munkásokra bízhatta. Így a legtöbb kollégiumban — ahol egyáltalán könyvtár volt — a hallgatók végezték és végzik társadalmi munkában ezt az igen fontos, sokrétű, felelősségteljes és nagyon sok időt igénylő munkát.

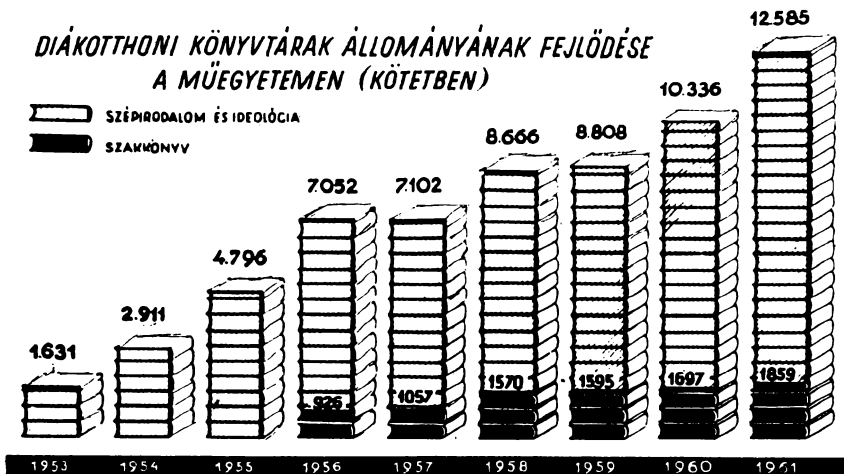
Az igazság kedvéért azonban meg kell jegyeznünk, hogy ma már új kollégiumot nem szerveznek kollégiumi könyvtár és könyvtárosi státusz biztosítása nélkül.

Felsőoktatási intézményeink könyvtárai közül különösen a Budapesti Építőipari és Műszaki Egyetem Központi Könyvtára tett igen sokat az egyetem kollégiumi könyvtárainak fejlesztése érdekében. Hogy mennyire fontosnak tartották a kollégiumi könyvtárak állományának növelését, azt ábráink is szemléltetően bizonyítják.

A statisztikák számadatait igen szép fejlődésről tanúskodnak. Azonban, ha a statisztikák mögé pillantunk, kiderül, hogy a fenti adatok csaknem 90%-a a Schönherz Zoltán Kollégium könyvtárának adataiból származik. Igaz ugyan, hogy ez a kollégium jelenleg nemcsak a Műszaki Egyetem, hanem az ország legnagyobb kollégiuma, melynek évente csaknem 1500 lakója volt, mégis, ha ezt a számot összehasonlítjuk, a többi kollégiumokban elhelyezett hallgatók létszámával, kiderül, hogy azok együttes száma lényegesen magasabb.

Most pedig lássuk, hogy milyen fejlődés volt tapasztalható az említett kollégium könyvtárában.

A műegyetem központi könyvtára már 1954-ben saját létszámkeretének terhére főhivatású könyvtárost állított az akkor még csak mindössze 400 kötet, főként szépirodalmi művekből álló (95%), alig vagy csak hevenyében összeválogatott állománnyal rendelkező kollégiumi könyvtár élére. Az első évben ennek a néhány kötet könyvnek is csak a 30%-át forgal-

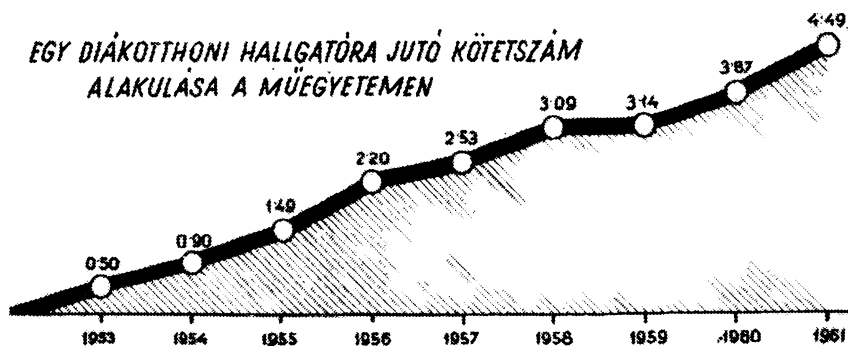
A Műegyetem Hess András téri diákotthonának könyvtára

mázták. Ez a helyzet azóta már gyökeresen megváltozott.

A következő, 1955-ös év krónikájában a nagyarányú állománygyarapodáson kívül említésre méltó a szabadpolcos rendszer bevezetése is. E rendszert a kölcsönzők igen hamar megkedvelték. A könyveket szerető hallgatókból toborzott könyvtári aktivisták segítségével lehetővé vált, hogy a könyvtár úgyszólván egész napon át a hallgatók rendelkezésére álljon. Ez a rendszer eredményezte, hogy míg az első években hetenként 20—40, esetleg 60 kölcsönző kereste fel a könyvtárat és a kölcsönzött könyvek száma 60—100 kötet

között ingadozott, addig a következő évben már egy nap alatt elérték ugyanezt az eredményt.

A könyvállomány tervszerű gyarapításával 1962-re csaknem 10 000 kötetre növelték a könyvek számát. Ez a szám annál is inkább figyelemre méltó, mivel a régebbi könyvanyagot a központi könyvtár folyamatosan kicserélte. A könyvbeszerzésre és folyóiratokra fordított összeg évenként több mint 50 000 forint volt. Ilyen körülmények között a könyvtár igénybevétele növekedett, és mivel az egész kollégiumi kulturális munkát is a könyvtáros irányította, az aktivisták mel-

lett szükségesnek mutatkozott újabb könyvtári munkaerő beállítása is: ez 1960-ban a kollégium igazgatójának segítségével sikerült.

Még ugyanebben az évben a könyvtár új, tágasabb helyiségbe költözött és ha berendezése nem is a legkorszerűbb és legmodernebb, megoldásaiban — különösen az olvasó és a kölcsönző szolgálat megszervezése terén — sikerült megteremtőnek a korszerű szabadpolcos könyvtár működési feltételeit. A könyvtár szoros kapcsolatba került a mellette levő klubhelyiséggel, illetve társalgóval, ahol televízió, rádió és lemezjátszó is található. A szabadpolcos olvasószolgálatban aktivisták segítenek, akik közül egy mindig a könyvtárban tartózkodik a kölcsönzési idő alatt.

A többi kollégiumok létszám és egyéb

viszonyai nem olyan kedvezőek, mint a Schönherz Zoltán Kollégiumé. Náluk továbbra is a hallgatók látják el társadalmi munkában a könyvtárosi teendőket, igaz, hogy ezért egy idő óta a központi könyvtártól negyedévenként 150 Ft tiszteletdíjat kapnak. Szerencsére a javulásnak más jelei is mutatkoznak. Ma már egyetlen kollégium költségvetéséből sem maradhat ki a könyvek, napilapok és folyóiratok beszerzésére fordítandó összeg. A most szervezett Róbert Károly körüti új diákotthonban önálló helyiséget és főhivatású könyvtárost kapott a könyvtár. A közeljövőben pedig még két újabb, hasonló nagyságú leány- és fiúkollégium megépítését tervezik. Ezekbe már korszerű kollégiumi könyvtárat terveztek.

Csanádi Lajos

KÖNYVTÁROS vagy RAKTÁROS ?

Mit kell tennie a könyvtárosnak, hogy állandóan, ütemesen tudja növelni olvasótáborát? Elsősorban is szaporítania kell a könyvtári órák számát! Ezt tettem én is Csobánkán, mert egyetlen megfigyelés alapján eldönthettem: ha mint könyvtáros egy héten egyszer csupán három órán át tartok nyitva, akkor csak mechanikus munkát végezhetek, s nem marad időm ahhoz, hogy az olvasókkal foglalkozzam, beszélgessek.

A mi községünk 1300 lakosából 1962-ben 430 volt könyvtári olvasó, de véleményem szerint még ezzel sem értem el a maximumot. A jó eredmény a kölcsönzési idő meghosszabbításán kívül elsősorban az olvasókkal való közvetlen foglalkozásnak köszönhető. Persze, hiba volna nem megemlíteni, a külső segítséget, amit a film, a rádió, a televízió ad a könyvtárosnak. Például a film megtekintése után vált keresett könyvvé Gergely Márta *Házasságból elégséges* című könyve, és az *Ordasok között* című tv-játék is nem egy új olvasót szerzett a hasonló című Dold Mihajlik könyv útján a könyvtár számára. Az olvasó-szervezésnek egyik példjaként említem meg azt az esetet, amikor egy kisfiú-olvasónkkal folytatott beszélgetés után előbb az édesanyját, majd az édesanyjával történt beszélgetés után a kisfiú édesapját is megnyertem az olvasás számára.

Természetesen a szervezésnek más formái is ki kellett próbálnom a nehezebb esetekben. Csupán két ilyen említék meg itt: egy hetvenen felüli bácsit, aki egyedül él, sokszor láttam, hol itt, hol ott üldögélni, pipázgatni. Egyszer megszólítottam és elbeszélgettem vele. A beszélgetésből megtudtam, hogy a bácsi

valamikor csak két elemet végzett, és segyellte, hogy alig tud olvasni. Meghívtam a könyvtárba, ahol rövid szövegű kis meséskönyvet olvastattam vele, kijavítottam hibáit. Az öreg nem haragudott érte, és szívesen jött el máskor is elvinni egy-egy kis meséskönyvet.

A könyvtár közelében és az utcákon játszadozó gyerekek közt feltűnt több gyerek, akik késő estig kinn töltötték az idejüket. Megtudtam tőlük, hogy mindkét szülőjük bejár Pestre dolgozni, és ők a tanulás helyett is játszanak. Ezért odahívtam a gyerekeket a könyvtár elé kitett asztalhoz, és kértem őket, hogy tanulják meg előbb a leckéjüket és azután játszanak. A gyerekek szívesen jöttek, a szülők pedig örültek, s nem egy lett közülük könyvtári olvasó.

Nálunk — kívülállók számára — talán különösnek tűnik a kölcsönzési idő: miért választottam a déli 12-től 6 óráig terjedő időt? Pedig az ok kézenfekvő: így mind-egyik Pestre bejáró dolgozó eljuthat a könyvtárba. Azok is, akik kettőkor kezdenek, és azok is, akik reggeli, vagy éppen éjjeli műszakban dolgoznak.

Összefoglalásképpen szeretném elmondani azt, hogy ha a könyvtáros felelősséget érez a népművelésért és a műveltség terjesztéséért, ha tud önzetlenül és emberszeretettől áthatottan dolgozni, ha nem sajnálja a ráfordított időt, akkor önmagának is megszerzi a szép és jó munka örömét, és az eredmény sem marad el. Csak így kerülheti el, hogy ne gépies, lélektelen munkát végezzon és ne raktáros, hanem könyvtáros legyen.

Szilágyi Károly

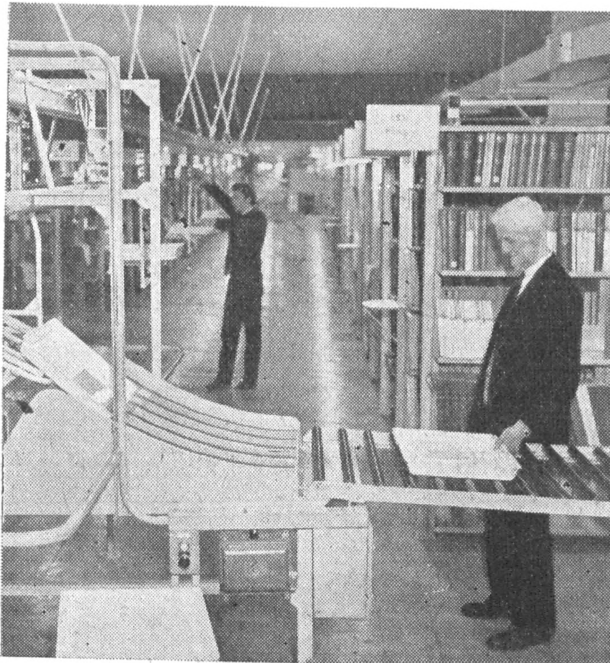
Új országos szakkönyvtár Angliában

Viscount Hailsham, Nagy-britannia tudományügyi minisztere „a modern Nagy-britannia egyik csodájának” nevezte megnyitó beszédében a nemrég megnyitott Országos Természettudományos és Műszaki Könyvtárat (National Lending Library of Science and Technology).

A York meletti Boston Spaban létesített könyvtárban 32 kilométer hosszú polc-területen már az induláskor 350 000 kötet válogatott tudományos könyv és 109 országból származó 12 000 kurrens folyóirat kapott otthont. A mikrofilmtárban a megnyitáskor 75 000 olyan tudományos könyv mikrofilmjét őrizték (200 ezer kilométer hosszú filmszalagon), amelyből egyáltalán nem található példány Angliában.

Részlet a mikrofilmtárból

A kért könyv görögördas szállítószalagon jut az expedícióba

Az új könyvtár elsősorban a könyvtárak igényeit elégíti ki, innen kölcsönözhetik ki a ritka könyveket. A modern szállítószalag lehetővé teszi, hogy a postán kért könyvet 24 órán belül útnak indítsák.

A könyvtári épület átalakítása és berendezése 278 ezer fontba került, a könyvek és folyóiratok 2 millió font értékkel szerepelnek a nyitó leltárban. A 60 hektár alapterületű, volt lőszergyári épületekben olyan bőven van hely a várható fejlődésre, hogy évi 150 ezer további kötet elhelyezésével számolnak.

Hevesi Endre

A könyvtár segítése az iskoláknak a kötelező irodalom olvastatásában

Hányféle úton juthatnak tanulóink a kötelező olvasmányokhoz? Legegyszerűbb, ha a tanuló saját, otthoni könyvtárából veszi kézbe a könyveket. A saját könyvtári ellátottság vizsgálatára felmérést vé-

geztünk Gyöngyösön, a IV. számú általános iskola tanulói között, megvizsgáltuk, hogy hány tanuló *magánkönyvtárában* van kötelező olvasmány.

A mű szerzője és címe	Osztály	Létszám	Saját tulajdonában van	
			példányban	a tanulók %-ának
MOLNÁR F.: A Pál-utcai fiúk	V.	111	43	38,7
GÁRDONYI: Egri csillagok	VI.	88	25	28,4
JÓKAI: A kőszívű ember fiai	VII.	103	19	28,1
MÓRICZ: Légy jó mindhalálig	VIII.	67	12	17,9

A fenti összesítésből világosan kiténik, hogy a saját könyvtári ellátottság legjobb az V. osztályban. A 111 tanuló közül 43-nak (minden harmadiknak) saját könyve *A Pál-utcai fiúk*. A tanulók 38,7 %-ának van magánkönyve. Leggyengébb a VIII. osztály könyvellátottsága. Itt 67 tanuló közül mindössze 12-nek, 17,9 %-nak van meg *A kőszívű ember fiai*.

A kötelező olvasmányt megkaphatja a tanuló az *iskolai ifjúsági könyvtár*ból is. Sajnos a gyöngyösi általános iskolák ifjúsági könyvtáraiban a kötelező olvasmányok számának alakulása nem kielégítő. Jelenleg egy felsőtagozatos tanulóra egy könyvtári egység jut. Legkedvezőbb a

helyzet a II. számú iskolában, ahol 330 tanulóra 474 könyvtári könyv jut (egy tanulóra 1,43 kötet). Leggyengébb az ellátottság az I. számú iskolában, ahol 386 tanulóra mindössze 216 könyv jut (egy tanulóra 0,56 kötet). Ennek ellenére a kötelező olvasmányok aránya itt a legkedvezőbb. A könyvvállományból 37 db a kötelező mű, az állomány 17,1 %-a. Gyenge a kötelező olvasmányok aránya az V. számú iskolában; a 308 könyvből mindössze 15, az állomány 4,8 %-a. Az öt általános iskola együttes könyvvállománya 1627 kötet, ebből 158 a kötelező könyv, a teljes állomány 9,7 %-a. (2. sz. táblázat)

Tanulók és állomány	I.	II.	III.	IV.	V.	Összes
	sz. általános iskola					
A felsőtagozatos tanulók száma	386	330	280	369	305	1670
Az ifjúsági könyvtár állománya (kötetben)	216	474	320	309	308	1627
A Pál-utcai fiúk	3	4	5	12	—	24
Egri csillagok	9	6	10	8	8	41
A kőszívű ember fiai	10	11	10	9	2	42
Légy jó mindhalálig	15	14	5	12	5	51
A kötelező könyvek száma:	37	35	30	41	15	158
A kötelező irodalom százalékaránya az ifjúsági könyvállományban	17,1	7,3	9,4	13,2	4,8	9,7

Iskolai könyvtáraink szerény állománya tehát ma még nem elégíti ki az oktatási követelményeket.

A kötelező olvasmányok megszerzésének harmadik lehetőségét a *közművelődési könyvtár* nyújtja. A közművelődési

könyvtár legfontosabb feladata a dolgozók általános olvasási igényeit kielégítő könyvek kölcsönzése. A tanulók kötelező olvasmányokkal való ellátása itt csak részfeladat. Ennek ellenére a Gyöngyösi Járási Könyvtárban a szeptember 30-i állapotnak megfelelően a 3627 kötet ifjúsági és gyermekkönyv között 140 volt az előbb már felsorolt négy kötelező mű példányszáma, tehát alig kevesebb, mint az öt gyöngyösi általános iskolában.

Molnár Ferenc: A Pál-utcai fiúk	44 kötet
Gárdonyi Géza: Egri csillagok	41 kötet
Jókai Mór: A kőszívű ember fiai	26 kötet
Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig	29 kötet
Összesen:	140 kötet

Nem sokkal jobb a helyzet a gimnázium ifjúsági könyvtárában sem. Itt a teljes állományban (3000 kötet) 292 kötet képviseli a kötelező irodalmat. Elegendő — talán a követelményeknél valamivel magasabb is — a kötetszám Katona József: *Bánk bán*, (34), Vörösmarty Mihály: *Csongor és Tünde* (25), Móricz Zsigmond: *A boldog ember* (28) c. művekből. Nehézze teheti viszont a korszerű irodalomtanítást az, hogy hiányzik a könyvtárból Balzac: *Goriot apó*, V. Hugo: *Nyomorultak*, Gogol: *Revizor*, Dickens: *Twist Olivér*, *Copperfield Dávid*, L. Tolsztoj: *Anna Karenina*, Csehov: *Válogatott novellák* c. műve.

A járási könyvtár állományában 321, a gimnáziumi ifjúsági könyvtárban 292 kötet képviseli a kötelező irodalmat.

A dolgozók iskoláiban tanuló felnőttek kötelező olvasmányokkal való ellátásának alapvető feltétele az iskolai és a közművelődési könyvtárak munkájának tudatos összehangolása. Együttműködés-

sel, egymás kölcsönös támogatásával, az egyre növekvő könyvtári feladatok összehangolásával, tervszerű munkával alakíthatunk ki egészséges, korszerű állományt.

A kötelező irodalom olvastatásának legjobb agitátora a szaktanár. Ő hívja fel idejében a tanulók figyelmét az olvasási feladatra. Az iskolai könyvtár állományának ismertetése mellett rámutathat a közművelődési könyvtár tevékenységére is. Az irodalomszakos nevelők és könyvtári dolgozók személyes, szoros kapcsolata nagy előnyt jelent a két állomány ésszerű felhasználásában. A könyvtárnak állandóan tájékoztatnia kell a szaktanárokat az olvasás lehetőségeiről. A nevelők viszont egyes művek tárgyalása közben irányíthatják tanulóikat a könyvtárba.

Az olvasótoborzás, a tanulók olvasás iránti érdeklődésének felkeltése szempontjából jó módszernek bizonyult a tanulócsoporthoz könyvtári látogatása az osztályfőnöki órák keretében. Így a diákok a helyszínen ismerkednek meg a könyvtár munkásságával. Minden látogatásuk nyomán emelkedik a könyvtár olvasóinak száma, növekedik a kötetforgalom. Szeptemberben a III. számú iskola három tanulócsoporthoz látogatta meg a Gyöngyösi Járási Könyvtárat. Közülük 49 új olvasó iratkozott be. Megfigyelésünk szerint majdnem minden új beiratkozó azóta is rendszeres olvasó. Hasznos módszernek bizonyult az is, hogy az irodalmi szakkörök egy-egy foglalkozást a könyvtárban tartottak meg.

A kötelező olvasmányok feldolgozását megkönnyítik az irodalmi szaklapokban megjelenő tanulmányok, amelyek különböző szempontból elemzik a műveket. Egy-egy cikk alapján a tanulók más-más látószögből is tanulmányozhatják a könyvet; sok, hasznos ismeretet meríthetnek a közleményekből.

A járási könyvtár szívesen segíti a tanulók olvasási igényeinek kielégítését a kötelező olvasmányok terén. De — a fejlődés lehetőségeit is szem előtt tartva — szükség lenne az iskolai és a közművelődési könyvtárhálózat állománygyarapítási politikájának szervezettebb egybehangolására. Ennek csak közművelődésünk látná hasznát, megjavulna az általános és középiskolás felnőtt dolgozók könnyvel való ellátása is, emelkedne irodalmi műveltségünk színvonala.

Markó József

Könyvtári könyvek

bekötése a legjobb kivitelben, a legjobb minőségben, a legrövidebb határidővel

KUN ZOLTÁN

könyvtári könyvek bekötésére specializált könyvkötészetében.

EGER, Alkotmány u. 7. Tel.: 16-30

NEGYEDSZÁZAD KÖNYVEINK VÉDELMEBEN

A könyvtári szaksajtó hasábjain mind gyakrabban találkozunk olyan cikkekkel, amelyek a könyvtári állomány védelmére szolgáló új anyagokat és új eljárásokat ismertetnek. Ezek a cikkek beszámolnak arról a csendes, szívós munkáról, amelyet a könyvkötészetek dolgozói végeznek az idő vasfoga és a könyvek gyors elhasználódása elleni küzdelemben. Munkájuk nyomán évente sokezer könyv kerül új kötésben az olvasók kezébe, és számos, pótolhatatlan értékű könyvritkaságot mentenek meg ők a növényi és állati kártevők pusztításától az utókor számára. Könyvtári hálózataink számokban lemérhető gyors fejlődése mellett érdemes figyelembe vennünk azt az előrehaladást is, amely olyan, kevesek által ismert területen mutatkozik, mint például a könyvhigiéne és a könyvrestaurálás.

Nemzeti könyvtárunk könyvkötészeti és restauráló laboratóriuma mindkét szakmában úttörő és példamutató tevékenységet folytat. Kísérletek sorozatait végzi el újabb eljárások, a réginél jobb módszerek kialakítása érdekében. Az elért eredményeket nem rejtik véka alá, hanem szívesen bocsátják az egész magyar könyvtárhálózat rendelkezésére. Ezt igazolja az a tény is, hogy lehetőséget nyújtottak arra, hogy az elmúlt évben a megyei könyvtárak könyvkötői tapasztalatcsere keretében ismerkedhessenek meg az Országos Széchényi Könyvtárban elért legújabb eredményekkel.

A könyvkötészeti és restauráló laboratórium szervezését ezelőtt 25 évvel indította meg *Sasvári Dezső*. Az azóta elért eredmények Pékingtől Párizsig hirdetik a műhely jó munkáját, és vezetője számára megszerezték „a régi könyvek mestere” kitüntető címet.

A felszabadulást követő években a kezdeti kis restauráló műhely korszerű üzemmé vált. Ma már 4 restaurátor, 8 könyvkötő és 8 tanuló dolgozik a legkorszerűbb felszereléssel ellátott üzemben. A fejlődéssel együtt járt a feladatok bővülése is: a múzeális értékű könyvek restaurálásán kívül a folyamatos könyvtári kötészeti feladatokat is végzik.

A műhely feladatkörei közül először a restaurálásról szóljunk. A restaurálás igen bonyolult munka. Nagy türelem, óvatosság, alapos kötetéstörténeti tájékozottság és művészi érzék kell ahhoz, hogy szép és korhű restaurálások szülessenek az ügyes kezek munkája nyomán.

A megújítandó könyvről először kórlap készül: gondos vizsgálat után állapítják meg a betegséget, amelyet a penészgombák, élőködők, átázás stb. okozhatnak. A

kórlapra kerül azután a javasolt gyógy-eljárás is, amelynek végrehajtásához a modern tudomány vívmányait is felhasználják (thymol kezelés, sterilizálás, kvarc stb.). Ezeknek az eljárásoknak az alkalmazása azután hosszú időkre biztosítja a könyvek épségét. A fenti „gyógyszeres kezelés” mellett gyakran alkalmaznak „sebészeti” módszereket is: japán papír, selyem, korabeli merített papírok segítségével javítják ki a megrongálódott könyveket, sőt arra is sor kerülhet, hogy

XV. sz.-i pergamen kódex restaurálás előtt

a hiányzó részeket nyers papírmasszával egészítsék ki. A könyvek megmentésére a receptek egész sorozatát használják. A Lenin Könyvtár és a British Múzeum könyvtárának idevágó tapasztalatai nagyban elősegítették a műhely eredményes restauráló munkáját.

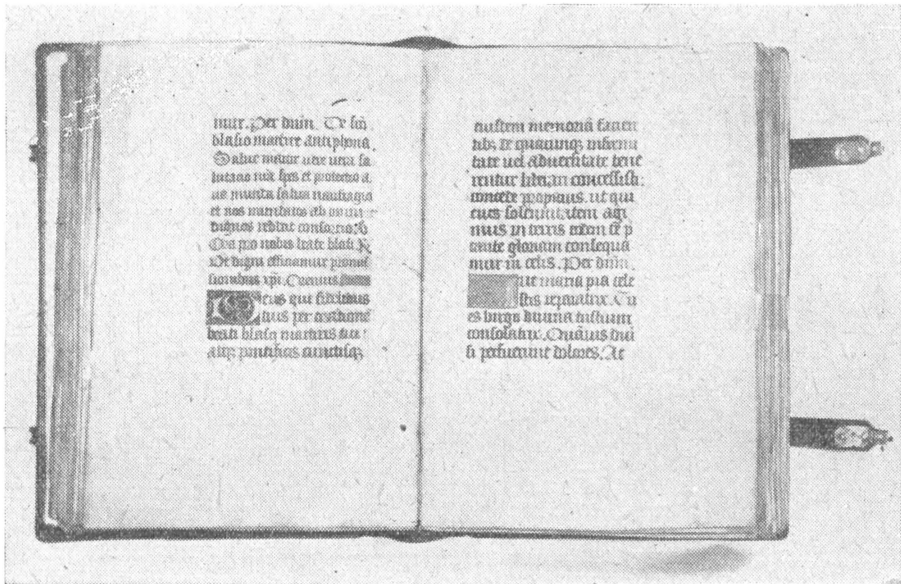
A részleg egyik érdekes műszere a vákuumos sterilizáló berendezés, amelynek segítségével a penész és a rovarkártevők ellen folytatnak eredményes harcot. A készülék hazai konstrukció, a *Magyar Tudományos Akadémia Kutatási Eszközök Kivitelező Vállalata* készítette. Működése a következő: a kezelésre szoruló könyveket kinyitva lapos, villanyfűtéssel ellátott tálcára helyezik, majd megfelelő

vegyszert (alkoholos thymol oldatot) adagolnak a készülékbe, ezután a tálcákat behelyezik a vákuumtérbe. Az ajtók bezárása után vákuumot létesítenek, egyidejűleg 35°–60° fokra fűtik fel a tálcákat. Huszonnégyórás kezelés után a legellenállóbb kártevők is elpusztulnak a vegyszerek hatására. Kényes papiroknál a kvarclámpa baktériumölő sugarát hívják segítségül a kórokozók elpusztítására. Ezen eljárások után kerül sor a kötések tulajdonképpeni restaurálására.

A restaurálás során a régi kötés megmenthető részeit gondosan kezelik és szervesen egybeépítik az új kötéssel. A korabeli bőrkötések javítására növényi anyagokkal cserzett és kézzel festett bőrt használnak fel. Az eredeti kötések

hát, ha a műhely felszerelése között ott találjuk az új típusú *Plana—Flexibu—Automat* gépet, melynek segítségével a ragasztókötés gyorsan és pontosan, percek alatt elvégezhető.

Sok gondot okozott az Országos Széchényi Könyvtárban az újság és folyóirat-állomány megóvása is, hiszen köztudomású, hogy az újságpapír, mint a fataralmú papirok általában, milyen gyorsan pusztul. Ezért most azt vették tervbe, hogy egy modern „Laminator 17D” típusú gép beszerzésével ezt a kérdést is meg fogják oldani. Ez a gép meleg eljárással matt, vagy fényes polietilén hárttyát présel az újságpapír rostjai közé. A kezelés után a papiros külsőleg nem változik meg, de belsőleg a rostokat a mű-

Ugyanez restaurálás után

alapján készített korhű díszítő elemeket korabeli technikával, vaknyomással dolgozzák rá a kötésre, gondos, előzetes tervezés alapján. A laboratórium jó munkáját dicséri többek között a *Kecskeméti kódex*, több *Liszt kézirat* és a *bártfai kézirat*os *zeneműanyag* jól sikerült restaurálása is.

A restaurálás után lássuk azt, hogy a *könyvkötészetben* milyen új eljárásokkal és felszerelési tárgyakkal növelik a munka termelékenységét? A termelékenység növelése érdekében a legmodernebb gépeket és a legújabb eljárásokat használják. Fotocellás védőberendezéssel felszerelt légpárnás *Perfekta—Polygraph* géppel végzik a papirok, könyvek méretre vágását. A műhely egyik hazai úttörője a könyvek fűzés nélküli kötésének, a ragasztókötési eljárásnak. Nem véletlen te-

anyag szorosan egymáshoz köti. Az ilyen módon tartósított papiros élettartama az előzetes számítások és kísérletek tanúsága szerint legalább 100 évvel megnövekedik.

A műhely országos szaktanácsadó szerepe is egyre szélesebb körben érezhetővé válik, mind gyakrabban fordulnak hozzájuk szaktanácsért az ország különböző részeiből. Ilyen esetekben készségesen nyújtanak felvilágosítást legjobb tudásuk szerint, jó példáját nyújtva a munkatársi segítőkészségnek. Könyvtárosaink és könyvkötőink éljenek minél többet ezzel a lehetőséggel, keressék fel ezt a nagymultú műhelyt és bővítsék szakmai tudásukat ilyen módon is.

Mezei György

Könyvtáros hallgatók írják . . .

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtárszakos hallgatói naplót vezetnek a különböző könyvtárakban végzett szakmai gyakorlatuk tapasztalatairól. Az alábbiakban részleteket közlünk a hallgatók feljegyzéseiből.

A rendkívül tanulságos nyári gyakorlat alapján más szemmel nézem a könyvtárosok munkáját, eredményeit. Néhány olyan dologról szeretnék beszélni, amely megragadta a figyelmemet a Győri Megyei Könyvtár olvasószolgálati tevékenységében.

Nemegyszer láttam, hogy többen is várakoztak a tájékoztatást végző könyvtárosra, aki tapintatosan irányítja a hozzá fordulókat, ismeri olvasottságukat, fokozatosan vezeti őket az értékes irodalomban való jártasság megszerzése felé. A tudásnak kijáró bizalom övezi, hallgatnak az ítéletére, elfogadják tanácsait. De ha jobban körülnézünk egy olvasóteremben, azonnal rájövünk, hogy ezek az emberek alkotják a könnyen kezelhető kisebbséget. Igen sok ember szígyenli, hogy segítségre szorul, inkább küszködik a válogatásnál, nem tudja, mi is az, amit végül elvisz. Ilyenkor kell „éppen arra járni”, és néhány barátságos szóval ötletet adni neki a választáshoz.

A visszahozott könyvek csak a kölcsönzés befejeztével kerülnek ki a polcra. Ez a helyiségek beosztása miatt van így, de azért is, hogy ne csak az állomány egy része forogjon. Nekem az volt a véleményem, hogy valamiképpen mégis közben kellene visszaosztani a bejött anyagot, mert a nagyobb választék vonzza az olvasókat. Vannak könyvek, amelyek úgysem érnek rá sokáig állni a polcon, vagy esetleg oda sem kerülnek, mert már az átírásnál lecsap rájuk valaki.

Igen sok ötlet, próbálkozás, kísérlet eredményességéről számolhatnák be, amelyek mind ugyanazt a célt szolgálják: felkelteni az olvasók figyelmét az új könyvek iránt, segíteni őket, hogy minél szélesebb látókört szerezzenek, elmélyítsék tudásukat. Erre alkalmas eszközök a tárlók is, amelyek az olvasóteremben és a lépcsőházban vannak elhelyezve. Különböző évfordulók, ünnepek, irodalmi, közéleti események tükröi ezek, és időszzerűségükkel hatnak. Eleinte kételkedtem benne, hogy mindenki megnézi őket, de aztán meggyőződtem az ellenkezőjéről. Az történt ugyanis, hogy a bejáratnál levő szekrényben a legújabb könyvek borítólappjaiból állítottak ki néhányat. Az ezt követő napokban nagyon sokan keresték pl. Illyés Gyula E b é d a k a s t é l y b a n c. művét, amely szintén ott volt. Igen ám, de a könyvek . . . Es itt érünk el az egyik legnagyobb problémához: a feldolgozás lassúságához. Az említett könyvek már a könyvtár tulajdonában voltak, de még leltározatlanul, tehát nem kölcsönözhető állapotban. Nagyon kényelmetlen volt minden olvasónak megmagyarázni, hogy miért csak egy hónapos késéssel kerülhetnek kezébe a most megjelent művek, hogy címléirni, szakozni, leltározni, szerelni, műanyaghártával borítani kell őket. Nem lehet, hogy nem veszünk tudomást semmi módon a könyvkiadás friss termékeiről, mondván: majd eljön az ideje, amikor kikerülnek a polcra — így hát inkább gyorsítani kellene a könyvtár belső munkálatait.

Még nem beszéltem a tájékoztató könyvtáros „valami jó szerelmeset adjon” problémájáról. Mikor minket beállítottak az olvasószolgálatba, mi is azonnal ezzel a kéréssel találtuk szembe magunkat. Először ment a dolog, de mikor már a tizedik olvasó is ezzel jelentkezett, kezdett melegünk lenni. Csak értékes könyvet akartunk ajánlani, korhoz, érdeklődési körhöz igazodót — és bizony sokat kellett keresgelnünk, mire a megfelelőre ráakadtunk. Ezért tartottuk igen jó ötletnek az ún. témakatalógusok készítését.

M i k l ó s E r z s é b e t

Úgy láttuk, hogy Győrben a kölcsönzés valóban gyorsan és minden torlódás nélkül folyik le. Az idő nagy részét a könyv kiválasztására fordítják az olvasók. Keresgélésükben aránylag ritkán fordulnak a katalógushoz, inkább a könyvtárosokhoz. Önként vetődik fel a kérdés, vajon a szabadpolc miatt nem marad-e túlságosan magára az olvasó? Elméletileg természetesen nem, hiszen a könyvtáros eddig adminisztrációra, raktári keresgélésre fordított idejének egy részét a szabadpolc mellett tölthetné.

Gyakorlatilag azonban úgy látszik, kevés könyvtárosnak van a szabadpolc mellett ideje, hogy segítsen a könyvek kiválasztásában. Győrben az olvasószolgálati kölcsönzési csoport vezetője látta el ezt a feladatot; de minden rátermettsége, olvasottsága, tájékozottsága ellenére — éppen, mert annyi más feladata is volt — keveset tudott foglalkozni a könyvet válogató olvasókkal. Pedig igénylik ezt az olvasók, hiszen — ha csak végigmentünk is a termen — mindenfelől kérdéseket tettek fel, kértek tőlünk valamit. Ez az irányítás különösen olyan esetekben fontos, amikor kezdő olvasóval van dolgunk.

T ó t h Z s u z s a n n a

A „valami jót” társa a „valami izgalmasat”, „valami szerelmeset”, „valami kalandosat”-nak, és ezek a kérések mutatják leginkább, hogy az olvasók nevelése körül még mennyi a tennivaló.

Kétségtelenül ez a legnehezebb feladat. Pécssett a nyári „uborkaszegzonban” is átlag 80—170 között mozog a napi olvasók száma. A szabadpolc hiányában a könyvtárosok alig győzik a kölcsönzés technikai részét lebonyolítani. Hiába tesznek ki a válogató asztalra jó és egyben szórakoztató műveket, az olvasó bizalmatlan, hosszú rábeszélés után is „inkább valami szerelmeset” kér. Határozatlanságuk, igénytelen-ségük bizony olvasási kultúrájuk alacsony fokát mutatja.

Természetesen ez nem általános. Vannak szép számmal, akik igényes irodalmat olvasnak, olvasási tervet készítenek a katalógus vagy az ajánló albumok alapján, vagy rábízák magukat a könyvtárosra, aki minden alkalommal egy fokkal színvonalasabb könyvet ad aztán nekik. Igen sok reményre jogosít az a jobbára fiatalokból álló (nem értelmiségi fiatalokról van szó!) réteg, amely szenvedélyesen érdeklődik a modern irodalom iránt, a haladó nyugati írókat szereti és érti, és figyelemmel kíséri minden újonnan megjelent könyvet, és amint sor kerül rájuk, el is olvassa. Ipari tanuló fiúra emlékszem, aki barátjával két-háromnaponként eljött a könyvtárba, és a villamossági meg a fotós könyvek mellé Dürrenmattot, Ehrenburgot, Csernyisev-szkijt vitt, közben pedig állandóan az után érdeklődött, hogy mi jelent meg legújabban a mai fiatal íróktól, költőktől. Egy fiatal katona alakulatának irodalmi estjeire vitt versesköteteket, és tanácsokat kért, hogy milyen szindarabot adhatnának elő. De az idősebbek között is szép számmal akadnak, akik fejlett irodalmi ízlésről adnak számot. Sokan vitába szállnak a kölcsönzési csoport vezetőjével egyes művek értékelése kapcsán.

Nagy általánosságban viszont inkább a „könnyebb ellenállás” irányába tolódik az érdeklődés. Van egy ún. „ömlesztett” polc kéznél, ezen vannak a könnyebb faj-súlyú könyvek, amelyek a „valami szerelmeset” és „valami kalandosat” igényeket elégítik ki. Ezek a könyvek nem válnak könyvkiadásunk nagy dicsőségére, jobbára félponyvák. Valamennyien agyonolvasottak. Van, aki már az egész készletet kiol-vasta, és naponta felháborodik, hogy nem lehet „igazi jó amerikai detektívregényt” kapni, vagy legalább Erdős Renét. Az ilyen olvasók szép számmal vannak, és ha olvasottságukra, intelligenciájukra hivatkozva óvatosan megpróbálják lebeszélni őket egy-egy könyvről, gyakran előfordul, hogy annyira megsértődnek, hogy soha nem jönnek vissza.

Érdeemes lenne lélektani tanulmányt írni ezekről az olvasókról. Rendkívül ér-zékenyek, sértődékenyek, és nagyon büszkék arra, hogy pl. kötéséről megismernek egy Jókai kötetet. Csak a legravaszabb módszerekkel lehet őket meggyőzni arról, hogy ez vagy az a könyv is jó, úgy kell olvasmányaik közé becsempészni valami szín-vonalasabbat, hogy közben általuk vélt előnyöket hazudik a könyvről az ember. Kegyes család ez, és jólesik, ha azzal hozza vissza az olvasó, hogy azért jó volt, és szívesen olvasna hasonlót. Ez a legnehezebb réteg, és végtelen türelem kell ahhoz, hogy eredményt lehessen elérni nála.

Szerintem a „legreménytelenebbek” (helytelen kifejezés, reménytelen olvasó nincs) azok, akik mindent összeolvasnak, és aztán fogalmuk sincs arról, hogy a könyv miről szól, és melyik tetszett vagy nem. Ezek az emberek az olvasás mechanizmusát összetévesztik az olvasással, mint esztétikai gyönyörűséggel, fogalmuk sincs annak intellektuális élményéről és szépségéről. Talán egy-egy mű elemzése közben lehetne őket rávezetni a tudatos olvasásra, de erre a könyvtárnak nincs módja. Pedig nagyon sok ilyen olvasó van. Megpróbáltam közülük néhányat beszélgetni a könyvről. Jó volt — mondták szinte valamennyien. Ennél többet aztán nem is tudtak mon-dani, akár a *Varázshegy*-ről volt szó, amelyet beraktak a táskába, mert éppen kéznél volt, akár a *Tizenégykarátos autó*-ról.

Azok képezik a következő típust, akik a „valami jót” helyett „valamit Jókaitól” kérnek. Ezek az olvasók már levetették az olvasás „gyerekcipőjét”, szorgalmasan elolvastak minden „könnyűt”, minden jó ifjúsági regényt, engedelmesen vitték a könyvtáros által ajánlott könyveket, és közben kialakult bennük egy kép az olva-sottakról, egyes írókat különösen érdekesnek tartanak, és most azoknak az életművét tallózzák szorgalmasan és nagy érdeklődéssel. Nem ritka, hogy két-három mű el-olvasása után az íróról is szeretnének valami közelebbit tudni. Itt szeretnék szólni az „olvasói pletykákról”. (Pl. Sásdi Sándor is ennek köszönheti népszerűségét.) Az olvasók egymás között suttogják: „Nekem adott a Jenő úr (Kozma Jenő, a kölcsönzési csoport vezetője) valami nagyon jót, de csak nekem, ha lehet, majd oda-adom magának is.” És másnap már húszan követelnek regényt attól a bizonyos író-tól. Szerencsés véletlen, ha éppen egy elsőrangú író válik így egyik percről a másikra igen népszerűvé.

Szalai Katalin

Egy könyvtári tűzkárral kapcsolatos tapasztalatcsere 1901-ben

Újságaink annak idején színes riportokban számoltak be arról a tűzről, amely 1901. január 4-én ütött ki a Sándor utca 4. szám alatt levő épületben, az akkori Képviselőházban, mégpedig az épület könyvtári részében. Ebben az épületben a könyvtárnak nem volt összefüggő és állandó helye. A 45 603 kötetes könyvtár nagy része az egyik első emeleti udvari nagyobb helyiségben volt elhelyezve szekrényekben, a falak mellett.

A helyiség csak melléklépcsőn keresztül volt megközelíthető. A tűz éppen ezért különösen veszélyes nemcsak a könyvtár, hanem az egész épület szempontjából is. Ráadásul sok volt a faburkolat és az egyes épületrészeknél tűzvédelmi szempontból nem biztosították az úgynevezett tűzálló elhatárolást sem.

A könyvtári tűz híre eljutott a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárba is. Már január 7-én, a tüzesetet követő harmadik napon Erdélyi Pál könyvtárvezető postára adta 9/1901. sz. levelét. Ebben a levélben sajnálatát fejezi ki a tűzkárból keletkezett katasztrófa miatt. Többek között ezt írja: „...magunkra gondolván eszméltető hatást gyakorolt s érthető, hogy a legkisebb részletekre is kiterjedni kívánó érdeklődésünket keltette fel”. Épp ezért arra kérte dr. Küffer Bélát, a képviselőházi könyvtár vezetőjét, hogy küldje el a tűzvizsgálati jegyzőkönyv másolatát. Azt kérte még, hogy közölje a tűz keletkezésére, kiterjedésére, elfojtására vonatkozó tapasztalatait, majd a kár nagyságáról és a becslés módjáról kért adatokat. Levele mellé 26 pontból álló kérdőívet csatolt. Hangsúlyozta, hogy a kérdőív adatait a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár tűzbiztonsága érdekében kívánják tanulmányozni.

A kérdőív valamennyi pontja érdekes, nagy része ma is időszerű lehet. Összeállítását példászerű gondossággal végezték.

A Képviselőház könyvtárának vezetője a január 7-én keltezett levélre, január 9-én válaszol. „Még tele van a kezünk

a tűzkár helyreállításának dolgaival, mégis sietek szíves részvevősoraira az első benyomások alatt felelni.”

A tűz egyébként este 7 órakor ütött ki. Az inspekciós díjnak — mai segédkönyvtáros — besorolású dolgozó távozott utolsónak, ő semmi gyanúsát nem vett észre a tűzzel kapcsolatban.

A tüzet cserépkályha idézte elő. Ez a faburkolatú falhoz volt építve, amely viszont közvetlenül érintkezett a könyvek fa állványjaival, illetve szekrényeivel.

Amint a régi feljegyzésekből kitűnik, a tűz nem lánggal égett — kivéve a farészeket — és sűrű, fojtó füstöt árasztott. A tüzet vízzel oltották. Az épületben levő gázvezeték nem gyulladt meg a tüzeset során. A füst, a korom és a víz nagy kárt okozott az el nem égett kötetekben.

A tűzrendészet a véletlent jelölte meg a tűzkár okául. A könyvtárvezető az első benyomások alapján 2100 forintos kárról tájékoztatta a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár vezetőjét. Jelezte, hogy a kárt a Magyar Általános Biztosítóval szándékozik megfizettetni. Az állomány 40 000 kötete 100 000 forint értékre volt biztosítva. Az elégett értékesebb könyvek között volt: Bél Máttyás: *Notitia Hungariae novae*, a *Geographica historica* című mű V. kötete is, amely igen kevés példányban jelent meg. A tűzkárra vonatkozó későbbi hivatalos jelentés szerint a biztosító 8229,10 korona összeget fizetett meg. (14 000 kötetben keletkezett rongálódásról maradt fenn feljegyzés.)

A tüzeset után a következő képviselőházi könyvtári intézkedéseket hozták:

1. Lebontatták a cserépkályhát és olyan kályhát építettek, amelyben a tüzet el lehetett oltani a könyvtár napi bezárásakor.

2. Az értékes könyvek tárolására tűzmentes szekrényt szereztek be.

3. Az ún. unikum könyvek sokszorosítására vonatkozó javaslat tételére külön képviselői és könyvtárosi munkabizottságot hoztak létre. A ritka példányok több-

- 1, *Külföldi - (vén, gör., léghűtési rendszerű, lakális vagy központi szerkezettel, vagy lakás vahi-, töltő-, vaskályhates, fűtés, szivcs, csővezeték csatlakozás - vagy vaskályhával köthető - a fűtés?)*
- 2, *Tűzhelyi incidens (kipattanás) szikra, sziklás, valamely láng/gy. darabka 'áthevülése' vagy egyéb külső ok, gyufa, szivcs feledékany keverése, völcg - a tűz oka?*

szőrözésével az volt a cél, hogy a ritka könyvek legalább másolatban legyenek meg több helyen. (Ma ezt a kérdést a biztonsági mikrofilmmezés oldja meg.)

Összegezve az egészet ma is tanulságul szolgálhat az említett tüzeset, amely lényegében helytelen kályhaépítésnek volt a következménye.* Megállapítható, hogy a kolozsvári könyvtárban igen jól ismerték a tűzvédelmi szabályokat. Erről tanúskodik a szakszerűen és mindenre kiterjedő kérdőív.

Figyelemre érdemes, hogy a kolozsvári könyvtár milyen gyorsan reagált az eset-

re és az is, hogy a pesti milyen gyorsan válaszolt az érdeklődésre.

A könyvtári tüzesetek elkerülése érdekében célszerű — különösen a régi építésű könyvtári épületekben — szakértői vizsgálattal feltárni és kijavítani azokat az építészeti és gépészeti hibákat, amelyek tüzesetet okozhatnak.

A közművelődési könyvtáraink zömében ma is hasonló fűtési megoldást alkalmaznak, mint Debrecenben, éppen ezért szolgálhatnak tanulságul az említett tüzesetek tapasztalatai.

Dr. Podonyi András

* A fűtőberendezés okozta 1959-ben a Debreceni Megyei Könyvtárban is a tüzet. A tűz keletkezésének körülményei jórészt azonosak voltak a képviselőházi könyvtárával. Mindkét esetben cserépkályha fűtést alkalmaztak. Debrecenben eltérés annyiban volt, hogy a tűz nem a tűztér közelében, hanem a helyiség mennyezetén, a kéménytérben keletkezett, ugyanis a tűz keletkezése a kéménytestbe épített tartógerenda faszervezeti részének meggyulladására következett elő. Mivel a debreceni tűz a mennyezetnél ütött ki, mód volt arra, hogy a könyveket kimentésék a helyiségből, így csak épületkár keletkezett, ami 20 590 Ft-ot tett ki.

A járási HIRADÓK

beküldött példányaiból 1962-ben nagyobb csomag gyűlt össze szerkesztőségünkben, mint az előző évben. Egyre több járási könyvtár él ennek a tájékoztatásnak lehetőségével. Újabban a ceglédi, celldömölki, derecskei, dombóvári, füzesabonyi, nagybátonyi, sásdi, szigetvári és vasvári járási könyvtárak indítottak könyvtári híradót. A Gyöngyösi Járási Könyvtár mindjárt az indítás évében rendszeresen

megjelentette negyedévi kiadványát, úgyszintén a Szegedi Városi Somogyi Könyvtár is a nemrég szervezett hálózati híradót. Nagyon jó múltra tekintenek vissza ezen a téren a kaposvári, nagyatádi, szentgotthárdi könyvtárak, amelyek már évek óta rendszeresen kiadják negyedéves tájékoztatójukat.

Tartalmilag is gazdagodott, színesedett a híradók szerkesztése. A községi tanácsok és könyvtárosok tájékoztatása mellett — amely elsődleges feladatuk — jó áttekintést adnak az időről időre érkező híradók

a könyvtárak munkájáról és a könyvtárügy irányítóinak és „A könyvtáros” szerkesztőségének is. A híradók tulajdonképpen szerkesztőségünk széles levelező hálózatát képviselik, s anyagukból sűrűn veszünk át híreket, cikkeket.

Kár, hogy néhány járási könyvtár, amely korábban kiadta híradóját, az elmúlt évben hagyta elszorvadni ezt a tájékoztató eszközt. Ilyen könyvtárak: Barcs, Devecser, Keszthely, Mezőkövesd, Pápa, Siófok és Fonyód, amely utóbbi pedig 1961-ben minden negyedévben jelentkezett.

Így írod — így mondd

Könyvtárunk belső használatára már évekkel ezelőtt elkészítettük az „Így írod — így mondd” cédulakatalógusunkat, és ezt azóta is továbbfejlesztettük az újabb külföldi írónévvel, illetve könyvcímekkel.

Megfigyelésünk szerint azok, akik nem tudják a helyes kiejtést, bizonyos tartózkodással viseltetnek az idegen szerzők műveivel szemben. E gátlás leküzdésére — a korábbi években kiadott füzetes katalógusok mellett — kiadjuk ezt a katalógusunkat is füzetes formában.

A katalógus előszavában utalunk arra, hogy az egyes külföldi szerzők neve a különféle lexikonokban és egyéb forrásokban gyakran eltérően szerepel és arra a nehézségre is, hogy egyes nemzeteknél a nevek kiejtésére nincs szabály, azok kiejtésére a családi hagyomány a mérvadó.

Első ilyen módszertani füzetünket, amely kb. 1500 címszót tartalmaz, színes rotaprint nyomással, mintegy 200 példányban adjuk ki.

Papp Attila

Milyen tartósak könyveink?

Milyen szempontok befolyásolják a könyvek rongálódásának természetes folyamatát? Hogyan használhatjuk ki leggazdaságosabban a rendelkezésre álló kötetzeti lehetőségeket — ezeket a kérdéseket vizsgáltuk a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 11. számú kerületi könyvtárában. Elsősorban azt elemeztük, hogy milyen tartósak a kiadói, kollektori kötések.

740 kötet könyv kártyáján megszámoztuk hány kölcsönzés után szorultak a példányok újrakötésre. A vizsgálatból kiderült, hogy míg a felnőtt-részleg könyveit 20—59 kölcsönzés után kellett újrakötni, erre a gyermekkönyvtár példányainál már 1—39 kölcsönzés után szükség volt. Figyelemre méltó, hogy 200 gyermekkönyvtári könyv már 1—19 kölcsönzés után megrongálódott! Bár ezek többnyire nagyobb formátumú, kemény fedélbe kötött képeskönyvek, mint *Gasparova* Pötyi és Zizi (2 példány), *Konopnicka* Pimpuska az iskolában (2), *Ludvik* Almafa (2) c. könyve; de vannak közöttük olyan kötetek is, melyeknek gyors rangálódása elgondolkoztató, s ezért a Móra Ferenc Kiadó különös figyelmét is megérdemli. Ilyenek például *Gárdonyi: Egri csillagok* (3), a Hollókirály és más mesék; *Hárs: A búvós csengettyű, Wiesinger: Állatkerti séta*. Az imént felsorolt négy mű mind nagyterjedelmű, például a mesekönyvek — melyek közül szinte egyetlen példány sem bírt ki 20 kölcsönzésnél többet — 23—24 cm magasak. A könyv nagy, vastag, nehéz, a gyerek esetleg leejti, s emiatt hamar kitörik táblájából. A felsorolt művek ára elég magas, ezért helyes lenne az alak, a papírminőség stb. megváltozásának lehetőségét megvizsgálni.

Megvizsgáltuk azt is, hogy mely példányok bírtak ki 60, a gyermekkönyvtárban pedig 40 kölcsönzésnél többet. Ezek közé tartozott *Maupassant* Egy asszony élete (5), *Merimée* Szent Bertalan éjszakája (2), *Jan* Dzsingisz kán, *Cooper* Vadlőlő (2), *Gajdar* Timur és csapata című könyve. A fenti művek nem magasabbak 19—20 centiméternél, és félvásznon könyvtári kötésbe voltak kötve. Terjedelmük nem haladja meg a 20 ívet. Tehát ez a típus a legalkalmasabb könyvtári kölcsönzésre. A pálmát — 88 kölcsönzés kötetés nélkül — *Merimée* Szent Bertalan éjszakája című műve vitte el.

Mint a fentiekből kitűnik, a védőborítás, a kötés minősége, a formátum lényegesen befolyásolja a könyv kölcsönzési élettartamát.

A rongált könyvet azonnal vonjuk ki a forgalomból. A kivont könyvek 3 csoportba oszthatók: 1. házijavításra, 2. kötésre, 3. selejtezésre kerülő könyvekre.

Házijavításra csak azt a példányt tegyük félre, amelynek gerince erősen áll, de belőle kijár egy-két lap, vagy ázás stb. miatt a papírborítás levált táblájáról. Nem érdemes vászonnal házilig megjavítani a könyv gerincét, mert mire a félvásznon gerinc tönkremegy, addigra a belső fűzés is meglazul, s a könyv úgyszólván újrakötésre szorul. Ha csak a gerinc lazult meg, még kétszer újraköthető a könyv, de újabb néhány kölcsönzés után már lapokat is javítani kell — ekkor a könyv már csak egyszer köthető —, s ha még mindig nem vonjuk ki, esetleg tíz olvasó után végleg kicselejtezzük!

A szabadpolcos kölcsönzési rendszerbe való áttérés előtt célszerű nagyszabású kötetési, selejtezési akciót végrehajtani. Ha akkor ezt elmulasztottuk, a munka menet közben is elvégezhető. Mivel a legforgalmasabb könyvanyag egy hónap alatt megfordul az olvasók kezén, ennyi idő alatt az egész könyvállomány megvizsgálható a visszavétel alkalmával. Ez alatt a könyvtár minden munkatársába beidegződik, hogy a rongált könyvet azonnal félre kell tenni, s így később is biztosítható a folyamatos ellenőrzés, amely nem jelent nagyobb munkatöbbletet.

Az állománygyarapítás mellett az állandó tartalmi és esztétikai állományrendezésre, állományapasztásra is gondot kell fordítani, hisz nem kölcsönözhetünk olyan könyvet, amely nem felel meg esztétikai és pedagógiai célkitűzéseinknek. Ha ezt az átnézészt az könyvkirovonást negyedévenként folyamatosan végezzük, akkor a törlések sem követelnek nagy erőfeszítést tőlünk.

A könyvek könyvtári élettartamát keresve a Szabó Ervin Könyvtár 11. számú kerületi könyvtárában 630 kötet, 1962-ben selejtezett könyvet vizsgáltunk meg. Ezek főleg 1954 előtti kiadványok voltak, tehát 8 évig kölcsönöztük őket. A gyermekkönyvtár könyveinek élettartama 4 év, fele a felnőtt-könyvtári könyvek „életkorának”.

Az antikvár vásárlásból eredő példányok 2—4 év könyvtári forgalmát bírták el. Rendszerint azért vásárolunk antikváriumban, hogy beszerezzük az állományunkban egyáltalán nem szereplő műveket. Ezek általában 10—15—20 év előtti kiadványok, amelyek meglevő könyvtári példányai állományunkban már elhasználdódtak, tehát bennük a papír oxidációs folyamata ugyanúgy lezajlott a pár évvel ezelőtt vásárolt példányokon, mint a könyvtárunkból előzőleg már kicselejtezteken. A régi fűzés

néhányszori használata után meglazul, s ha beköttetjük (35 forintért!), a rossz minőségű papír a javító ragasztás mellett hamarosan kitörik, a könyv selejtté válik.

A zárt kölcsönzési rendszer mellett mód volt arra, hogy egyes műveket csaknem kézikönyvtári példányként visszatartva, megóvjunk a selejtté válástól. Szabadpolc esetében, ha a mű érdemes arra, mindenképpen szabadpolcon a helye a könyvnek, még ha ez az utolsó példányunk is. Ha pedig az is tönkrement, bízunk benne, hogy a könyvkiadásunk úgyszólván kiadja, tehát vonjuk ki a selejtté vált példányt a forgalomból.

A kifogástalan állomány és a könyvtárosok következetes magatartása segíti a könyvrombáló felelősségrevonását is, hisz ha senki sem kölcsönöz ki rongált könyvet, akkor a táblájából kiesett, lapjait potyogtató könyv az olvasónál nyilván — „a nem rendeltetésszerű használat következtében” — rongálódott meg.

Pedagógiai célból mi magunk se írunk be a könyvbe semmit a hivatalos jelzéseken kívül (szakszám, leltári szám, pecsét). A könyv állapotára vonatkozó megjegyzéseinket a könyvkártyára vezessük rá.

A modern térkiképzésű, korszerű, izléses berendezésű szabadpolcos új könyvtáraink már külső megjelenésükben is a kultúrált szórakozás, a művelődés iránti vágy felkeltését szolgálják. Ovakodjunk tehát attól, hogy az elhanyagolt, piszkos, kellemetlen látványt nyújtó állomány lerontsa ezt a kedvező hatást! Törekedjünk arra, hogy tartalmában és külső formájában egyaránt színvonalas könyvtári állománnyal szolgáljuk nevelési célkitűzéseinket.

Andrássy Mária

MÓRA FERENC

a szegedi könyvtári helyzetéről

Az orosházi Szántó Kovács Múzeum 1960-as évkönyvében Elek László megjelentette Móra Ferencnek Kner Imrével folytatott levelezését. Móra Ferenc leveleiben az ország egyik legnagyobb városának, Szegednek könyvtári helyzetét az 1920-as és 30-as években oly siralmas képet mutat, hogy ha nem a könyvtár igazgatójának, Móra Ferencnek a leveleiben olvasnánk, talán kétségbe is kellene vonnunk az ide vonatkozó adatok hitelességét.

1921. január 20-án írja Móra Ferenc Kner Imrének, hogy a városi és állami jellegű Somogyi könyvtárat a város is és az állam is olyan „kol-dus módon” kezeli, hogy ha a Múzeumbarátok Egyesületének 100 tagja nem adott volna össze 25 000 koronát, a könyvtár csődbe került volna. — Amikor a szegedi haladó írók, köztük Juhász Gyula, Móra

Ferenc stb. közvetlen baráti köréhez tartozó kerületi rendőrfőkapitány, Szalay József, a kiváló gyűjtő átküldi Móra Ferencnek a Kner-Klasszikusokat és a Monumenta Literarumot, Móra a könyvtár nevében „lelkendező örömmel” mond köszönetet Kner Imrének. Azt írja 1921. dec. 19-iki levelében, hogy számára ezek a könyvtárnak ajándékozott művek adják meg a „szent hét alaphangulatát”. — 1928. február 15-én 14 Kner-kiadványt sorol fel és kedvezményes áron való megküldésüket kéri a könyvtár számára.

1932-ben a következőket írja: „Sajnos olyan ember a könyvtárosom, akiről sokáig azt hittem, hogy árvaszéki irattárosnak teremtette az Isten, s csak a kurgus protegálta be könyvtárosnak. Egyre többször tapasztalom azonban, hogy annak sem volna való. Csak a modora olyan jó a haszontalannak, hogy ez

még a szidás elől is mentesíti. Hadd rothadjon bőreben tovább, legyen most már rothadt a könyvtár is, meg a múzeum is.

Erre az esztendőre még egy fillért se kaptunk, pedig most már én sem bírom a leszállított fizetésből fődózni még a portót se. Pedig ha egyéb nincs is, levelezés van. Rendeletek, statisztikai kérdőívek a nincsről.”

Saját könyvtárosa helyzetére is jellemzők a következő sorok, amelyeket 1925. dec. 31-én küldött el Kner Imrének: „az embernek nincs fogalma arról, milyen alávaló gályarabság az enyém. Dante ha így élt volna, nem írt volna se Purgatóriumot, se Paradicsomot, hanem a Pokol három akkora lett volna.”

Mindezek az egykorú adatok nem egy elhagyott falu könyvtárára vonatkoznak, hanem — ismétljük — az egyik legnagyobb magyar városnak, Szegednek városi és múzeumi könyvtárára és könyvtáros igazgatójára.

(S. z. R.)

KÖNYVTÁROK KIS LEXIKONA

Sok olyan könyv jelenik meg, amely több szerző munkáit gyűjti össze. Közülük egyeseknek az elnevezése (cikk-, tanulmánygyűjtemény stb.) magától értetődő, másoké viszont magyarázatra szorul. Vegyük sorra ezeket!

ALMANACH. Eredeti jelentése (arabul idő) a századok folyamán sok változatosan ment át. A középkorban a csillagászati évkönyveket nevezték így. Ezek a XV—XVI. században asztrológiai jövendöléseket is tartalmaztak és orvosi útmutatást arra, hogy melyik hónapban milyen testrészen lehet eret vágni. Később ehhez más tudnivalók is csatlakoztak, mint az országos vásárok, postajáratok jegyzéke, még később pedig adomák, versek, mezőgazdasági tanácsok és egyéb ismeretterjesztő szöveg. A XIX. századra az almanachokból időszakonként megjelenő, vegyes szövegeket tartalmazó könyvek lettek, amelyek rendszeren naptárral kezdődtek. A múlt század első felében nálunk is, külföldön is igen elterjedtek az irodalmi almanachok (*Em-lény, Remény, Uránia* stb.). Irodalomtörténetileg legjelentősebb volt a Kisfaludy Károly által alapított *Aurora*. Manapság ez az elnevezés a különböző statisztikai és egyéb adatokat közlő évkönyvekre szállt át, mint amilyen a Kossuth Kiadó által megjelentetett *Nemzetközi almanach*. A világszerte ismert *Gótai almanach* genealó-giai évkönyv, az uralkodó és főúri családok családfáját tartalmazza.

ANALECTA. A név görögül összegyűjtött munkákat, több író műveiből válogatott szemelvényeket jelent. A fogalom nagyjából azonos az antológiával, de az ana-lecta kifejezést elsősorban a görög—római irodalommal kapcsolatban használjuk.

ANTOLÓGIA. Meleagrosz görög író i. e. I. században antológia, azaz virág-fűzér címmel négyezernél több verset tartalmazó gyűjteményt állított össze. Ennek mintájára hívjuk így ma is a különböző szerzők költeményeiből, rövidebb prózai írásaiból vagy szemelvényeiből összegyűjtött műveket, mint amilyen pl. a *Hét évszázad magyar versei*. Fontos és nevezetes antológia a Nagyváradon 1908-ban megjelent *Holnap* kötet, amelyet Ady, Balázs Béla, Juhász Gyula és társai azért adtak ki, hogy „az erősen tespedő magyar lírát modern eszmékkel” frissítsék fel.

BREVIÁRIUM. Latin szó, rövid áttekintést, kivonatot jelent. Ma kettős érte-lemben használjuk. A katolikus egyház így nevezi papjainak imakönyvét. Az iro-dalmi breviáriumok egy-egy író eszmevilágával ismertetnek meg, jellemző idézeteket tartalmaznak, kisebb szemelvényeket, tanulmányokat, az író rövid életrajzát, esetleg bibliográfiáját. Magyarul Ady, Shakespeare, Wilde stb. breviáriumok jelentek meg.

DEKAMERON. Értelme görögül tíz napi időtartam. Az elnevezést Boccaccio tette világhíróvé keretes elbeszéléskötetével, amelyben a szereplők tíz nap alatt száz tör-ténetet mondanak el egymásnak. Ma dekameronnak mondjuk az egyéb elbeszélés-gyűjteményeket is. Pl. az elmúlt években Abody Béla és Diószegi András adott ki ilyen címmel humoros prózai válogatást.

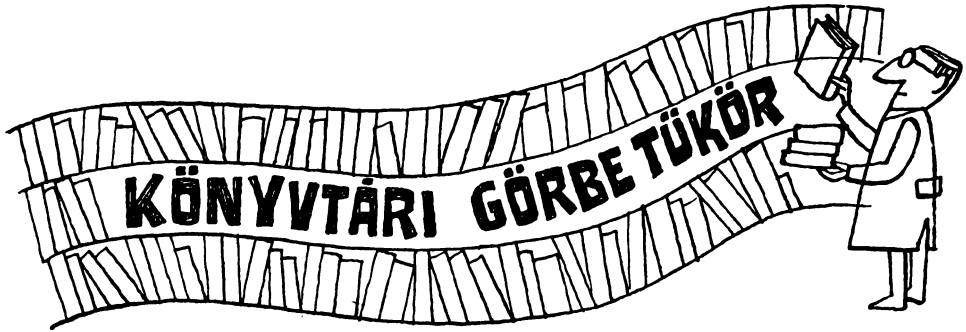
EMLÉKKÖNYV. Nevezetes eseményeknek, nagy emberek halálának vagy születésének 25., 50., 100., 500. stb. évfordulójára kiadott mű, amely az illető eseményre vagy személyre való visszaemlékezéseknek, tanulmányoknak, vagy a róluk szóló szépirodalmi műveknek a gyűjteménye. Különleges fajtája az élő egyetemi profesz-szorok születésének vagy tanári működésének évfordulójára a tanítványok által írt, de nem az ünnepeltről szóló emlékkönyvvé típus.

ÉVKÖNYV, latinul ANNALES. Az ókorban így nevezték Róma papjainak vallá-sos feljegyzéseit, a középkorban pedig azokat a kezdetleges történelmi műveket, amelyekben egy-egy kolostorban, városban vagy országban történt nevezetes esemé-nyeket örökítettek meg időrendi sorrendben. A mai évkönyvek a különböző társula-tok, intézmények rendszeresen megjelenő kiadványai, amelyek a tagok, illetve az ott dolgozók írásait közlik. Az évkönyv rendszeren a kiadó egyesület, könyvtár, hivatal működéséről is tartalmaz beszámolót, sőt nem egy esetben ez foglalja el az egész terjedelmet.

KRESZTOMÁTIA. A görögök a tanuláshoz szükséges könyveket, illetve ezek kivonatát értették rajta. Az első kresztomátiát Proklosz újplatonikus filozófus állí-totta össze az V. században. A reneszánsz idején divatos műfaj volt, különösen sze-rették az antik történelemből és a szónoklatokból készült válogatásokat. A szó jelen-tése ma is ugyanaz, mint az ókorban, prózai szövegekből álló szemelvénygyűjtemény oktatási célra, mint pl. az *Ókori történeti kresztomátia*.

MONUMENTA. Latin szó, jelentése emlékek. Történeti forrásgyűjtemények, kút-fők, oklevelek együttes kiadását nevezzük így. (*Monumenta Hungariae historica* = *Magyar történeti emlékek*.) Más tudományzakoknál is használjuk ezt a kifejezést, a pedagógiatörténeti forrásokat pl. monumenta pedagogica címmel szokták megjelen-tenni.

Vértessy Miklós

EGY FALUSI KÖNYVTÁROS MUNKARENDEJE

KÖNYVTÁRI ÓRA hétfőn és pénteken déltűn 2—4-ig

A falusi könyvtáros hétfőn könyvtári órát tartott. Kedden munkanaplóját rendezte. Szerdán — tekintettel a közelgő ünnepekre — gőzerővel nagymosásba fogott. Igen ám, de a könyvtár lakásának egyik helyiségében van. Reggel 8 óra, kopogtatnak:

— Ne haragudjék Erzsi néném, a boltba jöttem, de egyűttal több könyvet is vinnék az ünnepre. Gondolom, pénteken sokan lesznek!

— Én is úgy gondolom! — Megyűnk a meleg szobából a jéghideg „könyvtárba” (mivel fűteni csak kölcsönzési napokon szoktunk), negyedóra könyvcserre, kellemes ünnepeket kívánunk egymásnak.

Tíz perc múlva két sógornő állít be azzal, hogy pénteken valószínűleg sokan lesznek. Kéző alatt hozzák a könyvet, hogy más meg ne lássa. Kicserélik, kellemes ünnepeket kívánnak.

Hat perces felváltással érkezik egy idősebb néni és egy kislány. Gondolták, hogy pénteken sokan lesznek! Én se tudhattam, nem nekik lesz-e igazuk? Közben az ártézi kűtből hordott mosóvízem zubogva fő! Azt mondják, ha a mosóvíz fő, a háziasszony gyorsan vénűl! De ki szeret akár lassan is vénűlni? Szaporítom...

Újabb vendég a tarpai faluvégről, egy kis cigánylány.

— Kislányom, hát elfelejtetted, hogy hétfőn és pénteken van könyvtári óra? (A könyvtáros is csak a kisebbeknek mert szólni.)

— Nem — mondja — csak féltem, hogy pénteken sokan lesznek. De négyet tesék adni, mert apám is hazajön az ünnepre.

Harangozzák a delet. Két káposztát gyorsan kistányérra teszek, vizet szaporítok... Két harmadikos fiú jön.

— Hát kiskomák! Ma nincsen könyvtári óra! És szeretném kimosni a szennyesemet! Erre előlép a régebbi ismerősöm, a bátrabbik fiú, s fejét félre lógatva mondja:

— Láttuk ám, hogy a kis négust is kiszolgáltá, szolgáljon ki minket is! Mi iskolába megyűnk, pénteken meg sokan lesznek.

A szabadpalc felé fordultam, mert a nevetés csiklandozott. No, kiszolgállok... Jól öltözött férfi jön kis bőrdőnddel. Gondoltam, ünnepre utazik a busszal. Ő meg azt gondolta, hogy pénteken sokan lesznek. Ezért kérte, hogy kivételesen most válogathasson. Azért hozta a kis bőrdőndöt, hogy más meg ne lássa! Ünnepi jókivánságok, újabb ajtőnyítás... Déltűnra olyan forgalom alakult ki, hogy némelyik péntek sovány ahhoz képest.

No, itt a csütörtők! Kérdem öreg nénémet:

— Mit gondolsz? Melegítem fel a vizet?

— Nem hiszem, hogy érdemes! — Valóban: egész nap tartott a látogatók fogadása. Az egyik messi tanyán lakó juhász becsípett, olyankor veri a családot. Este nyolc után zavarta be a faluba 13 és 16 éves gyermekét, hogy könyv nélkül haza ne menjenek. Ágyban írtam rá a kartonokra a kölcsönzési adatokat, mert a torkom is bedagadt... Isztópirin, vizesruha, de nagyobb baj azért nincs. A teknő ruha a nagy ágy alá kerül...

Pénteken a diákság érkezett vakációra, mindenki eljött. Igazuk lett azoknak, akik féltek a sokaságtól. Szombaton és vasárnap meg azért jöttek az olvasók, mert hétfőn karácsony estéje lesz...

De ekkor már nem tudta a könyvtáros, hogy melyik a könyvtári nap, melyik szűnnap, melyik ünnep. Végleg összekeveredtek előtte a napok. És úgy határozott,

hogy ha József Attila anyja tudott mosni éjjel —, másnak, ő sem halhat bele, ha éjjel mos ki — magának.

Csak néztem a három szekrényt, kitarva ajtaját: az 1100 kötetnek fele sem maradt benn.

Sokáig töprengtem azon, hogy milyen napokra írjam ki ezután a könyvtári órákat? Nem tudtam megállapítani. Öreg néném nevetve figyelmeztetett:

— Csak nem őket okolod? Hát nem ígérted, mikor könyvtáros lettél, hogy te fogsz alkalmazkodni a dolgozó néphez? Ők nem alkalmazkodhatnak hozzád! Ezt mindenkor tartsd is észben!

Így hát marad a munkarend. De egy reményem van! Jövőre kezdik építeni az új művelődési otthont, könyvtárat!

Babinecz Mihályné

A „KÖNYVBARÁT ÓRS” nevet vette fel a bucsai (Békés m.) általános iskola hetedik osztályának egyik úttörő őrsé. Az őrsi foglalkozásokat a községi könyvtárban tartják, olvasmányaikból pedig havonta könyvismertetéseket rendeznek a többi őrs tagjainak. Ezen kívül segítenek az új olvasók toborzásában, a könyvtár csinosításában. (H.)

KAPOSGYARMATON ÉS SÁNTOSON könyvbarát-estet rendeztek a községi könyvtárak. Az előadások keretében a megyei könyvtár irodalmi színpada „Parasztsors, parasztgond” című műsorát mutatta be.

A KÖNYVBARÁT-MOZGALOM népszerűsítésére rádiós könyvbarát-esteket szervezett a Hazafias Népfront jászberényi járási bizottsága. A szolnoki rádió a Szigligeti Színház művészeinek közreműködésével irodalmi műsort sugároz, amelyet a falvakban közösen hallgatnak meg, és az irodalmi-estet kiegészítik a helyi irodalmi színpadok műsorával. Az első rádiós könyvbarát-estet a Jászság legfiatalabb községében, Jászágon rendezték.

A kisújszállási társadalmi anács tagja vagyok

A felszabadulás előtt nem volt pénzem könyvet vásárolni. Olyan könyveket olvastam, szinte válogatás nélkül, amikhez olcsón hozzájutottam, vagy kölcsönképpen a kezembe akadt. A felszabadulás után megváltozott a helyzetem. Ma már több, mint 100 kötetes könyvtáram van. Szeretem a mai írók műveit, mert úgy érzem, hogy az ő mondanivalójuk áll hozzám a legközelebb.

Nagyon örültem, amikor beválasztottak a kisújszállási könyvtár mellett működő társadalmi tanács tagjai közé, és rám bízta egy könyvkölcsönző vezetését. Mivel akkor nem volt más alkalmas hely, saját lakásomban helyeztük el a könyveket, ahol anyám segítségével látom el a kölcsönzési munkát. Ma már száznál jóval több felnőtt és tanuló olvasója van a könyvtárnak, állománya pedig 500 kötet. A felnőtt olvasók között sok az öreg, nyugdíjas termelészövetkezeti tag, akik akkor is ráérnek olvasni, amikor másnak a legnagyobb dologidő van.

A Sallai-telepen, ahol lakunk, mindenki szeret, becsül bennünket, ha valakinek panaszja van, hozzánk jön és mi, ahol lehet, segítünk rajta. Ez a kölcsönös megértés és nagy ismeretség vezetett az eddigi eredményekhez.

Az olvasók bevonására a legalkalmasabbnak találtam a személyes beszélgetéseket. Ezért felkerestem a környéken minden családot, s beszélgettem velük az olvasás jelentőségéről. Szó esett a mezőgazdasági könyvekről is, azok hasznáról, jelentőségéről. Igyekeztem a jelentkező szakkönyvigényeket a városi könyvtár segítségével kielégíteni.

Kisújszálláson november 15. és december 16. között szervezett a városi könyvbarát bizottság könyvbarátvasárnapal egybekötött olvasótoborzási akciót. Ez idő alatt családlátogatásaimmal elértem, hogy a Sallai-telep csaknem minden házából legalább egy fő beiratkozott a mi kis könyvtárunkba.

A társadalmi tanácsban végzett munkámért december 16-án dr. Hadnagy László elvtárs, miniszterhelyettes a Szocialista Kulturáért kitüntető jelvényt adta át nekem. Ez a kitüntetés további jó munkára ösztönöz, még több olvasó toborzására, illetve az eddigi olvasók megtartására.

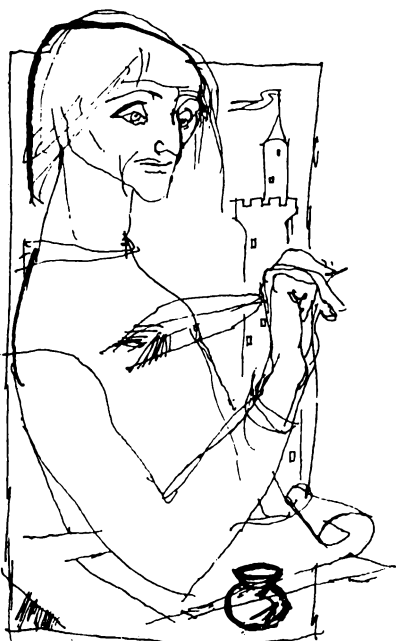
Biró Jánosné

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

FRANÇOIS VILLON

1431 — 1463

Ötszáz éve tűnt el nyomtalanul a havas párizsi országúton; voltak akik még látni vélték az angol udvarban, s itt-ott másutt; e legendákat azonban semmilyen adat sem valószínűsíti, elfogadhatóbb feltevés, hogy leromlott szervezetével ott pusztult el a fagyos mezőn. Azokhoz a költőkhöz tartozik, kiket a korai vég örök-fiatalon őriz meg az emlé-

„... trásba tettem
Most ezt a Testámentumot”
(Szász Endre rajza Villon összes verseinek
kötetéből)

kezet számára, kik rövid életük során évszázadoknak szóló művet alkottak.

E művet — kis terjedelmében is nagyot — különösen a mi századunk érzi magáénak, modernnek, éppen azért, mert Villon annyira korának, a korszakváltás idejének költője.

Alig hamvadt el Jeanne d'Arc máglyája, amikor született; s miként az égi hangokkal társalkodó, paraszti józanságú

pásztorleánnyal a nép, s a hűbéri érdekekkel oly ellentétes népi hazaszeretet lép a történelem színpadára, úgy szólal meg a városi szegénység, a minden rendből kivetettek egyre sokasodó serege Villon költészetében.

A középkor őszének költője: a halál, a múlt, mindent kiegyenlítő idő oly sokszor előforduló gondolatát a hanyatló társadalmi rend életérzése sugallja; ez magyarázza a Testamentum műfaj divatját is, mely alól ő sem vonta ki magát. Mégsem morbid költő: modernségét nem a haláltánc-forgatag ábrázolása adja. (Jóllehet a 30—40-es években, a második világháború idején népszerűségét talán éppen ez a halálközelség okozta.) De ő mégsem a hanyatló régi, hanem a születő új hirdetője, a még csak derengő reneszánsz életörömé, verseiből az élet szépsége szól: a szépség, mely a gazdagok kiváltsága, s melynek vágya viszi lázadásba a szegényeket. Ez az létszeretet magyarázza népszerűségét a háború után is. Annak oka pedig, hogy éppen ez a század hozott új Villon-kultuszt, éppen az átmeneti korban, a változó világban kereshető. Nem vagány mivolta, nem fenegyerek tréfái, nem garabanczás nyugtalan-sága, nem is a Miasszonyunk lábai elé hulló bűnbánata, hanem a szegények egyszerű, őszinte hangja fogja meg lírájában ma is a szíveket. Ez az oka népszerűségének, s nem a Faludi átköltés, mely legfeljebb annyira Villon, amennyire Thaly Kálmán kuruc volt. Hiába modernizálta volna Faludi, hiába tette volna könnyebbé —, s ezzel sekélyesebbé —, ha a kor embere nem rezonált volna egy másik átmeneti időszak életérzésére.

Élete és költészete elválaszthatatlan. A középkor személytelen, csak formatökélyt kereső lírája után ő az első modern, személyes költő a világirodalomban. „Míg a kor nagyjai és műveltjei a költészetet észrevétlenül kiejtették tudománytól és okosságtól duzzadó tarsolyukból, egy párizsi csavargó megtalálta” — írja róla Babits. Noha a klasszikus műveltség meglátszik versein, költészetének alapja a valóság, az élmény. A párizsi nép akkor beszélt nyelvével tölti meg a hagyományos versformákat, elsősorban a

balladát, melyet ekkor táncolva adtak elő.

A kis Testamentum vad mókái csak költői előkészületek a nagy végrendekezés letisztult, mély mondanivalójához, — és mint említettük —, maga a végrendekezés is készen kapott, korhangulatszülte forma, hiszen miről végrendelezhetett volna a kóbor diák, kinek még neve sem volt sajátja? (De Montcorbier-nek, vagy des Loges-nak hívták, legfőbb életrajzi forrásai, a bírói akták szerint.) De nem is a hagyatékozás a lényeges, hanem a nyolc soros rövid versszakok, melyek megannyi pillanatkép, megannyi jellegzetes hús-vér figura felvillantására adnak alkalmat.

„Ég adjon, drága hajadon
Hosszú és boldog életet!”
(Szász Endre rajza)

Fordításának története nálunk még a múlt századba nyúlik: elsőnek Szász Károly kísérletezett vele. Utána Tóth Árpád fordította Villont, mégpedig a két legismertebb verset: a Miasszonyunk balladáját és az Akasztottak balladáját. Tóth Árpád szelíd ünnepélyességgel, rezignált pátosszal, archaikus szavak ódon zengésével tolmácsolta Villont.

József Attila is e két legismertebb balladát, valamint a Hajdani idők dámáiról szólót, s a *Nagy Testamentum* első három oktávját ülteté át nyelvünkre. József Attila klasszikus értékű fordításai természetesen könnyedséggel vegyítik a középkori himnuszok hangját vaskos népi szó-lásokkal, Villon lényének összetettségét nyelvében is kifejezve.

A legtöbb Villon verset Szabó Lőrinc fordította, s tette közzé először 1931-ben, a születési évforduló esztendejében. Ekkor jelent meg az első magyar Villon kötet, *A szegény Villon tíz balladája* címmel. Követte ezt a *Nagy Testamentum* majdnem teljes kiadása. „Nem szavakat, hanem sorokat és strófákat, situációkat és összképet, hangnemet és élményt fordítottam... a lényegét igyekezvén megtartani a részletek helyett” — mondja jegyzeteiben. Dinamika és közvetlenség jellemzik munkáját.

Az első teljes *Nagy Testamentum* fordítás Vas István műve. (Tíz év alatt négy kiadást ért meg e kötet, állandó csiszolás, javíthatás közepette.) Szabó Lőrinc szokimondó, nyers zamatú kifejezései után Vas István halványabb színeket használ, választékosabb: átültetése az egyetemi magisztert szólaltatja meg elsősorban Villonban, s nem a csavargót.

Faludi György sok vitát kavart Villon átköltését nem nevezhetjük fordításnak: mivel csupán alkalmat keresett saját érzelmeinek középkori mezben való megszólaltatására. Balladái nem Villonéi, nem szabad átültetések, hanem Villont utánzó Faludi versek.

Mészöly Dezső *Villon Testamentuma* címen adta ki nem teljes szövegű átültetését, kihagyva a homályos helyeket. Célja: feledtetni az olvasóval, hogy fordítást tart a kezében, s ennek érdekében a legmerészebb szabadságot engedi meg magának. Szövege életszerű, közvetlen.

Kosztolányi Dezső két fordítást készített. „A hajdan való idők szép asszonyairól” szóló talán a legtökéletesebb átültetése e balladának. Kosztolányi ismert versfordítói elvei alapján készült, melyek a legnagyobb szabadságot engedélyezik a fordító — „a mondanivaló más nyelvű megfogalmazója számára”.

Villon összes verseinek kiadását az említetteken kívül Illyés Gyula, Weöres Sándor és Kálnoky László munkái teszik teljessé.

Bozóky Éva

JUHÁSZ GYULA

1883 — 1937

A gordonkának csak négy húrja van, mégis csodálatos hangszer; ha mesterujjak érintésére fölzendül az alkony búcsúzósugaraival, búsága a lélek mélyére hat, oldozza bánatunkat, s elkísér álmodásainkban, mint egy ragaszkodó, melegsavú barát. Ilyen csodálatos hangszer Juhász Gyula költészete, a magányos és fájdalmas lírikusé, akit Schöpflin Aladár „kevéshúrú költő”-nek nevezett, korántsem lebecsülésből.

Életműve térképét néhány vonallal, néhány szóval megrajzolhatjuk. A magyar bánatok és a bánatos magyar tájak költője volt, a tikkadt, alig rezdülő hangulatoké, a reménytelen és mégis kiolthatatlan vágyaké, a sóvárgó szerelem és az „örök” Anna — a drága és mihaszna nő — hűség és nagy poétája. Költészetét szinte a semmiből teremtette elő, sodró élmények, újságos ingerek izgalma, indítása nélkül, gazdagságát önmagából merítette, mint illatát a virág. Ifjúkora óta bámulta Adyt, de nem szegődött erőlködve a nyomába, egyéniségét, egyszerű színeit, komótos versképző tempóit mindig megőrizte; nem volt szüksége látványos modernkedésre, mondanivalóját a hagyományos formák, a mustízü szonettek lágy hullámain ringatta „lélektől lé-

lekig”. Mint Babits írja róla, „bírt a titokzatos líraiság varázsát, amely egy hangba, egy jelzőbe érzelmi mélységeket tud sűríteni, s néha érthetetlenül szíven üt egy hanglejtéssel, egy alliterációval.”

Hanglejtésének szíven ütő hatalmára íme egy példa:

*Ma hull a hó és álom hull a hóban,
Bólint a láng az üres kaszinóban.*

*Az öreg doktor német lapba süllyed,
Mint vén kámzsás, nézi a gót betűket..*

*A szolga fát tesz a beteg parázsra,
Horatius, hol mezeid varázsa?*

*Itt ólomlábon jár a gond a hóban
És Amerika rémlik a viskóban.*

*Amerika, az aranyhítmű távol,
Szöve remény és kétség fonálából.*

*Ma hull a hó és álom hull a hóban,
Befüggönyözve a világ valóban*

*S a függönyön túl zene szűri hangját,
Egy operában ma Puccinit adják.*

*Nagy operában, bordó és aranyban...
És hull a hó és hull, hull szakadatlan.*

(A végeken)

Kell-e, szabad-e elemezni ennyire egyszerű, tiszta verset? méltatni a flamand tökéletességű intéieur takarékosan alakított festőiségét, a lomhán ismétlődő tucatnyi l hang puha és rezignált zenéjét, a lágy ecsetvonások és a melankólikus muzsika színeiből és hangjaiból mintegy vérezve előszivárgó hangulat utánoszhatatlan hatását? Talán csak arra kell figyelmeztetnünk az olvasót, hogy a költő, a hányatott sorsú, iskolától iskoláig bújdósó tanár, a vidéken megrekedt árva lélek, nemcsak a maga bánatát recitálja itt, hanem testvéreileg hozzáöleli a kivándorlásba hajszolt szegény nép panaszát is.

Mert Juhász Gyula, a halksavú lírikus, egyike volt kora leghaladóbb szellemeinek, Adynak a radikalizmusban hűséges követője, társa. Ismeretesek ma már élete harcok mozzanatai, bátor és rajongó szereplése a forradalmakban, seregnyi cikke, melyben az emberiség és a demokrácia eszményeit védelmezte, és népszerűtetéről, lázadó indulatairól vall legszébb verseinek jónéhánya (*Magyar nyár 1918, A munkásotthon homlokára, Dózsa feje, Ősziroza, Új vallomás, Tápai lagzi* stb.). Sorsa, mely mindenkor nehéz és keserű volt, azután siklott komoran a tra-

gédia, az öngyilkosság felé, hogy nemes ábrándjait sárba taposta az ellenforradalom.

Abból, ami megszépíthette volna szánandó életét, a szerelemből neki csak az epedés, az emlékezés (mire? semmire!), a sebláz káprázata, majd csituló sajtása jutott. Nem csodálatos, hogy mégis ő az egyik legnagyobb magyar szerelmi költő? Annájának tündöklő alakja ott ragyog Laura, Júlia, Gina, Léda testvéri halhatatlanságában, megaranyozva a költészet áhítatos sugaraitól.

*Az évek jöttek, mentek, elmaradtál
Emlékeimből lassan, elfakult
Arcképed a szívemben, elmosódott
A vállaidnak íve, elsuhant
A hangod és én nem mentem utánad
Az élet egyre mélyebb erdejében.
Ma már nyugodtan ejtem a neved ki,
Ma már nem reszketek tekintetedre,
Ma már tudom, hogy egy voltál a sokból,
Hogy ifjúság bolondság, ó de mégis
Ne hidd szívem, hogy ez hiába volt*

*És hogy egészen elmúlt, ó ne hidd!
Mert benne élsz te minden félrecsúszott
Nyakkendőmben és elvétett szavamban
És minden eltévesztett köszönésben
És minden összetépett levelemben
És egész elhibázott életemben
Élsz és uralkodol örökkön, Amen.*

(Anna örök)

Amit kora vétett Juhász Gyula ellen, a mellőzést az utókor igyekszik jóvátenni (ha jóvátételre volna az, ami valaha fájdalom, s méltatlanság volt). A tápai Krisztus költője ma már klasszikusaink közé számít, verseit az iskolákban tanítják, méltatják. Ilyenkor nagyon kell vigyázni: nehogy a klasszikussá avatás meghidegítse körülötte a légkört. Maradjon Juhász Gyula kedves költőnk, akit hivatalos biztatás nélkül is szívesen olvasunk, valahányszor emberi szóra, egy lágy dallam, egy bánatosan csorduló hangulat hosszan zengő vigaszára van lelünknek szüksége.

L. S.

Henri Wallon

Nyolcvanhárom éves korában elhunyt Henri Wallon, a kiváló francia pszichológus. Munkásságával az idegműködés tan olyan nagy tudósainak sorába emelkedett, mint Pavlov, Janet és Watson. Főműveit a gyermeklélektan tárgykörében alkotta (Az ideges gyermek, A gyermeki jellem kialakulása, A gondolkodás kezdetei a gyermeknél). Henri Wallon ifjúkora óta részt vett a haladó politikai mozgalmakban. Zolával együtt harcolt Dreyfus ártatlanságának elismertetéséért és tagja volt a Szocialista Pártnak. 1942-ben, a náci megszállás alatt a Francia Kommunista Párthoz csatlakozott, Langevinnal együtt megszervezte az illegális Szabad Egyetemet, és demokratikus közoktatási reformtervet dolgozott ki. Egyik fontos munkája magyarul is megjelent: A gyermek lelki fejlődése. Ford. Binét Ágnes. Gondolat, 1959. Studium könyvek.

A világ legjelentékenyebb művészeti lexikona

A hatodik, kiegészítő kötet megjelenésével befejeződött az összesen 43 kötetből álló Thieme—Becker Művészeti Lexikon kiadása a lipcei E. A. Seemann könyvkiadónál. A mű, melynek első kötete 55 évvel ezelőtt jelent meg, a művészet minden ágát magában foglalja és nemzetközi hírű művészettörténészek véleménye szerint a világ legjelentékenyebb művészeti lexikona.

A mű első kötetét 1907-ben adta ki két lipcei művészettörténész, Ulrich Thieme és Felix Becker professzorok, akik mert munkájukhoz semmiféle támogatást nem kaptak, kénytelenek voltak „A német tudomány szükség-közösségéhez” folyamodni segítségért. Csak a felszabadulás után, az NDK kormánya bocsátotta a Seemann-könyvkiadó rendelkezésére a tudományos mű teljes kiadásához szükséges, tekintélyes anyagi eszközöket. (N.)

Emlékezés a Könyvek Könyvére

Kevés könyv jelent meg századunkban, amely jobban tükrözné a kor irodalmi ízlését, többet mondana írókról, költőkről, mint a *Könyvek Könyve*.

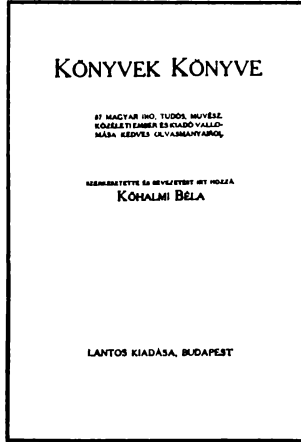
A kiadvány először 1918-ban látott napvilágot Kőhalmi Béla szerkesztésében. Nyolcvanhét magyar író, tudós, művész, közéleti ember és kiadó nyilatkozott kedves olvasmányairól az alábbi felhívás kérdéseire:

„Most, hogy a háború véres függönye mögött hihetetlen hódításokat tesz a magyar könyv, ideje tán arra gondolni, hogy ezt a hirtelen támadt könyv kultuszt el is kellene mélyíteni azok tapasztalataival, akik a könyvvel régóta intim viszonyban vannak. Ezért jutott eszünkbe éppen ma, hogy megkérjük — tetszésére bízva, hogy tiz sorban vagy százban — melyek azok a könyvek (nemcsak magyarok), amelyek állandó vagy újra meg újra visszatérő olvasmányai, és hogy

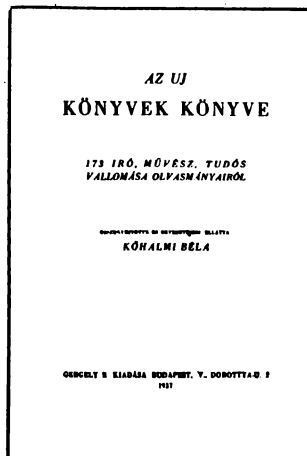
átmenetileg mely könyvek gyakoroltak Önre mély hatást.”

A fenti programadó felhívás kérdéseire a kor irodalmi életének színe-java válaszolt, többek között: Ady Endre, Babits Mihály, Gárdonyi Géza, Móricz Zsigmond, Kosztolányi Dezső, Szabó Ervin, Tóth Árpád és sokan mások.

A nyilatkozatok közül csak egyet (Ady Endréét) emelem ki annak bizonyítására, hogy a mai olvasóhoz hasonlóan a legnagyobbaknak is legkedvesebb olvasmányai közé tartozott Jókai, Mikszáth és Petőfi. Ady a következőket írta: „... vissza-visszatérő olvasmányaim szép számúak. Például Jókai regényeit — olyikat talán negyvened-

szor — olvasom végig emlékezéssel néha-néha, és néhol az első olvasás nagy szenzációjával. Külön örömem megtalálni a még gondosabb Mikszáthnál is, egy-egy anekdotának, ötletnek, furcsaságnak ismétlődését, elváltozását. Tanulságos olvasmányok ezek annak, aki a mostani Magyarországot szeretné kicserélni egy kevésbé őrival, káprázóval, de frissebb erejűvel, jobbal. Petőfit igazán gyakran most né-

hány év óta olvasom és szeretem...”

Meg kell még említeni, hogy Szabó Ervin nyilatkozatában Marx és Engels műveit emeli ki olyanokként, amelyek nagyon hatottak rá.

Könyvtárosok számára nem érdektelen felfigyelni Dézsi Lajos professzor válaszára, amelyben azt írja, hogy az antikvár-katalógusok a legkedvesebb olvasmányai közé tartoznak.

A könyvet egy kis statisztikai kimutatás egészíti ki, amely a tiznél többször megemlített írókat sorolja fel az említések számának sorrendjében. A lista élén Goethe áll (54), majd Jókai, Arany (49), Shakespeare (47), Dickens (33), Tolsztoj (36), Petőfi (35), Dosztojevszkij (32) stb. (zárójelben az említések száma).

A kiadvány végén bibliográfia és útmutató található. A bibliográfia az olvasásról szóló műveket, vallomásokot, az idevágó fontosabb folyóiratcikkekét és könyvválogatási kalauzokat sorolja fel... A mutató betűrendben közli a nyilatkozatokban említett írókat és olvasmányokat.

Huszonöt évvel ezelőtt 1937-ben jelent meg „Az új Könyvek Könyve”, ugyancsak Kőhalmi Béla szerkesztésében. Itt már 173 író, művész, tudós vall olvasmányairól. A kiadvány előszava figyelmeztet a jaszizmus veszélyére és vele szemben az igazi kultúra értékeit vonultatja fel, mint a védekezés egyik formáját. Kőhalmi Béla rámutat a hitlerizmus könyvvetéseire célozva, hogy „az új barbarizmus pedig a nyomtatott szó erejének, a műveltség vonzerejének hanyatlásával kezdődik”. Tehát bátran

megállapíthatjuk, hogy ez a könyv a maga sajátos módján szellemi fegyver volt az akkor előretörő fasizmussal szemben. A második kiadás elsősorban az 1918-as régi ankét szereplőihöz fordul az alábbi kérdéssel: „A világháború óta eltelt közel két évtized alatt mely művek voltak azok, amelyeknek hatása messze túlnőtt az úgynevezett „elolvasandó könyvek” hatásán, melyek azok, amelyeket függetlenül attól, hogy mennyit köszönhet nekik, szeret (újra meg újra visszatérő olvasmányok), melyek azok, amelyeket trouvaille-ként üdvözölt, volt-e köztük olyan, amelynek kívánatos, szükséges megrendülést köszönhetett? (Döntő olvasmány.)”

A könyv végén levő statisztika kimutatja, hogy ebben a kötetben Ady Endrét nyilvánítják legtöbben visszatérő, döntő hatású költőnek (68), a sorrend a továbbiakban a következő: Tolsztoj (főleg a Háború és béke) (58), Dosztojevszkij (főleg a Karamazov és a Félkegyelmű) (57), Arany János (54), Goethe (47), Shakespeare (43) stb. (Zárójelben az említések száma.)

A szerkesztő által feltett kérdésre három külföldi író is válaszolt; Aldous Huxley, Andrée Maurois és Robert Musil.

A második kiadás röviden ismerteti a nyilatkozat-

Köhalmi Béla 1923-ban ex libris-ként készült karikatúrája, (Major Henrik rajza)

tevők főbb életrajzi adatait, munkálkodásuk területét és műveiket.

Mindkét kiadás értékes dokumentum, mind a szakemberek (irodalomtörténészek, könyvtárosok), mind az irodalom területén tájékozódni kívánó olvasó számára. Irodalmunk legnagyobbjainak nyilatkozatai ma is érdekesek minden irodalomkedvelő számára.

A könyv bevallottan a humanizmus értékeit akarta szembeállítani „az imperialista szellemmel, a hősi életforma hirdetésével (fasizmus), s a kultúra egyéb pótlékaival.”

Sajnos, ma már mindkét kiadvány beszerezhetetlen, pedig a közművelődési

könyvtárak olvasói is haszonnal forgathatnák ezt a két értékes könyvet.

Most, negyedszázaddal a második kiadás után és az első kiadás 45. évfordulója előtt, a legméltóbb megemlékezés az volna, ha könyvkiadásunk hasonló kiadvánnyal lepné meg az irodalom barátait. Ma, amikor állandóan gyarapodik az olvasók immár milliós tábora, ismét szükséges volna, hogy az írók, költők és a művészet emberei nyilatkozzanak legkedvesebb és visszatérő olvasmányaikról. A Könyvek Könyve mindkét kiadásának szerkesztője jó egészségben itt él közöttünk, bizonyára hasznos tanácsokkal tudna szolgálni a könyv harmadik kiadása esetén. Többen életben vannak még az első kiadás (1918) nyilatkozattevői közül is, pl.: Benedek Marcell, Csathó Kálmán, Kassák Lajos, Fülep Lajos, Lukács György és Lyka Károly. Talán nem volna érdektelen, ha annyi év után harmadszor is közzétennék olvasási tapasztalataikat, véleményüket a kor irodalmáról. Ma is vallhatnánk a régi bevezetés írójával együtt: „Minket egyedül az érdekelt, hogy a könyvekkel, mint környezetünk és világunk más erőivel való birkózásból hogyan születik meg a felszabadult és magára talált ember.”

Batári Gyula

A PÁRIZSI Bibliothèque nationale-ban gyakran rendeznek kiállításokat. Legutóbb az egyiket a francia művészeti könyvkiadás kivételes eseményének szentelték: annak a különleges kivitelű albumnak, amely Georges Braque madarábrázolásait tartalmazza Saint John Perse, a világhírű költő szövegével. A kiállítás bemutatja Saint John Perse kéziratait, Braque eredeti rézkarcait, továbbá a könyv számára készített betűöntvényeket, a próbalevonatokat stb., valamint néhány gazdagon illusztrált középkori kódexet azok közül, amelyek mintául szolgáltak az album készítőinek.

„Főművemem dolgozom...”

Rideg Sándor (jobb oldalt) műveiről beszél

Rideg Sándor ritkán mozdul ki otthonából. Az asztal sarkán a telefon, azon érintkezik a külvilággal. Sokan hívják most, hogy 60. születésnapján köszöntsék. En azzal, hogy A könyvtárosban kívánok megemlékezni róla, a könyvtárosok üdvözlétét hozom. Ez láthatóan jólesik.

Csöndesen megszólal:

— Mit lehet arról mondani, hogy az ember hatvan éves? Nem kor még, majd ha száz leszek, akkor mondhatok valamit. Életem eddigi folyamat elmondtam műveimben. Írtam a *Tűzpróbában* apámról, aki szökött béres volt Mauthner magtermelő szárazhegyi pusztáján. Én is ott kisbéreskedtem, majd kocsis, csikós lettem.

Beletúr ősz hajába s végig simítja csontos arcát. Mereven nézi az asztalon levő kéziratpapírt, a ferdén fölfelé futó sorokat, készülő elbeszélését kezdő írókoráról.

— Üldöztek a csendőrök. Arcátlan béresnek tituláltak, mert hamar odacsaptam, ha valami nem tetszett. Ezért kerültem a Ganzba kocsifényező munkásnak, majd innét is kikopva mézeskalácsot készítettem, pékségben dolgoztam, alkalmi munkás voltam, csarnokok körüli csavargó.

— Szobrász akartam lenni, az volt gyermekkori vágyam. Kirakatban láttam ügyes faragványokat, olyan tőlem is tellett. Kifaragtam a Részeg legényt, a Borívó kocsiszt, a Bolhászokó lányt, és eladtam a kereskedőnek.

Hamarosan észrevettem, hogy faragásaimra rávésik Goro Giovanni nevét 1642-es évszámmal. No, mondom magamban, ez nem is rossz ötlet. Azontúl én is rávéstem a madonnáimra, Máriáimra, de meg is mondtam a vásárlóknak, hogy ez a Goro Giovanni én vagyok. Ezt írom meg éppen most egy elbeszélésben.

— Voltak az életemnek más izgalmai is. Ma is felsajdul bennem az a sok ütle, kínzás, amit kaptam. Ha alkalom adódott, visszaütöttem. 1927-ben Gógös Ignác írt be a KMP-be. Titkos nyomdát találtak nálam nemsokára, letartóztattak, félholtra vertek. Részt vettem a 103-ak perében, s egy házkutatás alkalmával *Rianás* című regénykéziratom elkobozták. Máig sem került elő.

— Ezek az évek érleltek íróvá. 1930-ban kész volt a *Tűzpróba* című regényem, tíz évig hevert fiókban anélkül, hogy bárkinek is megmutattam volna. Akkortájt malommunkás, dokkmunkás voltam, tagja a Népszava művészcsoportjának, rendszeres olvasója a Vasas könyvtárnak. Írásaimat a 100%, a Korunk, a Gondolat, a Híd és a Népszava közölte. 1944 karácsonyán szöktem meg az alsósági bazaltbányából, s ahogy Pestre értem, a Csepeli Szabadkikötő ÜB elnökévé választottak.

— Első regényem az *Indul a bakterház* 1943-ban jelent meg, aztán a *Tűzpróba*, a *Sámson*, a *Daruszegi vasárnapok*, a *Tükrösszívű huszár*, *Kristóf rózsafái*, hogy csak néhányat említsek. Főművem úgy érzem most készül, címe: *Új csillag fényében*. A jövő évszázadban játszódik, ismeretlen csillagon, fejlett technikával rendelkező társadalomban, ahol a béke, a barátság, a tisztesség és a becsület a jellemzői az embereknek.

— Most rendeztem sajtó alá válogatott elbeszéléseim gyűjteményét *Lelkek szakadéka között* címmel. Szerepel ebben a kötetben egy kisregény is, a Dózsa Györgyről írott, amit még eddig nem közöltem sehol. Válogatott elbeszéléseimben is életem egy-egy darabját rajzoltam meg. Olyan meséket, történeteket akarok adni az olvasóknak, amelyek a szórakozás mellett mély, igaz tanításokat is tartalmaznak.

— Olvasóimmal sokszor találkoztam az elmúlt években könyvtárakban, író-olvasó találkozásokon, egyénileg is. Az ilyen találkozások mély nyomot hagynak bennem. Érzem a szeretetüket, s azt akarom megcsolgálni további írásaimban. Sok mondanivalóm van még. Az alkotásban a „hogyan” izgat, a forma kérdése.

— Tíz könyvem 347 ezert példányban jelent meg eddig. Az *Indul a bakterház* 5, a *Tűzpróba* 4, a *Sámson* és a *Tükrösszívű huszár* 3—3 kiadást ért meg. A *Tűzpróba*-nak orosz, lengyel, bolgár, szlovák, a *Tükrösszívű huszárnak* észt nyelvű, több novellámnak német, angol kiadása is van.

Olvasmányaira terelődik a szó. Könyvállványáról leemel néhány kötetet, a legkedvesebbeket. Állandó olvasmányai ott sorakoznak az asztalon. Némelyikbe belelapoz.

— Tolsztojt mindenkinél jobban szeretem. Sokszor úgy érzem, nem tudok választani. Romain Rolland, Victor Hugo, Gorkij, Barbusse, Solohov, Dickens? Ők voltak az embernevelés legnagyobb apostolai.

Megszólal a telefon. Ismeretlen olvasója hívja fel. Jó egészséget, hosszú életet kíván. Mi is azt kívánjuk.

Kopré József

M Ű V E I :

Indul a bakterház, 1943.; *Tűzpróba*, 1949., 1951.; Tizenkét lépcsőfok, 1954.; *Históriás idők*, 1951.; *Csongorádi hun király*, 1957.; *A szegény ember és az ördög*, 1957.; *Kristóf rózsafái*, 1960.

Uraik országában, 1945.; *Tükrösszívű huszár*, 1950.; *Daruszegi vasárnapok*, 1953.; *Sámson*,

KÖNYVSZÁMLÁLÁS

Hány könyvet nyomtattak Gutenberg találmánya óta? A kérdésre aligha lehet felelni, mégis megpróbálták. 1823-ban Gabriel Peignot pontosan 3 681 960-ra becsülte az eladdig kinyomtatott művek számát és ennek háromszázszorosára (3 313 764 000) a könyvpéldányokét. A világ könyvtárai ebből — szerinte — 1 104 588 000 kötetet őriztek meg.

Egy francia tudós, Daumon (1761—1840) realisabb célt tűzött ki maga elé: az ösnyomtatványok számát igyekezett meghatározni (1500-ig). Számításainak eredménye: 13 000 mű, 3 900 000 példány. Egy kortársa, Petit-Radel 5 153 000 kötetre becsülte a XV. századi nyomdak természetét. Újabban Henri-Jean Martin, a párizsi Bibliothèque nationale könyvtárosa végzett számításokat: szerinte 10—15 000 féle szövegkörülbelül 35 000 általunk ismert kiadásban látott napvilágot a XV. század végéig, s mivel az átlagos példányszámot az újabb kutatás ötszázra teszi, az ösnyomtatványok teljes mennyisége tizenöt-húszmillió kötet lehetett. A könyvkiadás üteme azóta folyton gyorsult; a XVI. század második negyedében már csupán Párizsban csaknem mindennap megjelent egy-egy könyv.

Ma ott tartunk, hogy a nap minden percében, becslések szerint, több mint kétezer könyvet, újságot és egyéb szövegnyomtatványt adnak ki világszerte. Csupán a műszaki irodalom 1960. évi termése hatvan millió lapra rúg; ennek elolvasásához egy ember számára 465 esztendő kellene.

Martyn Ferenc illusztrációi

1962—63 téli évada egész sor szép és elgondolkoztató, tanulmányos könyvkiállítást hozott. Ezek sorában különösen kiemelkedett a kiváló festő és szobrász, Martyn Ferenc illusztrációinak bemutatása a Nemzetközi Kulturális Kapcsolatok Intézetében.

Ez a kiállítás nem megnyiségével tűnt fel, mindössze három mű illusztrációi sorakoztak itt: Cervantes *Don Quijote*, Flaubert *Bovaryné* és Petőfi *Az apostol* c. művéhez készült grafikák. A nézőt a minőség ragadta itt meg; az a példamutató illusztráló művészet, amely az írás lényegét kifejezve, azt a képzőművészetbe transzponálva önálló műalkotást hoz létre.

Kétségtelenül a *Don Quijote* a csúcs, s talán nem is véletlenül. A téma, a valóság és a költészet egyaránt kínálja lehetőségeit. Fantáziásülte helyzetekbe keveredik a ködlovag, ezt kell ábrázolni a legvaskosabb életigazságok illusztrálására. Martyn az élet és művészet titkainak mélyére hatolva, a *Don Quijote*-ban találta meg önmaga kifejezésére a legmegfelelőbb területet, amely máris önálló fejezet a magyar könyvillusztrálás történetében. S ez a művészet mélyen etikus is. Mindhárom alak, *Don Quijote*, az apostol, s *Bovaryné* a maga módján lázad a fennálló igazságtalanságok és az életet elviselhetlenné szűrítő hétközna-

piság ellen. *Bovaryné* esetében még a technika is alkalmazkodik a hétköznapokhoz, a grafit, a kőrajz sejtelmes szürkeségével stilszerűen fejezi ki a kislétezés minden egyéni elnyomó hatását. Az apostol dühödő lázadásához viszont a felszaggatott formavilág megkevert vonalai és az erős folthatások illenek. A *Don Quijote* bonyolult világba vezet, s itt

a többszínű grafika és a merész, de szigorúan logikus szerkesztési elv érvényesül.

A Magyar Bibliofil Társaság régi kívánsága, hogy ezek a rajzok önálló mappában is megjelenjenek, s bárhol kiállíthatók legyenek. Így a könyvtári helyiségekben, az olvasók esztétikai kultúrájának emelése érdekében.

S z i j R e z s ő

Az Orosz Szocialista Szövetséges Köztársaság Írószövetsége 1963 január elseje óta új irodalmi hetilapot ad ki *Lityeraturna*ja Rosszija címmel. Szerkesztője Konsztantyin Pozdnyajev, a szerkesztőbizottság tagjai többek közt a nálunk is jól ismert Lev Kasszil, Szimonov, továbbá Jevgenyij Vinokurov, a fiatal költő stb. Az új lap érdekessége, hogy több olyan írás jelent meg benne, amely a sztálini irodalompolitika idején asztalfiókban maradt. A *Lityeraturna*ja Rosszija számai megtalálhatók a budapesti Gorkij Könyvtárban. (L)

Tünődések könyvekről

Akkor szárnyal a szó, ha
gondolat röpíti.

Az még nem tesz köl-
tővé, ha bonyolultan feje-
zed ki a semmit.

Olyan a regényed, mint
az izzó láva: senki se veszi
a kezébe.

Elbeszélésed olyan unal-
mas, hogyha a templomban
olvasnád fel, az örökmécs
is elaludna.

Amelyik műben szenvedé-
ly nincs, abban semmi
sincs.

Hosszú elbeszélés nincs,
csak rossz.

Minden lángésznek van
humora, de nincs minden
humoristának lángeszze.

Miért kevés a remekmű?
Témában sokan bővelked-
nek, mondanivalója már
keveseknek van; a tökéle-
tes formát viszont csak a
kiválasztottak találják meg
és azok se mindig.

Az olvasó azt az írásmű-
vet kedveli, amelyikben a
saját érzéseire és gondolá-
taira is rábukkan.

Könnyebb egy lovat
megenni, mint ábrázolni.

A költészet az életben
van, de csak költő tudja
kimondani.

A felszabadulás óta nem-
csak azt kell analfabétá-
nak tekinteni, aki nem tud
írni és olvasni, hanem azt
is, aki nem ír és nem ol-
vas.

Könnyebb „levágni” száz
kiváló művet, mint alkotni
egy jót.

E. Kovács Kálmán

„EMBERSÉGES, BECSÜLETES ÉLET...”

Asztalos István művei*

Asztalos István 1909-ben született Erdélyben, itt élt, írta műveit, itt is halt meg 51 éves korában, eléggé fiatalon. Csak 30 éves korában kezdett művészi fokon foglalkozni az írással. „Nem úgy indultam, hogy író legyek” — írja magáról. Nagy kerülővel lett íróvá, s hátrahagyott életműve rendkívül rokonszenves és figyelemre méltó.

Lássuk előbb, miről is szólnak Asztalos István írásai? Elbeszélései (ezek esnek legnagyobb súllyal a latba) a népelet apró mozzanatait, jellegzetességeit, a fiatalság örömet, az öregség bánatát, általában az emberek egymásközi kapcsolatait elemzik. A novellák szűkreszabott mondanivalója mögött azonban ott húzódik egy mélyebb élmény, melybe azok gyökerüket eresztik: az írónak a néppel való találkozása. A politikai szituáció teremtett hozzá alapot, de megvolt Asztalosban az egyéni hajlam is, hogy viszszaakanyarodjék oda, ahonnan elindult. Nagypapja szegényparaszt volt, apja kispénzű, hányatott életű vasúti kistisztviselő, ómaga nem egyszer munkásként kereste kenyerét.

Az író kísérletet tett a népelet átfogóbb ábrázolására is. Olyan falut választott ki, ahol kétféle, egymással szembeállított nép — magyar és román — él egymás mellett. Két nép, melynek kapcsolatát a múltban oly sokszor tudatosan mérgezték meg. Asztalos ezt a kérdést nem egyoldalúan mutatja be, hanem egy közös, mindkét népet egyaránt érintő probléma alkotóelemeként. Ez a probléma, a falu életének átszervezése, a kollektívizálás. Ha a regény művészi hitele hagy is kívánni valót maga után, politikailag sikeresen oldotta meg feladatát. S nem lehet elvitatni tőle a kezdeményezés jelentőségét, bátorságát és a törekvés helyességét. Nem véletlen, hogy éppen a *Szél fuvatlan nem indul* c. kisregényt és a *Fiatalszívvel* c. regényét tüntette ki Állami Díjjal a román kormány.

Asztalos István jelenben élő, jövő felé forduló, a nép jövőjében gondolkodó író volt. Az a ritka képességű művész, aki mindennapi élményeit frissen, művészi formában tudta feldolgozni. Ezért szerette írásait a hazai olvasóközönség.

Legkedveltebb és legsikerültebb műfaja az elbeszélés, ezen a területen érezte magát legotthonosabban. A regényírás és a dráma meghódítandó terület volt és maradt számára, ahova időnként kiruccant. Az elbeszélés mellett a kisregényt kedvelte, amely egyszerű cselekményével, sűrítő tendenciáival közelebb áll az elbeszéléshez.

* Szépirodalmi, I—V. 161 Ft

Milyen művészi színvonalat ért el Asztalos István rövid írói pályafutása alatt? A két világháború közti erdélyi magyar irodalom népi romantikus hagyományával tudatosan fordult szembe. Új, realista Tamási Áronként fogadta az irodalmi közvélemény; noha harcban állt ezzel a hagyománnyal, az többé-kevésbé hatott is rá. Írásainak jellegzetes idillizmusát részint ez magyarázza. Másrészt egy alapjában helyes, megvalósításában nem mindig sikeres, átfogó mondánivaló: az emberség. Ezt az emberséget látta megvalósulni a szocializmusban s ezért lépett szolgálatába tollal, egész életével, feltétel nélkül. A címben idézett írásában ezt írja: „... olyan jólesik tudnom, ehhez a hazához nemcsak írással, két kezem munkájával is hozzájárultam: a bodolai állomás falaiban ott a téglá és malter, amit magam építettem bele. A Tatrang hídjában és Keresztvár alagútjában ott a beton és a kő, melyet magam döngöltem, faragtam”.

Mint mondtuk, Asztalos István művészetének éltető eleme, levegője a népelet. Nemcsak témáit veszi innen, hanem nyelvi ihletettségét. is. Asztalos nyelve nem romantikus, mesterségesen felduzzasztott műnyelv, hanem olyan, amelyik a témához illik és mondanivalójához legjobban símul. Nem virágos, nem cikornyás, hanem tisztán csendülő, plasztikus nyelv, mely népies fordulataival, természetes párbeszédeivel, elevenségével hat. Asztalos István formaművészetének legerősebb oldala a dialógok biztos és precíz kezelése és a költői stílus. Elbeszélőmodora a legjobb népi mesélők stílusára emlékeztet.

Szabó József

„NÉGERNEK álcáztam magamat”: ezzel a címmel érdekes könyvet adott ki John Howard Griffin, amerikai újságíró. Orvosi eljárásnak vetette alá magát, hogy bőrét egy időre sötét színűvé változtassa, s így indult „fölfedező útra” az amerikai négerek közé. Az álcázás sikerült: a szerzőnek része volt mindabban a hátrányos megkülönböztetésben és lealázó bánásmódban, mely Amerika déli államainak fekete lakosságát sújtja (L.)

*

EGY PÁRIZSI LAP, a Bulletin de la Librairie ancienne et moderne, hírt ad arról, hogy a Bibliothèque nationale súlyos költségvetési nehézségekkel küzd. Gyakran előfordul, hogy amikor egy-egy értékes könyvritkaság bukkan fel a piacon, a könyvtár anyagiak híján nem tudja megvásárolni, s az, a nemzeti érdekek ellenére, külföldi tulajdonba kerül. (L.)

ESEMÉNYNAPTÁR

1945. ÁPRILIS 4-ÉN (18 ÉVE) SZABADULT FEL HAZÁNK. A MAGYAR NEMZETI ÜNNEPE.

1883. ÁPRILIS 4-ÉN (80 ÉVE) SZÜLETETT JUHÁSZ GYULA.

Juhász Gyula összes versei. Szépirodalmi, 1959. 1239 old. (Magyar Parnasszus) — —: Örökség (Válogatott prózai írások). Szépirodalmi, 1958. I—II.

Eörsi Júlia: Tiéd a sírig. (Emlékek Juhász Gyuláról) Tud. Ismeretterjesztő Társaság, Szeged, 1957. 152. old. — Kispéter András: — —. Művelt Nép, 1956. 247 old. (Nagy Magyar Írók). Szalatnai Rezső: — — hatszáz napja. Magvető, 1962. 278 old. Juhász Gyula (Emlékezések, dokumentumok). Magvető, 1962. 733 old.

1953. ÁPRILIS 5-ÉN (10 ÉVE) HALT MEG DIENES LÁSZLÓ, A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG KÖNYVTÁRÜGYI POLITIKAI MEGBÍZOTTJA.

Dienes László: Bevezetés a közgazdaságtanba. Bp. Irodalmi Intézet, 1948. 178 old. Kóhalmi Béla: A Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügye. Gondolat, 1959. 256 old. Szalat György: — —. A könyvtáros, 1956. 9. sz.

1870. ÁPRILIS 22-ÉN (93 ÉVE) SZÜLETETT VLAGYIMIR ILJICS LENIN.

1813. ÁPRILIS 28-ÁN (150 ÉVE) HALT MEG KUTUZOV, OROSZ HADVEZÉR, NAPÓLEON LEGYŐZŐJE.

Bragin: — — élete. Szikra, 1949. 318 old.

1883. ÁPRILIS 30-ÁN (80 ÉVE) HALT MEG MANET FRANCIA FESTŐ.

Végyvári Lajos: — —. Képzőművészeti, 1957. 32 old. (A Művészet Kiskönyvtára).

1883. ÁPRILIS 30-ÁN (80 ÉVE) SZÜLETETT JAROSLAV HAŠEK CSEH ÍRÓ.

Jaroslav Hašek: Fekete-sárga panoptikum. Új Magyar, 1956. 189 old. — — —: Az ibolyakék mennykő. Válogatott satírák. Európa, 1961. 320 old. — — —: Szejk. Európa, 1962. 1—2. köt. (Milliók könyve). — — —: Vidám állatkert. 1957. 177 old.

GERÉB LÁSZLÓ

1905 — 1963

Kutató elme volt, ugyanolyan hévvel merült el a Rákóczi-szabadságharc egykorú dokumentumaiban, mint a felvilágosodás íróinak műveiben. Legszívesebben a magyar humanizmus

latin nyelvű költészetével foglalkozott. A második világháború előtt Janus Pannonius hivatott tolmácsolójaként tűnt fel. Akkoriban adta közre Bonfininak, Mátyás király történetírójának műveiből készített szemelvényes fordításait és első ifjúsági regényeit. Morus Tamás *Utópiáját* a fasiszta rablőháború elleni tiltakozásként jelenteti meg magyarul 1940-ben. Egy esztendővel később változtatásában, kommentárjával és jegyzeteivel látnak napvilágot II. Rákóczi Ferenc írásai. A felszabadulást követően tudományos munkássága rövid időre megszakad. Beleveti magát a napi politika forgatagába, vidéken dolgozik, a földosztás, az újjáépítés munkáját segíti.

1946-ban visszatér eredeti tevékenységéhez, és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kötelékébe lép. Előbb a fiókhálózatban működik, később a tudományos központ tájékoztató szolgálatába helyezik. Ezidőtájt kezdi meg úttörő jelentőségű bibliográfusi tevékenységét. A könyvtár háború előtt indított „Tanulmányok” sorozata Geréb László munkáival éled újjá. E kiadványok már címükkel is új szellemet hirdetnek. A *Bibliográfia a hazai parasztlázadások verses elbeszélő irodalmához* a fővárosi könyvtár felszabadulás utáni első tudományos kiadványa. Második gyűjteményében feldolgozta a párizsi kommún egykorú magyar irodalmát.

Súlyosbodó szívbetegsége miatt csak néhány esztendeig állhatott könyvtárosi őrhelyén, de kapcsolata az intézménnyel 1951-ben bekövetkezett nyugdíjba vonulása után sem szakadt meg: *Munkásélet és munkásmozgalom a magyar irodalomban 1867—1872* című újabb bibliográfiája esztendőkkel később jelent meg a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiadásában.

Történelmi tárgyú ifjúsági regények, újabb hézagpótló szöveggyűjtemények sajtó alá rendezése, a Tancsics-válogatás, az 1905-ös orosz forradalom magyar irodalmi visszhangjából összeállított *Vihar előtt* című gyűjtemény stb. jelzi, hogy Geréb László betegen is tovább dolgozott. 1962-ben gondozásában és tanulmányával kerülnek kiadásra a magyar szocialista irodalomestétika egyik első művelőjének, Pogány Józsefnek (a Tanácsköztársaság népbiztosának) elfeledett esszéi. Újult érdeklődéssel fordul a magyarországi latin irodalom felé. Kezdeményezésére indítja meg a Magyar Helikon Kiadó *Monumenta Hungarica* címmel fontos történeti forrásaink kiadását, melyeket Geréb László fordít. A Szabó Ervin Könyvtáron kívül folytatott bibliográfusi tevékenységéből kiemelkedik *A magyar parasztháborúk verses elbeszélő irodalma 1437—1514 c.* több mint két és félszáz oldalas gyűjteménye és a közel négyszáz oldalas *A hazai osztályharcok irodalma 1525—1660.* Nem sokkal halála előtt adta közre az Akadémiai Kiadó *A munkásügy irodalmunkban 1832—1907* című tanulmánygyűjteményét.

Halála a magyar kulturális élet nagy vesztesége.

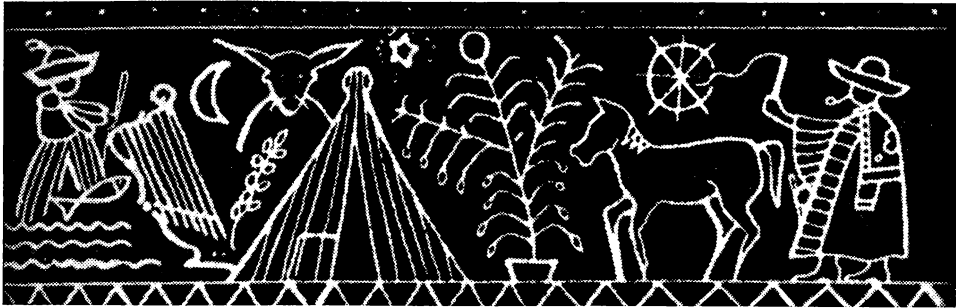
Remete László

MUNKÁSSÁGABÓL

A munkásügy irodalmunkban 1832—1907 (Tanulmányok) Akadémiai 1961. 180 old.
Galamb Miska kalandjai (Regény.) „Budapest” kiad. 1949. 132 old.
Kiált Patak vára (Regény.) Ifjúsági, 1951. 144 old.
A parasztgenerális (Regény.) Ifjúsági, 1954. 180 old.
Bűvár Kund. (Regény.) Ifjúsági, 1956. 136 old.
Béni János útja. (Regény.) Móra, 1958. 240 old.
Egő világ. (Regény.) Móra, 1961. 356 old.

*

Bibliográfia a hazai parasztlázadások verses elbeszélő irodalmához (XV—XVIII. század). Fővárosi Könyvtár, 1949. 32 old.
A magyar parasztháborúk verses elbeszélő irodalma 1437—1514. Hungária, 1950. 255 old.
A párizsi kommún az egykorú magyar irodalomban 1870—1872. Bibliográfia és repertórium, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1951. 70 old.
A hazai osztályharcok irodalma 1525—1660. Művelt Nép, 1955. 391 old.
Munkásélet és munkásmozgalom a magyar irodalomban 1867—1872. Bibliográfia és dokumentumgyűjtemény. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1959. 96 old.

NÉPKÖLTÉSI KIADVÁNYOK

Kemény Zsigmond minden regényéről lemondott volna egyetlen népballadáért. Petőfi rátartibb volt művészetére, de ő is azt mondta Aranynak, hogy „nagy részt odaadott volna költeményeiből, csakhogy eredeti népdalaink szebbjeinek ő lehetne a szerzője”. Még a szigorú kritikus, Gyulai Pál is csak megilletődött tisztelettel, gáncsoskodás nélkül tudott szólni a népköltés remekeiről.

Pedig ők még felét-harmadát sem ismerték annak a kincsnek, melyet azóta nemzedékek szorgalma felhalmozott. Petőfi csak Erdélyi János háromkötetes úttörő kiadványát forgathatta (melynek maga is munkatársa volt), Arany és Gyulai emellé még Kriza gyűjtését, s a Kisfaludy Társaság később tizennégy kötetre szaporodott sorozatának első darabjait tehette asztalára. A mai olvasó a népköltési kiadványok tucatjai között válogathat. Száz év alatt sokat változott, tökéletesedett a gyűjtés módszere is. Erdélyi János még vegyesen közölt népköltési alkotásokat és népies hangú írói műveket, s az eredeti népi szövegeket gyakran kisebb-nagyobb módosításokkal, kisimítva tette közzé. A modern néprajztudomány kötelező szabályként írja elő a lejegyzés lehető legnagyobb hűségét (még akkor is, ha romlott vagy töredékes változatról van szó), s a pontosság érdekében technikai eszközöket is igénybe vesz: már évtizedekkel ezelőtt a fonográfot, újabban a magnetofont. Az énekelt műfajok hangjegyeinek kiadását Erdélyi János is tervbe vette („népdal nincs nótá nélkül — írta — ők együtt születnek, mint szárnyával a pillangó”), de szándéka nem valósulhatott meg; ma már tudományos célú népdalkiadvány elképzelhetetlen kották nélkül, a nagyközönség részére azonban készülnek pusztán szöveges kiadványok is.

A népköltészet mint olvasmány is kincseket kínál. Meséi megismertetnek a nép képzeletvilágával, a sok évszázados elnyomás mélyéből feltörő vágyaival, melyek a legkisebb királyfi diadalmas sorsában az áhított boldogságot álmodják meg; a népballadák a történelem és a lélektan komor tragédiáinak katharizását nyújtják; a lírai dalok az érzelmek, a szerelem, a bánat, a pajkos jókedv tisztá forrásaihoz vezetnek el, s földézik a régi népszokásokat, a pásztorelet és a katonasors emlékeit, a fonóházi vigalmak és falusi lagzik hangulatát. Stílusuk páratlan nyelvi iskola: kiszakít az újságok, a rádió szürkére koptatott írás- és beszédmodorának unalmából, s a nyelv friss forrásainak gazdagságával üdit.

A népmese

A népmesének népes és hűséges olvasótáborra van: a gyermekek. Részükre szép, színes képekkel díszített meséskönyvek készülnek; újra meg újra kiadják Kriza János, Arany László, Benedek Elek kedvelt gyűjteményeit; az újabbak közül Illyés Gyula és Kolozsvári Grandpierre Emil válogatásai a legnépszerűbbek. Ezekből az összeállítók gondosan kigyomlázták a nehezebben érthető tájnyelvi furcsaságokat, az itt-ott fölöslegesen ismétlődő részleteket, anélkül azonban, hogy bármit is hozzákötöttek volna az eredetihez. Tapasztalat szerint a gyerek, ha teheti, szívesen belekiváncsiskodik a felnőtték tudományosabb igényű népmeseköteteibe is; ne akadályozzuk meg ebben, az olyan kiadvány azonban, amely a tájnyelvi kiejtés szerint, fonetikusán közli a szövegeket, nem való gyermek kezébe: megzavarhatja helyesírástanulását.

Sokan azt hiszik, a népmese csak a gyermekkorhoz illik, és szégyellnek meséket olvasni. A könyvtárosra vár a feladat, hogy eloszlassa ezt a téves nézetet. Egyszerűbb, kezdő olvasók számára — s nemcsak faluhelyt, városban is — a népmese mintegy hídul szolgálhat más műfajok megkedveléséhez. Erre a célra különösen alkalmasak

az olyan tematikus gyűjtemények, melyek a képzelet tündéres világa helyett a régi népélet valóságos vonásaival ismertetnek meg. Ezeket úgy lehet olvasni — s ajánlani — mint egy regényt vagy novelláskötetet. Mostanában két ilyen kiadvány is megjelent: az egyik (*Szól a dűda, verbuválnak*) a katonaállítás egykori szokásainak epikai hagyományát, a másik (*Történetek a szegedi betyárvilágból*) a betyárélet romantikusan kalandos vagy nagyon is reálisan sanyarú emlékeit foglalja magában. (Mindkét kötet vegyesen közöl népi és írói szövegeket.) Aki pedig már azért forgat könyvet, hogy műveltségét gyarapítsa, éppen nem kerülheti ki a népmeséket, mert nélkülük bármilyen széles olvasottság is hiányos. Legszébb népmeséink ismerete épp úgy hozzátartozik az általános nemzeti műveltséghez, mint a *Toldié* vagy a *János vitézé*.

Népmese-gyűjtemények

Ezt hangsúlyozza az a tény, hogy a külsejére nézve is klasszikus komolyságú *Magyar Parnasszus*-sorozatba, melyben csak a legnagyobbak — Petőfi, Arany, Kölcsey, Zrínyi stb. — művei jelenhetnek meg, beiktattak egy háromkötetes népmese-gyűjteményt is. A nagyközönség e csaknem háromezer lapra terjedő kiadványból ismerkedhetik meg a legalaposabban a magyar népmesekincs krózi gazdagságával, változatos műfajaival (tündérmesék, novellamesék, legendamesék, tréfás és hazugságmesék, állatmesék). Ezt néhány évvel korábban egy hasonlóképpen átfogó jellegű, de kisebb, kétkötetes válogatás (*Magyar parasztmesék*) előzte meg; mindkettőt Ortutay Gyula szerkesztette. Nem hiányoznak a népi teremtő ösztön remekművei a *Magyar Klasszikusok* kiadványsorozatából sem; ebben is háromkötetes gyűjtemény jelent meg (*Magyar népköltészet*), mely vegyesen közöl népmesét, népdalt, balladát.

Falun még ma is élnek mesemondók, akiket a néprajzi gyűjtők fölkeresnek, hogy az általuk őrzött értékes szájhagyományt megörökítsék. Az öreg Fedics Mihály, akinek ajkáról Ortutay Gyula a harmincas években egész kötetre való népmesét lesett el, már meghalt, de a Tolna megyei Kakasdon Dégh Linda olyan kiváló társára bukkant, mint Palkó Józsefné, ez az írástudatlan öregasszony, akinek negyvenkilenc meséje ugyancsak egy vastok kötetet tölt meg, s aki 1954-ben elnyerte „a népművészet mestere” kitüntetését. Újabban S. Dobos Ilona fedezett föl Dunaújvárosban egy Somogyból odaszármazott nagytehetségű elbeszélőt, Tót Szőke Józsefnek; az ő meséi, életének megindító előadása és egyéb „igaz” történetei a gyűjtő példaszerűen alapos tanulmányával kerültek kötetbe, s mivel a mesélés ebben a parasztfamíliában családi hagyomány, a gyűjtemény az öregebb és fiatalabb nemzedékek meséit is bemutatja. Az ilyen friss gyűjtések rendszerint szakmai jellegű kiadásokban látnak napvilágot, melyek pontosan jelölik a mesélő kiejtésének nyelvjárási sajátosságait, s a szöveghez tudományos magyarázatokat fűznek, tájékoztatnak a közölt mesék másutt fellelhető változatairól, nemzetközi rokonságáról. A néprajztudomány a meséket motívumaik szerint csoportosítja, típusokba sorolja, s a könnyebb összehasonlítás végett egy finn kutató által kidolgozott típuskatalógus szerint osztályozza. Ezt a katalógust Berze Nagy János alkalmazta a magyar népmesekincsre; nagy munkáját, a *Magyar népmesetípusok* két hatalmas kötetét azonban csak halála után, 1957-ben rendezte sajtó alá Banó István.

A régi nagy gyűjtők hagyatéka még sok kincset tartogat a közönség és a tudomány számára. Kriza János, Kálmány Lajos, Berze Nagy János kézírataiból már eddig is sok szép népmese, ballada és lírai dal került gondosan összeállított kötetekbe. Élénk kutatómunka folyik határaink túl, Erdélyben is, mind a régebbi gyűjtemények feldolgozása, mind pedig újabb lejegyzések közzététele formájában, s az odaít megjelent népköltési kiadványok eljutnak a mi könyvesboltjainkba, könyvtárainkba is.

A népköltészet verses műfajai

A népmesék mellett a népköltészet verses műfajairól se feledkeznek meg se a könyvtáros, se az olvasó. Aki szívesen forgatja Petőfi, Arany, József Attila, Szabó Lőrinc verseit, bizonyosan gyönyörűségét leli a népi líra nemzedékek hosszú sora által által tökéletesre csiszolt remekeiben is. A híres székely népballadák legszebbieivel Ortutay Gyula több kiadást megért gyűjteménye ismertet meg, az alföldieknek egy csoportját Kálmány Lajos hagyatékából tették közzé, egy romániai kiadvány csángó balladákat (és népdalokat) tartalmaz, Csanádi Imre és Vargyas Lajos munkája (*Röpkül páva, röpkülj*) az egész magyar nyelvterület balladakincsét mutatja be igen alapos, tudományos értékű, de a nagyközönséghez szóló tanulmány és jegyzetek kíséretében. A *Betyárok tüzenél* című könyv különösen értékes gyűjtemény; ebben a magyar betyárballadák mellett a kelet-európai országok népköltészetének hasonló tárgyú

darabjait találjuk együtt, úgörög, bolgár, szerb és horvát, román, szlovák s kárpátukrán betyárballadákat, kitünő műfordításokban. Kálmány Lajos kéziratban maradt gyűjtéséből történeti énekek és katonadalok kerültek napvilágra, Dégh Linda a 48-as szabadságharc népdalaiból állított össze egy kötetet. Az ifjúság számára a csinos „Gyöngyszem”-sorozat kínál egy-egy füzér népballadát, ill. lírai dalt.

A könyvkiadásra nem panaszkodhatunk: nagy számban és minden igényt számoló tartó sokféleségben gondoskodott népköltési gyűjteményekről. Most már a könyvtárosokon a sor, hogy mennél szélesebb körhöz eljuttassák, mennél több olvasóval megszeretessék nemzeti kultúránk néptermelte értékeit.

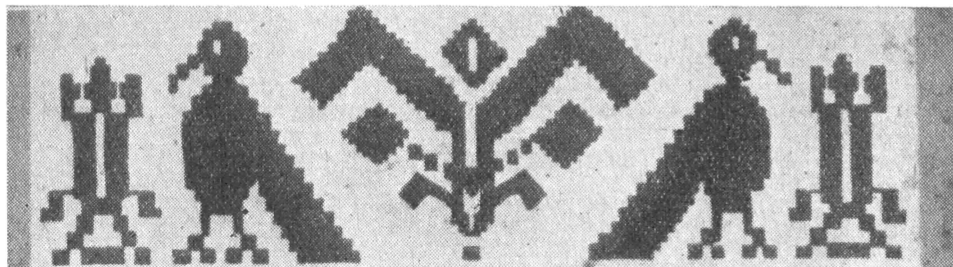
L. K.

B I B L I O G R Á F I A

- A *bodrogközi Láca népmeséiből*. Gyűjtötte Földiné Virányi Judit. Sárospatak, 1957.
- A *szegény ember vására*. Székely népmesék. Szerk. Faragó József. Bukarest, é. n.
- Alföldi népballadák*. Gyűjtötte Kálmány Lajos. Szerk. Ortutay Gyula. Bp. 1954. Akadémiai.
- Berze Nagy János: *Magyar népmesetípusok I-II*. Pécs, 1957. Baranya megye tanácsa
- Betyárok tüznél*. Kelet európai népek betyárballadáit. Szerk. Domokos Sámuel. Bp. 1959. Európa.
- Dégh Linda: *A szabadságharc költészete*. Bp. 1952. Akadémiai.
- Dégh Linda: *Kakasdi népmesék I-II*. Bp. 1955, 1960. Akadémiai.
- Dömötör Ákos: *Sarkadi népmesék*. Gyula, 1962.
- Előbb tánc, azután a lakoma*. Mezőségi népmesék. Gyűjtötte Nagy Olga. Szerk. Faragó József. Bukarest, é. n.
- Felsőtiszai népmesék*. Gyűjtötte Kocsisné Szirmai Főris Mária. Sajtó alá rendezte Kovács Ágnes. Debrecen, 1956. Alföldi Magvető.
- Háromszéki magyar népköltészet*. Kónsza Samu gyűjtése. Szerk. Faragó József. Bukarest, é. n.
- Iratosi kertek alatt*. Kísiratosi népköltészet. Gyűjtötte Kovács Ferenc. Bukarest, é. n.
- Krizsa János: *Székely népköltési gyűjtemény I-II*. Összesítő válogatás a kiadott és kéziratok hagyatékból. Bp. 1956. Magvető.
- Magyar népballadák*. Szerk. Csanádi Imre. Bp. 1955. Ifjúsági Könyvkiadó. (A magyar irodalom gyöngyszemei)
- Magyar népi líra*. Szerk. Sárosi Bálint. Bp. é. n. Móra. (A magyar irodalom gyöngyszemei)
- Magyar népköltészet I-III*. Szerk. Ortutay Gyula. Bp. 1955. Szépirodalmi. (Magyar klaszszikusok)
- Magyar népmesék I-III*. Szerk. Ortutay Gyula. Bp. 1960. Szépirodalmi. (Magyar Parnasszus)
- Magyar parasztesék I-II*. Szerk. Ortutay Gyula és Katona Imre. Bp. 1951, 1956. Szépirodalmi.
- Moldvai csángó népdalok és balladák*. Szerk. Faragó József és Jagamas János. Bukarest, é. n.
- Ortutay Gyula: *Székely népballadák*. (1935-től több kiadásban)
- Régi magyar népmesék Berze Nagy János hagyatékából*. Szerk. Banó István és Dömötör Sándor. Pécs, 1960. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat.
- Röpülj páva, röpülj*. Magyar népballadák és balladák dalok. Szerk. Csanádi Imre és Vargyas Lajos. Bp. 1954. Szépirodalmi.
- S. Dobos Ilona. *Egy somogyi parasztsalád meséi*. Bp. 1962. Akadémiai.
- Szűcs Sándor: *Szól a duda, verbuválnak*. Bp. 1962. Magvető.
- Történetek a szegedi betyárvilágból*. Szerk. Bálint Sándor. Szeged, 1961. Tisztáj-Magvető.
- Történeti énekek és katonadalok*. Gyűjtötte Kálmány Lajos. Dégh Linda és Péter László tanulmányával. Bp. 1952. Közoktatásügyi Kiadó.

G Y E R M E K E K E K N E K

- Arany László: *Magyar népmesék*. Bp. 1958. Móra.
- Benedek Elek: *Magyar népmesék I-II*. Bp. 1951. Ifjúsági.
- Illyés Gyula: *Hetvenhét magyar népmese*. (Több kiadásban.)
- Kolozsvári Grandpierre Emil: *A csodafurulya*. Magyar népmesék. (Több kiadásban.)
- Krizsa János: *Az álomlátó fiú*. Szerk. Kovács Ágnes. Bp. 1961. Móra.

Könyvismertetések

Ideológiai-politikai művek

MARX ÉS ENGELS MŰVEI 7. ÉS 8.

Kossuth, 655. old. 32 Ft és 688. old. 32 Ft (Ajánlott)

Marx és Engels műveinek egymást követően megjelent 7. és 8. kötete a szerzők 1849 vége és 1853 eleje között írt műveit tartalmazza. A négy év irodalmi termésének javát Marx és Engels történeti-publicisztikai és publicisztikai írásai alkotják. Ezek főként két orgánumban jelentek meg: a Marx és Engels létrehozta „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue” (Hamburg, New-York) c. folyóiratban; majd a New York Daily Tribune c. napilapban, amelynek 1851-től Marx állandó levelezője volt.

A hetedik kötet Marxnak jól ismert, magyarul több kiadásban megjelent munkájával kezdődik: „Osztályharcok Franciaországban 1848-tól 1850-ig.” A nem kevésbé ismert, az „Osztályharcok...” egyenes folytatásának tekinthető „Louis Bonaparte brumaire tizen-nyolcadikája” pedig a nyolcadik kötetben látott újból napvilágot. Mindkét történeti-publicisztikai írás a műfaj remeke. Marx közvetlenül az események után biztos kézzel ragadta meg azok belső összefüggéseit és mozgatóerőit. Habár ez a műfaj — ahogy Engels írta — „a napi történet összefoglaló ábrázolása”, elkerülhetetlenül rejt magában hibaforrásokat. Marx olyan ábrázolását tudta adni az eseményeknek, amely fényesen kiállta az idő próbáját. Mindkét tanulmány, de különösen a „Brumaire 18” a klasszikus marxi mű kiemelkedő darabja, a történelmi materializmus módszereinek mesteri alkalmazása egy rendkívül nehéz feladat megoldására. Műfajilag és tematikailag is szorosan kapcsolódik ezekhez Engelsnek a nyolcadik kötet elején közölt írása „Forradalom és ellenforradalom Németországban”, amely eredetileg Marx neve alatt cikksorozat formájában a New York Daily Tribune hasábjain jelent meg.

A hetedik kötetben került közlésre Engelsnek egy másik ismert munkája: A német parasztháború. Ez a mű az 1525-ös

német parasztháború történetét taglalja, nem titkolt összefüggésben 1848—49. német történelmi tapasztalataival. Engels e művében, amely a marxista történeti vizsgálat egyik legszebb példája, támaszkodva a korabeli történetírás összegyűjtötte konkrét anyagra, a materialista történetfelfogás módszerével életre kelti a holt adatokat. Azokból kibontakozik a parasztháború gazdasági, politikai, ideológiai háttere, az osztályok mozgása, kitárlnak az osztályharc (beleértve annak legélesebb formáit) főbb törvényszerűségei. A hetedik kötet az említetteken kívül kisebb-nagyobb időszéri cikkeket, politikai áttekintéseket, recenziókat, munkásmozgalmi dokumentumokat tartalmaz.

A nyolcadik kötet a fentebb már tárgyalt két munkán kívül további két nagyobb terjedelmű, de nálunk kevésbé ismert írást közöl. Ezek közül az egyik A számkivetés napjai c. pamflet Marx és Engels közös munkája, amely életükben nem jelent meg és eredeti nyelven csak a legutóbbi időben került kiadásra. A mű az 1848—49-es német forradalom kispolgári emigránsai ellen íródott, leleplezve azok demagóg fráziscséplését. A másik mű a Leleplezések a kölni kommunista perőről szintén pamflet. 1852 októberében hazaáruuló összeesküvéssel vádolva a kölni esküdtszék elé állították a Kommunista Szövetség néhány tagját. Még folyt a per, amikor Marx írásban leleplezi a porosz rendőrállam alávaló módszereit és egyben állást foglal a Szövetség egyik szektás, kalandor irányzatú csoportja ellen. A nyolcadik kötet a hetedikhez hasonlóan közli a szerzők számos időszéri cikkét, több kisebb tanulmányát, köztük Engels egyik hadtudományi munkáját (már a 7. kötet is közölt ezekből) és a munkásmozgalom több dokumentumát.

Mindkét kötetben a közölt írások szép számmal tartalmazznak magyar vonatkozásokat. Így Engels Német parasztháborújában több helyütt utal a Dózsa-parasztfelkelésre, a Forradalom és ellenforradalom Németországban pedig a magyar forradalomra és a szabadságharagra. Marx több írásában óva inti a magyar emigrációt, különösen pedig Kossuthot attól, hogy a jogos nemzeti ügyet külpolitikailag reakciós szövetségekkel diszkreditálják.

A kötetek a szokásos apparátuson kívül a mellékletben közlik a fontosabb művekhez később írt előszókat, bevezetéseket is. A kötetek Marx és Engels több írásának újra kiadásával és az írások zömének

mostani első magyar nyelvű megjelentetésével elősegítik, hogy a tudományos kommunizmus megalapítóinak munkásságát jobban megismerjük.

Földi Tamás

Kádár János

A SZOCIALIZMUS TELJES GYŐZELMÉÉRT

Kossuth, 388. old. 30 Ft (Törzsanyag)

A kötet Kádár Jánosnak 1958-tól 1962 első feléig tartott beszédeit és cikkeit tartalmazza. Az ország vezető politikusának megnyilatkozásai fűkrözik a legfontosabb eseményeket, amelyek ez időszakban hazánkat érintették. A könyv olvasása során mindenkinek éreznie kell, hogy valóban történelmivé váló események dokumentumait tartja kezében. Épp ezért érdekességük nem csökken, hanem növekszik napi aktualitásuk elmúltával. A megnyilatkozások közül nemcsak azok történelmi jelentőségűek, amelyek a világpolitika, vagy a nemzetközi munkásmozgalom egy-egy fontos eseményével kapcsolatosak, hanem azok is, amelyek látszólag csak helyi vagy egyedi kérdéseket érintenek.

Az első típushoz tartozik például az az emlékezetes beszéd, amelyet Kádár János 1960. októberében az ENSZ közgyűlésen New Yorkban tartott. A dokumentum olvasásakor felöltik az emberben annak az izgalmas küzdelemnek a légköre, amelyet a szocialista országok delegációi folytattak Hruscsovval az élen a békés egymás mellett élésért, a gyarmati rendszer felszámolásáért. Ebben a küzdelemben fontos szerepet töltött be Kádár János itt közölt felszólalása is. A kötetben megjelent beszédek között találjuk az MSZMP VII. kongresszusán elhangzott beszámolót és zárszót — mint egyik legfontosabb okmányát a Magyar Népköztársaság fejlődésének az ellenforradalmi pusztítások utáni három évben. Ugyancsak emlékezetes az a felszólalás is, amelyet Kádár János az SZKP XXII. kongresszusán mondott el.

Rendkívül fontos kérdést tárgyalt a mezőgazdaság szocialista átszervezésének állapotáról 1961-ben írt beszámoló. Ez már jelzi a szocializmus alapjainak lerakását, amelyet a VIII. kongresszus deklarált. Hasonlóképpen fontosak az Angyalföldön, Győrött, Csepelen mondott beszédek, amelyek a szocializmus építésének ezidőszakban felvetődő fontos kérdéseit tisztázzák. Ebben az időben fogalmazta meg Kádár János a munkásosztály szövetségi politikájának, a leninizmus magyarországi továbbfejlesztésének, a szocialista brigádmozgalomnak feladatait.

Kádár János beszédeinek és nyilatkozatainak gyűjteményét könyvtárosaink ajánlják mindenkinek, aki a közelmúlt politikai és történelmi kérdései iránt érdeklődik.

Tolnai György

Szépirodalmi művek

Tersánszky J. Jenő

NAGY ÁRNYAKRÓL BIZALMASAN

Magvető, 302 old. 19,50 Ft (Ajánlott)

Tersánszky életműve kiemelkedő, sajátos értéke századunk prózairodalmának. Ma már aligha érthetjük meg, miért kellett annak idején Móricznak, Nagy Lajosnak, Füst Milánnak annyit küzdenie Tersánszky elismertetéséért, hiszen nyilvánvalóak vonzó írói értékei: a naiv, pikareszk világlátás természetessége, regényeinek, novelláinak fordulatosága, alakjainak izgalmas érdekessége, nyelvének közvetlen frissessége.

Új könyvében emlékeit írta meg kortársairól, a Nyugat nemzedék nagyjairól. Bizalmas emberi közelségből mutatja meg őket, inkább emberi, mint írói vonásaikra figyelve. Nem irodalomtörténeti dokumentumokra törekszik, hanem anekdotát, novellát ír, megelevenítve az olvasó számára, hogyan él öbönne Ady, Ignotus, Móricz, József Attila és mások emléke, azoké, „aki a Ma szellemi épületének alapjait rakták le”. Olykor talán túl sok is az intimitásból, de Tersánszky nem „angyali fényben” akarja bemutatni író-társait... Magával ragadó mozaik-sorozatából leginkább az írói sors múltbeli képei maradnak meg az olvasóban: a kiszolgáltatottság, a létbizonytalanság, a reménytelen küzdelem a sivár közszellemmel.

Az emlékező Tersánszkytól távol áll a szentimentális borongás és a múlt bármiféle idealizálása. Fenegyerekes gesztusai, örökifjú humora uralkodnak a könyvben. Csípős anekdotái nagyon jellemzőek korra, emberre, és bár nézőpontja nem „irodalomtörténeti”, portréi nemegyszer bevilágítanak egy-egy írói alkotóműhely titkaiba. Ebből a szempontból különös figyelmet érdemelnek a Karinthyról, Nagy Lajosról írott portrék vagy a Hatvany Lajos irodalomszeretetéről írott oldalak. De hadd hívjuk fel az olvasók figyelmét ismételten: elsősorban nem irodalomtörténeti adalékokat talál ebben a könyvben, hanem olyan Tersánszky-írásokat, amelyeknek szereplői a magyar irodalom egy nagy nemzedékének alakjai.

S. A.

Lőrincz László

MÁRTONKA ÁRON
KALENDÁRIUMA

Magvető, 252 old. 15 Ft (Törzsanyag)

Könnyű dolgunk volna ha e kötet megítéléséhez az életrajzi adatokból indulhatnánk ki. Tudjuk az íróról, hogy Erdélyből jött, a felszabadulás előtti öt-hat esztendő alatt írta első novelláit az Erdélyi Helikon írójaként, s az sem lenne lényegtelen, hogy írói hivatásához a pedagógusi is odatársult. Mindezek sajátos ízeket, provincializmusok tömegét, csavaros észjárású góbé-típusokat, s nagy pedagógiai érdeklődést és érzékenységet eredményezhetnének.

Lőrincz László azonban — legalább is e kötet tanúsága szerint — nem ad fel ilyen egyszerű feladatot az olvasó számára. Az erdélyi származás, az erdélyi milió már nem sokat jelent neki, a táj és emberei lesüllyednek a gyermekkor emlékei közé (*Csodálatos szeretők*), hogy onnan is csak egy novella keretei között törjenek fel erőteljesebben. Való igaz ugyan, hogy az elbeszélések többsége az első, s már említett novellához hasonlóan Erdélyben játszódik, azonban a helyi sajátosságok még nyelvben is eléggé megfogytokoznak, s átadják a helyüket a második világháború utolsó éve, s az azt követő másfél-két esztendő általános érvényű tragikus, embert őröl eseményeinek. Megtudjuk, hogy milyen rettenetes hadigépezetbe kerültek bele a magyar katonák százai (*Civilbagázs, Mögöttes arcvonal, Egy katona naplójából*), felvilágot néhánny képet a munkaszolgálat, a gyűjtőtáborok poklából (*Kőbányában, Jurica Agoston*), aztán elvezet a senki földjére, a vákuum világába is: szinte szociográfiai pontossággal ábrázolja a régi hatalom árnyékából kilépő, s az új világot még csak messziről sejtő átlagemberek világát (Búcsú, Törvényen kívüli föld). A második világháború, a stíliromantika, a provincializmusok, a modorosságok területéről „átirányítja” az író az egyetemesebb problematika, a sallangtalan ábrázolás, a letisztult, megkapóan rokonszenves, emberi szemlélet birodalmába, s eltéríti az öncélú pszichologizálástól, a szűkebb horizontú iskolás-iffúsági területéről is.

Ha túlságosan pontosan akarnánk ítélkezni —, ehhez az egész életmű ismerete volna szükséges —, akkor azt is mondhatnánk, hogy Lőrincz László az erdélyi irodalom népi-realista hagyományait folytatja, Nagy István és Asztalos István hagyományait, ezeknek harcosabb szemlélete, élesebben kontúrozó ábrázolásmódja nélkül. Igen, az előbb említett írók műveivel ellentétben e kötet novel-

lait valami megkapó szomorúság lengi át. Mintha az író maga is egy kicsit Mártonka Áron lenne, aki embertelen szenvedések tömegén ment át, a világháború „elvette tőle az ünnepeket”, s egyelőre mást nem tud tenni, mint szünet nélkül emlékezni, s megélni az elveszett ünnepeket, majd lassan, nehézkesen felfedezni az élet szépségeit.

Így a világháborús élményanyag, s a visszafogott, szomorkás hangvétel közreműködött abban, hogy Lőrincz László stílusa letisztult, egyszerű legyen, szerkesztésmódja, típusalkotási módszere pedig világos, áttekinthető, kevés vonásból felépített. Elbeszélő művészete néhol egyenetlen: döbbenetes feszültséget tud teremteni néhánny, a népballadától elletett és helyesen, újszerűen alkalmazott tömörítő eszközzel (*Énekestorony*), de több ízben erőtlenné, banálissá vagy patétikussá válnak a befejezések. S végül: értjük és sokra becsüljük Würtz Ádám hangulatot keltő belső rajzait, s még a stílusban nagyon jól „eltalált” címlapot is, csak a színfoltok felrakását, csak azt tudnánk feledni...

Bögel József

Kolozsvári Grandpierre Emil

PÁRBESZÉD A SORSSAL

Magvető, 299 old. 14,50 Ft (Ajánlott)

Kolozsvári Grandpierre írói alkatának egyik legerősebb vonása talán a gondolat, az erkölcs és a lélektan megannyi fogas kérdésével szembenező bátorság. Ez a hajlandóság másoknál gyakran gondolatilag izgalmas, de meseszövegsben vértelen írásokat eredményez, nála sohasem: figurái, történetei, előadása elevenek. Nem véletlen, hogy igényes íróink közül a legnépszerűbbek közé tartozik. Mégpedig a népszerűség legnehezebben megszerezhető fajtájának birtokosa: az intellektuális izgalmakat kereső irodalomértő és a szórakozásra vágyó olvasó egyaránt érdeklődik könyvei iránt.

Új regényének hőse: Zsófi, hányatott gyerekkor után keresi a boldogságot. Részeges szülők mellett, szó szerint „az utcán nőtt fel”, s nem is maradt mentes a bűn csábításaitól. A tiszta élet utáni vágy azonban megmaradt benne, s ez végül is visszavezeti az erkölcs normái közé, sőt a boldogságot is megszerzi számára.

Zsófi életéről, világáról négy vallomásból szerzünk tudomást: völegénye, a vidékről Pestre került fiatal rendőr, egy-egy tanácsi tisztviselő (mégpedig az emberi sorsokkal főkönyvi tételekként foglalkozó ridegség és a tévelygőkkel is barátságban bánó emberség megismerésítői), s végül ő maga adja elő életének történetét. Ezeknek a vallomásoknak a mozaik-

jaiból kerekedik ki a történet; Zsófi sorsa és egyénisége. Az író felvetette problémák ma a közvélemény jórésztét foglalkoztatják: van-e az erkölcsi bukásból fel-emelkedés, elfeledheti és megbocsáthatja-e a multat a társadalom, hogyan lehet küzdeni a kiskorúak gyakran helytelen életszemlélete, erkölcsi felfogása ellen, vajon az adminisztratív szigorúság, vagy a pedagógiai türelem a célravezető? Ezekre a kérdésekre válaszol Kolozsvári Grandpierre regénye.

A regényt elsősorban a fiatalságnak, s a fiatalok ügyeivel foglalkozó, vagy irántuk érdeklődő olvasóknak ajánljuk. Érdeklődésüket nem csupán a könyv időszzerű erkölcsi tematikája, hanem az izgalmas történet, a szellemes szerkesztés és a zsargon éppen csak izesítőnek használó rokonszenves előadás is meg fogja nyerni.

Pomogáts Béla

Keszj Imre

ÖRVÉNYES CSÓRI

Magvető, 418 old. 24,50 Ft (Ajánlott)

Keszj Imre nagyműveltségű, biztos technikájú, rutinos író, akinek erényeiből izelítőt adtak már korábbi regényei is: az Alapkö, a Szőlőből bor, az Elysium. Legújabb regényének témája, kora és színtere minden külső feltételét megadja egy nagyobb szabású írói vállalkozás időálló teljesítésének.

Az idő, melyben a regény játszódik, a két világháború közötti korszak. Pontosabban 1932, az az esztendő, mely közvetlen érlelője az emberiség egyik legnagyobb újkori tragédiájának, a hitlerizmus uralomrajutásának. A színtér Lágymányos, a magyar középosztálynak kedvelt fészke. A téma, a szereplők: megannyi jelkép, a valóság és a kitalált elemeiből gyúrt, hol reális, hol képzeletszulte szimbólum-sor.

Hősei érettségire készülő diákok, akik nem törődnek bele egykönnyen abba a sívár, tartalmatlan, földhözragadt életbe, melyre legtöbbjüket a családi és társadalmi környezet előkészíti. *Menekülnek* hát, elbástyázzák magukat a felnőttek világától, elúzik a munkára, hivatásra készülés reális gondjait és felelősségét. Mindennek betetőzésékként istent teremtenek maguknak: Csóri istenségét, s szektát saját soraikból, a Csóri szektáját, melynek főpapjává Gregor András diák-társukat kenik fel, a tettek emberét.

De mit ér, s mit eredményez a valóság behatolása ellen erődített gyerekszoba? Mivé fajul a beteges rajongásból teremtődött álisten és álproféta eszelős kultusza? Az Örvényes Csóri írói eszközökkel teremtett, szinte néhány érettségiző diák-

ra szűkített jelképvilága hasonló ember-telen szörnyűségeket — gyilkossági kísérlet, öngyilkosságot — szül, mint később az iszonyatosan reális világ, melynek téveszméi a regénybeli jelképek mintájául és ihletőjeül szolgáltak.

Keszj könyve a kamasz-lélektan törvényeit követő diákregegy, mely az író szándékát és célját tekintve lényegesen magasabbra igyekszik e műfaj szabvány-típusánál. Társadalmi-történeti háttérrel is fest, azzal a nagyralátó igénnyel, hogy egy érettségi előtt álló diákcsoport mikrovilágába sűrítve megmutassa a történelem előkészületben levő, szörnyű szerencsétlenségének néhány fontos motívumát. Az Örvényes Csóri kamaszai és tanárai egy lágymányosi gimnázium jellegzetes figurái, egyszersmind többé-kevésbé sikerült megszemélyesítői is a harmincas évek társadalmi erőinek és törekvéseinek, reményeinek vagy illúzióinak, eszméinek vagy éppen eszmenélküliségének.

Az Örvényes Csóri élvezetes, olvasmányos, helyenként lebilincselő regény. Kár, hogy cselekményének, jellemeinek, egész jelképvilágának művi, lombikban előállított lényege, s ebből eredő gyakori homályossága megnehezíti, némelykor lehetetlenné teszi, hogy a könyv pillanatnyi szórakoztató hatása az elgondolkodtatás és a mélyebb átélés maradandó emóciójával párosuljon; ugyanez okból kezdő olvasók és fiatalok számára nem ajánlható.

(i)

Kovai Lőrinc

FÖLDÖNFUTÓK

Szépirodalmi, 700 old. 37 Ft (Ajánlott)

Fokozódó kedvetlenséggel olvastuk el Kovai legújabb regényét. Még a témája fellelkesíthetett volna, hiszen a XX. századi magyar történelmi regény haladó-hagyományainak megfelelően a dolgozó-nép — halászok, parasztok, hajdúk — történetét írta meg a török hódoltság területére és korszakába helyezve, csillogó, pompázatos külsejű és belsejű hősök, a történelem kiemelkedő alakjainak rajza helyett. Valahol a Tisza mellett, Szegedtől nem messze, északra élnek e népi hősök, s az író részben egy család történetén belül, másrészt különböző foglalkozású földönfutók egymásba fonódó históriáján keresztül mutatja meg a kor társadalmi ellentéteit, az összefogás szükségességét a hatalmasok elleni harcban.

Az sem megvetendő erény, hogy Kovai — előző alkotásaihoz hasonlóan — itt is alkalmazza a jó értelemben vett hatáskeltés több eszközét: balladai szépségű és komorságú, drámai feszültséggel telített

jeleketek tud komponálni (ilyen például Tisza éni máglyahalálának grandiózus víziója vagy Jaksa hajdúvezér vívódásának ábrázolása a szerződésszegő hajdúk feletti ítékezés alkalmával), s döbbenetes erővel vázolja fel a szenvedés, a véres, öldöklő harcok és a szenvedélyek tombolásának képeit.

Am mindezek ellenére regényírói művészete hova-tovább egyre anakronisztikusabbá válik. Kezdjük azzal, hogy csak a személyi kultusz időszakában írtak egyesek ilyen történelmi szemlélettel regényt. A Földönfutókban ugyanis elmosódik a történelmi háttér, igazában nem is tudjuk pontosan, hogy melyik évtizedben játszódik le a mű cselekménye. A kor embereinek, tendenciáinak hiteles ábrázolása helyett egy „ízetlen-szagtalan”, helyi és történelmi jellegzetességeitől meglehetősen megfosztott tájat és emberi világot kapunk, amelyek sematikus volta azért is elkedvetlenítő számunkra, mert sok figuránál nem hisszük el, hogy az említett korban ilyen fejlett ideológiai tudással vagy érzékkel rendelkeztek az emberek. Túlpolitizált, túlideologizált ez a regény, s a mai olvasó nem szereti, ha művészi alkotás helyett illusztrált társadalomtörténetet kap, s még annak sem alapot. Tréfára fordítva a szót: miliő és korrajz, sokréti, többek között nyelvi jellemzés szempontjából — „mintha irodalmunk vaskorát élnék”.

Korszerűtlen ábrázoló művészetében az is, hogy mintha csak fel akarná támasztani a századvég és századforduló naturalizmusát, leírásai igen gyakran telítettek orrfacsaró illatok, undorító jelenetek, cselekedetek jelzőivel és képeivel. Az író nyilván szándékosan is törekszik erre, mert három-négy reális tartalmú vagy egekbe emelő jelző után rendszerint odavet egy meghökkenőt, nyilván valamilyen félreértelmezett dialektikus szemlélet alapján. Az pedig már a naturalizmus klasszikusainál is tapasztalható volt, s Kovai sem mentes tőle, hogy a naturalista leírások közé, vagy után rendszerint el-elhelyez egy patétikus, felfokozott érzelmeiktől és szenvedélyektől terhes nagyjelenetet, de ezt is korszerűtlenül, Szabó Dezső régen meghaladott expresszionista stílusában.

Megborzongunk a beteges részletezéssel, vájkálással leírt orgiák, szerethezések, öldöklések olvasása közben, s e borzongások az olvasóközönség jelentős részénél nem válnak majd a katarzis megtisztító folyamatává. Avult az egyes hősök, Prokop és János halász heroikus pesszimizmusa, amely egyébként nyilvánvalóan Kovai Lőrinc történelmileg sokszorosan meghaladott világnézetének visszavetítése a több évszázaddal ezelőtt élt figurákba. S végül: nem modern a

sajnos gyakran kellő tartalom nélkül hömpölygő epikus áradás sem, mert korunk inkább a dinamikus, áttekinthető, lényegretörő és intenzív ábrázolásmódot szereti. Mindezek alapján ifjúságunknak nem ajánlhatjuk jó szívvel Kovai Lőrinc legújabb alkotását. Elkomorító munka, s ráadásul hétszáz oldal ebben a papírszegény világban... Ajánlott jelzését sem helyeslehetjük.

B. J.

William Faulkner

AZ ÖREG

Európa, 110 old. 9,90 Ft (Ajánlott)

Aligha lehet vitatni, hogy a nemrég elhunyt Faulkner századunk egyik legnagyobb írója volt. A magyar közönség csak későn, most legújabban kezdett megismerkedni vele; előbb *A medve* című kisregénye, aztán a terjedelmesebb *Megszületik augusztusban* látott napvilágot, *Az öreg* tehát a harmadik könyve magyarul, és novelláiból is közölt a *Nagyvilág*.

Nem tartozik a könnyen megközelíthető írók közé. Olvasása előtt tanácsos kézbevenni Sükösd Mihály kitérő tanulmányát (Megjelent a *Valóság* 1961. évfolyamának első számában és *Az amerikai irodalom a XX. században* című kötetben); ez jó segítséget ad a nagy amerikai íróművész gyötrelmekről, büntudattól és végzettségűségről terhes világában való eligazodáshoz.

Faulkner elbeszélései, regényei az amerikai Délen játszódnak, a zúgó Mississipp-i környéken, de ez a vidék nála nem a poétikus kalandok színtere, mint Mark Twain írásaiban, hanem a rabszolgatartók és négerüldözők, a sötét szenvedélyek és öröklődő vétkek irgalmatlan és komor földje, félelmetes táj. *Az öreg* című kisregény egyik főszereplője maga a hatalmas folyam, mely 1927-ben gátjait szakítva országnyi területet elöntött; a másik egy feyenc, aki egy szál lélekvesztőn küzd napokig, hetekig a hömpölygő áradattal, sodródik tétován, az úszó fatörzsek, állati tetemek, szennyes hordalékok között a parttalan áradatban, és amikor annyi fáradság és veszély után, hanyódásának véletlen-adta társával, egy vajudó asszonnyal, biztos helyre jut, újból a rabtelep rácsa vár rá, s még meg is toldják tíz évvel büntetését, szökés címén, noha életet menteni parancsolták a tomboló vizekre.

Sötét szimbólum ez a zord feyenc-odyssea: hanyódunk, sodratunk az élet alattomos forgatagában, küzdünk, kapálózunk és verejtékezzünk, s erőfeszítéseinket végül semmivé teszi a konok és kegyetlen sors. Az elbeszélés témája némi-

képp rokon Hemingway *Az öreg halász és a tenger* című novellájával; hangulata még annál is komorabb. A boldogtalan mondanivalót félelmetes módon szuggerálja az olvasóra Faulkner ellenállhatatlan, szinte nyomasztó írásművészeté; már első szavainak mesélő sodra elkap („Élt egyszer a Mississipp mentén két fegyenc...”), s attól kezdve lehetetlen kivonni magunkat hatása alól. Hogy ez a darabos, örvénylő, bonyolult és meg-hökkentő stílus a nyelvcserében semmit sem veszít erejéből, az B. Nagy László kitűnő fordításának érdeme.

— á —

Liviu Rebreanu

AKASZTOTTAK ERDEJE

Európa, 280 old. 23,50 Ft

Rebreanu regényének cselekménye az első világháború időszakában játszódik. Hőse, Apostol Bologa — erdélyi román ügyvéd fia — ellentmondásos figura. Már a szülői házban kettős hatás éri: anyja a vallásos áhitatot, a mindenbe való bele nyugvást szeretné beleplántálni, apja viszont a politikai ébrenléteket, a körülmények elleni lázadás szellemét, s mindenekelőtt — románsága tudatát. Egyetemi éveit Budapesten tölti, s jórészt elfelejti az apai tanítást. A monarchia államrendjének odaadó tiszteletére nevelik itt. A háború kitörése után jelentkezik a hadseregbe. Frissen megemésztett eszméit igyekszik gyakorlatban is beváltani, „hős” akar lenni. A román frontra kerülve azonban, feltámad benne elfojtott nemzeti érzése. Egy ideig küzd ösztönei ellen, ám a hovatartozás vágya minden-nél hatalmasabb: szökést kísérel meg a román hadseregbe, elfogják, s kötél általi halálra ítélik.

Miben rejlik Apostol Bologa tragédiája, mi okozza bukását? Egyedülállósága, a ráható eszmék sokfélesége, s ebből fakadó bizonytalan eszmei tartása. A helyett, hogy megtalálná valódi helyét, szerepét — végletek közt sodródik. Kezdetben Ferenc József hűséges tisztje, aki hőstettet hőstett után hajt végre. Később — keresztútra kerülve — a döntés elől gyermekkori pietizmusa ösvényére tévelyedik vissza. Fajtája iránti természetes tájékozódásában — ellenpontozva a monarchia egyetemén beléoltott rajongást — némiképpen a nagyromán nacionalizmus is hat. A nemzetköziség gondolata csak egy anarchista tisztársán keresztül jut el hozzá, cseppet sem meggyőzően. Pedig alapvető ösztönei egy tágabb horizontú világ felé vezetnek, ahol — „Dunának, Olt-nak egy a hangja” — túl tudna lépni a szociális és faji különbségeken egyaránt. Ilonával, a magyar parasztlánnyal kötött eljegyzése bizonyítja ezt.

A szerző nagy elhithető erővel jeleníti meg Apostol Bologa vívódásait, tökéletes hangulati atmoszférát kerekít köréje. De talán itt rejtőzik a könyv gyöngéje is: Rebreanu ugyanis annyira azonosul hőse-vel, hogy nincs ereje levonni pályája tanulságait, s így csorbát szenved az író eredeti szándéka: Bologa halála méltán gyűlöltté teszi a monarchiát, de ő maga nem képes az olvasó szemében hőssé magasztosulni, áldozat marad egy bizonytalanul fogalmazott jövőendő oltárán.

Szappanos Balázs

Carson McCullers

MAGÁNYOS VADÁSZ A SZÍV

Európa, 354 old. 24 Ft (Ajánlott)

McCullers amerikai író 1917-ben Georgia államban született: a kor és a hely mélységesen jellemző művészetére. Regényei az amerikai „Dél” gazdasági, társadalmi és talán mindenekelőtt érzelmi válságát ábrázolják a két világháború közti időszakban, egy olyan világot vetítenek elénk, amelyben mindennaposak a szótlanság vagy véres tragédiák.

A *Magányos vadász a szív*, McCullers első regénye a harmincas évek végén játszódik egy déli kisvárosban. Hőse négy magányos ember: Jake Blount, az örült-ség határán tántorgó politikai agitátor; Mick, a serdülő lányka, a zene megszállottja; dr. Copeland néger orvos, aki népének nevelője kívánna lenni, de még saját családját is elidegeníti magától; s végül Biff Brannon, az örök kérdező, a „miérték” hásztalán kutatója. Ennek a négy embernek egyetlen közös barátja van, aki megérti magányuk problémáit, s akibe önmagukat vetítik ki: a süket-néma Singer. Csak az olvasó tudja, hogy a barát maga is magányos és elesett, s állandóan mosolygó nyugalmával csak teteti a megértést. A tragédiát, úgyszólván a háború kitörésének előestéjén, Singer „érthetetlen” öngyilkossága tetőzi be: a négy magányos ember most még nagyobb sivárságban tengeti majd tovább életét.

A regény komor mondanivalója a fasizmus árnyékában született, és pedig nemcsak a hitleri Németország, hanem az amerikai „Dél” fasizmusának árnyékában. McCullers azt mutatja be, hogy a négerék és fehérek egyaránt áldozata annak a világnak, amely egy magányos és elesett „süketnémától” várja problémáira a választ. A történet magva ugyan a szívben, a „belső helyiségben” játszódik le, de olyan színpalak előtt, amelyek az ember anyagi és társadalmi nyomorúságának sötét képeit ábrázolják. Singert sétái a nyomortanyák tájkára viszik, Copeland doktor a faji gyűlölködés, a

„fehér pimaszság” áldozata, Mick álmait pedig, a szegénység rabolja el.

Mégse mondhatjuk, hogy a regény pesszimista írás volna. Nemcsak kicsengése tapogatózik egy jobb világ felé, hanem már a harc is, amelyet a hősök maguk és a sötétség erői ellen vívnak. McCullers szánalomnál többet ébreszt hősei iránt, utat is mutat nekik.

A *Magányos vadász a szív* nem szórákozató, hanem gondolkodásra készítő könyv. Elsősorban tehát, azok körében talál majd megértésre, akik nem sajnálják az időt és fáradságot eltűnődni azon, mit is olvastak.

V á m o s i P á l

Ifjúsági és gyermekirodalom

Bársony István

ERDŐN, MEZŐN

Móra, 223 old. 24,50 Ft (Törzsanyag)

A Móra kiadó feledésbe merülő, s a fiatalok számára ismeretlen író vadász-történeteiből adott gondos válogatást. Bársony István a múlt század végén tűnt fel írásaival, termékeny írói pályafutása gyorsan kiváltotta a sikert és a népszerűséget. Tíznel több természetleíró- és vadászkönyve jelent meg, számos regényt, novellát és tárcát írt. Teljes életműve nem állta ki az idő próbáját, s korabeli sikereit is főleg alkalmazkodása a kordivathoz magyarázta. Regényeiben és novelláiban nagyjából a hercegerenci utat követte: az úri közeposztály és a vidéki birtokosok érzésvilágához igazodott. Igazi műfajában, hangulatos vadásztörténeteiben azonban maradandót és változatlan fényvel csillogót alkotott. Ideje volt, hogy ezek a természetszeretettől átítatott és igazi művészi színézésű írásai új életre keljenek.

Vadászélményeiben nem a kalandok izgalma az elsődleges, hanem a természetszeretet sugárzása, a természet titkai-ba való behatolás magával sodró ereje. Írásaiban megelevenedik a táj, érzékletessé válik az erdő, vagy a lép szűzi csendje, melyben a nyugalom harmóniájába olvad a látszólagos mozdulatlanság és az ezerszínű élet. Történeteiben egyaránt fészereplő a háttér és a környezet, és a benne megelevenedő statisztéria: az állatvilág. Bársony István tolla nyomán fojtott izgalommal kell figyelnünk a természet minden rezdülését. Mert vadásztörténeteiben vonzó formákat megtaláló és hatásos ismeretterjesztő is. Megfigye-

léseit természettudományos szenvedély és szakismeret fűti, ennek hevét észrevétlenül átplántálja az olvasóba is. Külön figyelmet érdemel hangulatos stílusa, szóteremtő ereje, amellyel kifejező, hangutánozó szavakat kovácsol az erdő lakóinak megszólaltatására.

A könyv elsősorban az ifjúság olvasmánya, de bátran ajánlható a természetszerető felnőtteknek is. Dicséret illeti a kötet illusztrátorát, Csergezőn Pált, az írások lelkéhez igazodó, finom rajzaiért. A válogatás Véber Károly munkája.

G ö n c z i I m r e

Dékány András

AZ ÓCEÁN CSÁSZÁRA

Móra, 499 old. 29 Ft (Törzsanyag)

Immár az ötödik (és nyilván nem utolsó) kötet jelent meg Dékány András közkedvelt Jadran-sorozatából. A szerző a magyar ifjúsági irodalom jellegzetes egyénisége. Ennek az egyéniségnek az ismertető jegyei nemcsak az olyan külön-ségekben kereshetők, mint a hajós-tematika, vagy az első kötetek jellegzetes háromtagú címei. Dékány szemmeláthatóan komolyan veszi az ifjúsági regény műfaját, ennek köszönhető, hogy művei az átlagosnál magasabb művészi színvonalúak. Külön ki kell emelni a mind művészi, mind pedagógiai szempontból fontos differenciált emberábrázolást. Hősei nem választhatók szét a szokott játszói könnyedséggel angyalokra és ördögökre; viszonylag összetetten és többsíkúan ábrázolt emberek. Dékány másik érdeme az oktató funkció páratlanul szerencsés megoldása. Tisztában van azzal, hogy az ifjúsági regény alapja, életeleme az olvasmányosság, azonban azt is tudja, hogy a serdülők nemcsak cukorbevonattal hajlandók elfogadni az ismeretanyagot, hanem igen sokan határozott ismeretszerzési igényekkel nyúlnak a könyvek után. Regényeibe hatalmas ismeretanyagot szűfol anélkül, hogy ez erőszakolt vagy fásasító lenne.

Ezek a vonások jellemezték a sorozat első négy kötetét, és sajnos ezek halványodtak el az ötödikben. Talán a téma merült ki, talán a sorozat népszerűsége következtében csökkent az író igényessége — tény az, hogy *Az Óceán Császára* az elődeinél alacsonyabb színvonalon áll. Ezt igazolja a kalandregény-jelleg túlzott kihangsúlyozása, a véletlen fordulatok gyakorisága és indokolatlan jelentősége ugyanúgy, mint az emberábrázolás elszürkülése. És ez utóbbi körülmény a leg-sajnálatosabb. Az ifjúsági regény nevelő szerepe ugyanis a közvetlen jellemformáló és világnézet-alakító hatáson kívül azt is jelenti (sajnos, nagyon ritkán),

hogy emberismeretre nevel — ami egyikú, leegyszerűsített figurákkal lehetetlen. Az *Oceán Császára* szereplői azonban vagy fehérek, vagy feketék, egyéniségük általában a regénybeli szerepük betöltéséhez szükséges egy-két jellemvonással szűkül.

Mindez azonban, nem jelenti azt, hogy Dékány új műve gyenge alkotás. Az a kalandorozat, melynek során a Jadran II. hazafelé igyekvő tengeresei résztvesznek a harcban a II. világháború befejezése után is tovább harcoló japán tengerészeti támaszpont ellen, amikor felkutatják a japán kalóz-tengeralattjáró által elhurcolt mikronéz szabadsághóstit (az *Oceán Császárat*) — érdekes, izgalmas olvasmánnyá formálódott, melyből a fiatal olvasók sok mindent megtanulhatnak a Csendes-Oceán népeiről, a II. világháborúról, a hajózásról és így tovább. Ajánlásra tehát érdemes.

Nagy Ernő

Joy Adamson

OROSZLÁNHŰSÉG

Gondolat, 137 old. 35 Ft (Ajánlott)

Az oroszánvadászok paradicsomába vezet ez a könyv, Kenya civilizációtól még alig érintett vidékeire. A királyi vadak elejtésének szokásos kalandjai helyett azonban egészen mást kap az olvasó: egy oroszánkölyök fölnevelésének és gazdáihoz való ragaszkodó hűségének történetét.

A szerző férje — vadászati felügyelő Kenyában — önvédelemből lelőtt egy oroszánt, majd magára vállalta „árvái” gondozását. Kettőt egy állatkertnek adott át, a harmadiktól azonban nem tudott megválni felnövekedése után sem. Az állat hálásnak mutatkozott a gondozásért, hozzászólt az emberi környezethez, pajkos cicajátékaival szórakoztatta gazdáit, segített nekik vadászataikban, s anynyira „civilizálódott”, hogy például, ha csak tehetné, ágyban aludt. Egy oroszán eltartása persze még Kenyában is gondot okoz, s Adamsonék végül visszatérítették neveltjüket a vadon éléthez, de még ezután is többször meglátogatták, s az oroszán minden találkozásukat kitörő örömmel üdvözölte. Az „emberbarát” állat jelenleg vígan él Kenyában, s immár több oroszánkölyök boldog mamája.

Az író nő színes eleven tollal jegyezte föl páratlanul érdekes megfigyeléseit, melyek a tudomány számára sem közömbösek. Könyve az egyik legnagyobb siker Angliában (1960 márciusától szeptemberéig nyolc kiadást ért meg), s valószínűleg nálunk is sok olvasót vonz, főként az ifjúság köréből. Különös dicséretet érdemelnek a kitűnő fényképmellékletek, to-

vábbá az, hogy a Gondolat kiadó ezúttal késedelem nélkül juttatott el egy friss külföldi könyvet a hazai közönséghez. Bár a komolyabb tudományos újdonságok tolmácsolásában is hasonló fürgeséget tanúsítana.

— y

Tudományos és ismeretterjesztő művek

Bajomi Lázár Endre

A MAI FRANCIA IRODALOM KISTŰKRE

Gondolat, 284 old. 19,50 Ft (Ajánlott)

A jelenkori francia irodalomról (annak is csak legfőbb műfajáról, a regényről) utoljára 1937-ben jelent meg magyarul összefoglaló tájékoztatás, Gyergyai Albert kitűnő könyve: *A mai francia regény*. Azóta negyedszázad telt el, s egy újabb áttekintő nézet fölvázolása mind sürgősebbé vált. Ennek a feladatnak elvégzésére vállalkozott Bajomi Lázár Endre.

Könyve az utóbbi másfél évtized teljes francia irodalmáról igyekszik képet adni, írók és művek, irányzatok és kísérletek sokaságáról (a névmutató több mint ötszáz szerzőt sorol fel!), s emellett az irodalmi élet fontosabb intézményeit, a színházakat, folyóiratokat, kiadókat, díjakat is szemügyre veszi. Ezt az óriási anyagot nem volt könnyű kevesebb, mint háromszáz lapon bemutatni, rendszerezni, megtárgyalni; egy-egy íróra, könyvre a legtöbb esetben csak néhány sor jutott, s ez erősen próbára tette a szerző képességeit. A tudni- és közölnivalók hatalmas mennyisége nem bírt kifogni Bajomi Lázár Endre tájékozottságán (pontatlanságainak, tévedéseinek száma elenyésző), csoportosítása, értékelése azonban nem egyszer vitatható.

Először irányzatok szerint ismerteti tárgyát: *Régi és új polgári realista áramlatok*, *Régi és új izmusok*, *Exisztencialista áramlatok*, *Újfajta realizmus* — fejezeteimeinek e felsorolása is mutatja, hogy meghatározásai nem éppen tudományos értékűek. Azután műfajok szerint halad végig a témán: *A költészet helyzete*, *Újfajta realizmus* (ezzel a címmel egyszer már találkoztunk!), *A színház helyzete*, *Az értekező próza* — e kettős tárgyalásmód gyakran ismétléseket okoz, nem kedvez az áttekinthetőségnek.

Bajomi Lázár Endre minden tekintetben Aragón tartja a mai francia irodalom legnagyobb alkotójának. Senki sem vonhatja kétségbe Aragón kiváló tehet-

ségét, nagyságát, az ilyen kategórikus ítéleteket azonban az idő meg szokta változtatni.

A kis könyv érdeme, jólétesültségén kívül, a szellemességre törekvő, eleven stílus (bár ez sem mentes a hányi-veti túlzásoktól). Mindenesetre könnyed olvasható; a tervszerű irodalomolvasásra készülődőnek hasznos, a könyvtárosnak nélkülözhetetlen.

— c s —

Bernáth Aurél

A MŰZSA KÖRŰL

Szépirodalmi, 236 old. 36 Ft (Ajánlott)

Bernáth Aurél Kor és pálya című művének nemrég megjelent harmadik kötete nem egyenes folytatása az előző kötetnek. A méltán nagy sikert aratott híres önéletrajz regény két darabja: az Így éltünk Pannóniában, s az Utak Pannóniából után, a kiváló festő most művészetelméleti írásait foglalja össze.

Azt, hogy A Múza körül mégis mennyire a Kor és pálya összefonódó kötetének sorába kívánczik, maga a művész mondja el előszavában. „Bár számomra regény ez is a javából. Sőt: életem drámai részleteit az itt következő, úgy érzem higgadtan írt lapok rejtik.” Valóban: senki sem értheti meg Bernáth Aurél pályájának alakulását, aki nem ismeri meg ennek a kivételes tehetségű művésznek „harcát az anygallal”, az igaz művészi kifejezés tisztaságáért.

A kötet húsz év (1939—1959) írásait egybeválogató anyaga négy részre oszlik: címeikben meghatározva az összegyűjtött cikkek tárgyi körvonalait. Az Arcképek különböző alkalmakból megírt, tanulmányok is kiváló portrék Szinyei-Merse Pálról, Ferenczy Károlyról, Benczur Gyuláról, Csók Istvánról, Nagy-Balogh Jánosról, Petrovics Elekről és Szabó Lőrincről. Bernáth a festő éles szemével, s az író magas intellektusával olyan remek képet rajzol kortársairól, hogy szavai nyomán feléledni látszik sírba szállt emberi alakjuk, s érthetővé válik életük és művük sok rejtett mozzanata. A nagyszerű sorozatból is kiemelkedő írás az Arcképvázlat Szabó Lőrincről.

A kötet második része: Jegyzetek a művészetéről címen foglalja össze a szerző kisebb írásait. Változatosan gazdag anyag ez. Fogalmakat tisztázó esztétikai kérdések felvetése mellett, nagy művészek kiváló alkotásait ismeri meg az olvasó.

Kit ne csábítana, hogy Bernáth Auréllal járhatja végig a múzeumok féltett kincseit?! A mester fölényes tudása ellenére sem kíván utat mutatni, csak el-

mondja saját gondolatait a legnagyobbak műveiről. Bizonyára lesznek, akik egyben-másban nem értenek egyet a jegyzetek megállapításaival. Bizonyos azonban, hogy Bernáth Aurél művészi kérdésekben megrendíthetetlen önfegyelmével, szenvedélyesen tárgyilagos mondataival olyan iránytűt ad az utas kezébe, amely ha nem is záloga a csalhatatlan tájékozódásnak, de legalább a végzetes eltévelyedést lehetetlenné teszi.

A harmadik és negyedik fejezet: Korunk festészeti problémái és A szocialista realizmus problémái címmel a művész nagyobb tanulmányait foglalja össze. Ezek az írások a művészetelméletnek már azokra a területeire tartoznak, amelyekben a szakmai kérdésekben járattan olvasó nehezebben tájékozódik. Bernáth fordultatos íráskészsége azonban, még ezt a szakmai problémák terhéért súlyos anyagot is átmelegíti, és a művészet iránt valamelyest is fogékony ember számára izgalmasan érdekesítővé tudja tenni. A legnehezebb művészetelvi kérdések és szakmai kifejezések is könnyen érthetővé válnak a mester rendszerező gondolatainak fényében.

Nem feladatunk, hogy a festészet mai bonyolult problémáinak kibogozásában állást foglaljunk. Meg kell látnunk azonban Bernáth félreérthetetlen kiállítását a természetelvi festészet védelmében, s tiszteletreméltó felelősségtudattal átitott hitvallását az igaz művészet mellett.

Könyvtárosaink Bernáth új könyvét nemcsak a művészetrel már kapcsolatban álló olvasónak ajánlhatják, hanem elsősorban azoknak, akik már olvasták az életrajzi regény előző kötetét.

Mint Bernáth Aurél minden köteténél, ezúttal is külön ki kell emelnünk a mester írásművészetét. Lehiggadt, okos szavait sokhelyütt szelíd derű vagy szikrázó szellemesség ragyogja be. Művészetelméleti kérdésekkel foglalkozó könyvnél különösen ritka erény ez.

A rendkívül szép kiállítású könyv anyagát számos kitűnő illusztráció egészíti ki.

Lipták Gábor

Karmacs Bertalan

A KÁPOSZTAFÉLÉK TERMESZTÉSE

Mezőgazdasági, 223 old. 17 Ft (Törzsanyag)

A szerző részletesen tárgyalja mindazokat az ismereteket, tudnivalókat, amelyek a kaposztafélek természetének tárgykörébe tartoznak, a növény botanikai leírásától kezdve a különböző termesztési módok tárgyalásán keresztül

Könyvtári szakirodalom

A TANSZÉKI KÖNYV-
TÁROSOK ALAPISMERETEI

Tankönyvkiadó, 198 old.

egészen a termés betakarításáig. A négy főrésze osztott könyv először az általános tudnivalókat sorolja fel, s azokat a műveleteket, melyek minden káposztafélére nézve érvényesek, majd az egyes káposztafélék (fejes-, vörös-, kelkáposzta, karfiol stb.) természetét ismerteti részletesen. A harmadik részben a magtermesztéssel, majd az utolsóban a növényeket károsító betegségekkel és kártevőkkel, s az ellenük való védekezéssel foglalkozik. A szerző az egyes termesztési módokat, munkaműveleteket a maximális gépesítés és a legintenzívebb eljárások alapján tárgyalja.

Zöldségnövényeink közül a káposztaféléket természetjük a legnagyobb mértékben úgy fő-, mint mellékterményként, ezért kelthet érdeklődést Karmacs Bertalan könyve az Állami Gazdaságok és Termelőszövetkezetek kertészeti agrónómusai, zöldségtermesztési brigádvezetői, kertészeti szakmunkásai körében. Ebből a könyvből a káposztafélék termesztésekor felmerülő minden gyakorlati problémára választ kaphatnak.

Bakonyi Andrea

Wortmann Sándor

A TEJ KEZELÉSE ÉS FEL- DOLGOZÁSA TERMELŐ- SZÖVETKEZETEK BEN

Mezőgazdasági, 67 old. 4,50 Ft (Törzssanyag)

A könyv célja a mezőgazdasági termelőszövetkezetek dolgozóival megismertetni a higiénikus tejtermelés és feldolgozás szabályait és módszereit. A termelőszövetkezetekben ezen a téren ma még igen sok a kívánni való. A fejésnél, a tej kezelésénél, tárolásánál és szállításakor elkövetett hiba gyakran nemcsak a tej minőségét rontja le, hanem élvezhetetlenné is teszi. A tej mint állati eredetű fehérje és mint vitamin forrás egyik legolcsóbb és legfontosabb népelelmiszer. Népgazdaságunk tej és tejtermék szükségletének jelentős hányadát a mezőgazdasági termelőszövetkezetek biztosítják. Ezért különösen fontos, hogy azok úgy a fogyasztóközönséget, mint a tejipart, megfelelő minőségű tejjel és tejtermékkel lássák el.

Wortmann könyve közérthető módon ismerteti a higiénikus tejtermelés, kezelés, tárolás, szállítás módját és feltételeit, a tejház elhelyezését és berendezését, a pasztőrözést, a főlözést, valamint a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben készíthető tejtermékek előállításának gyakorlati módszereit. A könyv külön fejezetben foglalkozik a juhtej feldolgozásával.

Dudás Károly

Egyetemi könyvtáraink közül a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára foglalkozik a legmódszeresebben könyvtári hálózatával. Módszertani kiadványsorozatának egyes kötetei 1959 óta újult erővel és gyors egymásutánban jelennek meg. Az 1953. évi *Útmutató* és az 1960. évi *Segédkönyv* után a sorozat jelenlegi, ötödik kötetének, — melyet *dr. Móra László* szerkesztett — elsődleges célja, hogy rendszeres könyvtárostanfolyamainak tankönyvéül szolgáljon. Ez a célkitűzés helyes, mert az összefoglalás mentesíti a tanszéki könyvanyag kezelőit a túlzott méretű olvasmányanyag áttanulmányozása alól.

A kötet előszavában az egyetem egyik vezető dolgozója jelzi, hogy náluk a tanszéki könyvtárhálózat két pillérré épül: a könyvtárfelelős oktatókra és a könyvtárkezelő adminisztrátorokra. A tankönyvnek tehát e két rétegre egyaránt figyelemmel kellett lennie; éppen ezért többet nyújt, mint a korábbi kötetek. (Véleményünk szerint kicsit sokat akkor, ha a könyvtárfelelős oktatókat is figyelembe vesszük.) A bevezető fejezet röviden foglalkozik a tanszéki könyvtárosképzés magyarországi történetével, e könyvtárosréteg általános helyzetével (jelezzve, hogy országosan 7% a főfoglalkozásuk aránya!), függőségükkel, szakképzettségükkel, valamint a képzésükkel kapcsolatos állásfoglalásokkal. Ismerteti a központi könyvtárban kialakult képzési formákat és — szerintünk feleslegesen — azokat a didaktikai alapelveket is, melyeket tanfolyamaik során szem előtt tartanak — A szerzeményezéssel foglalkozó fejezet részletesen kitér az általános bibliográfiai apparátus ismertetésére, s ügyesen vázolja a szerzeményezési technikát. A leltározással foglalkozó oldalak precíz eligazítást nyújtanak a követelmények terén. Az állományból való törlésről szólva ajánlatos lett volna a tanszéki könyvtárrakon belül alkalmazhatóbb formában kitérni az elavult művekkel kapcsolatos igen bonyolult, a gyakorlatban be nem vált rendelkezésekre is.

Gyakorlati, hasznos és világos a raktári kérdésekről szóló fejezet; és helyes, hogy a kötet külön foglalkozik a folyóiratok kezelésének kérdésével. E fejezet szerzőjének (*Kósa Győző*) több figyelemre méltó kézikönyve látott már napvilágot e tárgyanban. Véleményünk szerint azonban — tan-

széki könyvtári viszonylatban — túlzot-
tak azok a követelmények, melyeket a
108—110. oldalon támaszt a szerző. Úgy
érezzük, hogy még a lehető legkedvezőbb
személyzeti ellátottság mellett is ijesztő
ez a pénzügytechnikai maximalizmus.

Nem dicsérjük meg külön azokat a fe-
jezeteket, melyek a kötet gerincét alkot-
ják (címfelvételi munka, osztályozás,
szakkatalógus-szerkesztés, tájékoztató és
bibliográfiai szolgálat) s melyekre külö-
nösen jellemző a kötet általános ismer-
tetőjegye, a világos, érthető, a szerkesz-
tés egységére mutató gördülékény stílus.
A szakirodalmi tájékoztatásról írt oldalak
a nem-műszaki könyvtárosok számára is
hasznos tudnivalókat adnak.

Összefoglalóban hangsúlyozni kívánjuk,
hogy a fenti kisebb kifogások ellenére is
a kötetet könyvtártani irodalmunk nagy
nyereségének tartjuk; s úgy véljük, hogy
azt nem csupán a Műszaki Egyetem
könyvtárosai forgathatják majd haszonnal.
A kötet sokat nyújt, néhol túlsokot;
viszont — úgy látszik —, hogy örvendetes-
en sokat is kívánhat könyvtárhálózatá-
nak dolgozóitól.

Tóth András

Bibliográfiák

ZALAI TERMELŐ- SZÖVETKEZETEK KÖNYVTÁRA

Zalaegerszeg, 55 old.

A Zala Megyei Könyvtárnak és a Me-
gyei Tanács VB Mezőgazdasági Osztálya-
nak közös ajánló bibliográfiája az ezüst-
kalászos és szakosított tanfolyamok hall-
gatóinak és a termelősövetkezetek veze-
tőinek készült. Hét főcsoportba, azon be-
lül alcsoportokba osztja az irodalmat. A
csoportok beosztása jó, egyedül az kifo-
gásolható, hogy külön „Növénytermesz-
tés gépei” és „Mezőgazdasági gépek, épít-
kezés” csoportokat alkottak, noha ezek
könnyen megfértek volna együtt is.

A bibliográfia könyveket és folyóirat-
cikkeket egyaránt ismertet. A könyvek a
csoport elején vannak és annotáltak. Az
annotációk tömörek, jók. A folyóiratcik-
kek feltárása nagyon helyes, különösen
azért, mert a mezőgazdaság szocialista
átszervezése után, 1960 és 1961-ben meg-
jelent cikkeket sorolja fel.

Az összeállítás 570 címet tartalmaz. A
helyi igények ismeretére vall, hogy a
kertészeti és szőlészeti irodalom tekinté-
lyes helyet kapott benne (118 tétel). A ki-
advány jól áttekinthető és gondosan
szerkesztett. Ahol szükséges volt, ott uta-
lás történt a tételszámokra.

A kiadvány hibájának tekinthető, hogy
címe (Zalai termelősövetkezetek könyv-
tára) nem eléggé világos és egyértelmű;
kár, hogy a sok sajtóhiba rontja az igé-
nyesen készült bibliográfia színvonalát.

Sándor Katalin

ÁLTALÁNOS KÖNYV- JEGYZÉK 1960—1961.

AKV. 443 old.

Változatlan formában (és sajnos ismét
tekintélyes késéssel) jelent meg hazai
könyvtermésünknek ez a gyakorlatilag
legjobban használható bibliográfiája. A
könyvjegyzék kötetei természetesen nem
pótolják a *Magyar Nemzeti Bibliográfia*
régóta várt éves, illetve többéves kumu-
lációit, hiszen kimaradtak belőlük a tan-
könyvek, zeneművek és mindazok a ki-
adványok, melyek nem kerülnek könyv-
árusi forgalomba, mégis az esetek túlnyomó
többségében nemcsak a kereske-
delem szakemberei, hanem a könyvtá-
rosok számára is értékes segítséget jelent-
enek. A Nemzeti Bibliográfia használatát
ugyanis nagymértékben megnehezíti a
füzetenként újrakezdődő szakcsoportosi-
tás, az Általános Könyvjegyzék ezzel
szemben egy vagy két év anyagát egyet-
len összefoglaló kötetben tartalmazza,
könnyen áttekinthető, sok felesleges idő-
pazarlástól megkíméli a keresőt.

További előnye az is, hogy névmutatón
kívül — a korábbi kötetekhez hasonlóan
— a most megjelent jegyzék is közöl
címmutatót, mégpedig nemcsak a szép-
irodalmi művekről, hanem valamennyi
kiadványról. Ez igen hasznos segítség a
könyvtári munkában, gyakran előfordul
ugyanis, hogy az olvasó — és a könyvtá-
ros — egyes ismeretterjesztő műveknek,
vagy akár tudományos monográfiáknak
is csak a címére emlékszik. A jó címmu-
tató segítségével sokkal gyorsabban ad-
hatunk választ ilyen esetekben, mintha a
szakkatalógust kellene igénybe vennünk.

Minden bibliográfia használhatóságá-
nak alapfeltétele a jó szakrendszer. Az
Általános Könyvjegyzék szakbeosztása ez
esetben is az AKV boltjaiban bevezetett
egységes rendszert vette alapul, és ezt
bontotta néhány alkalommal — ahol erre
szükség volt — tovább. Ez a szakrend
kétségtelenül jól tagolt, az egyes tudomá-
nyágakat megfelelően elkülöníti egy-
mástól. Más kérdés az, hogy a szakok
sorrendje, a csoportok és alcsoportok
egymáshoz való viszonya meglehetősen
öleletszerű. A kereskedelmi szempontok, a
gyakorlati követelmények sok mindent
megmagyaráznak, mégsem tudunk egy-
könnyen belenyugodni abba, hogy a törté-
nélelem a „Marxizmus, társadalompoliti-

kai irodalom” c. fejezet végére szorult, mégpedig a régészettel és a néprajzzal együtt; a jogtudomány a „Terv- és üzembizottsági, statisztikai, pénzügyi, kereskedelmi és hadügyi művek” csoportjában az utolsóelöltti helyvel kénytelen beérni; az élettani kiadványok és az orvostudományi munkák közé ékelődött a technika, az ipar, a közlekedés és a mezőgazdaság irodalma; a „Kultúra, művelődés, sport” c. fejezet foglalja magába a nyelvtudományt stb.

Nem mehetünk el szó nélkül amellett sem, hogy az 1950 óta hol éves, hol két-éves kumulációk formájában megjelenő jegyzék sajnos mindmáig csonka, hiányzik az 1956—1957. évek anyagát felölelő kötet. A mindössze kétévés hiány pótlása alól nem menti fel az ÁKV-t az a tény, hogy könyvjegyzéke elsősorban kereskedelmi célokat kíván szolgálni.

Befejezésül néhány szót a kitűnő tipográfiai elrendezésről, A lehető legegyszerűbb eszközökkel sikerült a címleírásokat tökéletesen tagolni, a lényeges elemeket kiemelni, az egyes címeket gyorsan és könnyen áttekinthetővé tenni, vagyis elérni mindazt, amire egy bibliográfiánál elengedhetetlenül szükség van. Örömmel üdvözöljük a jegyzék új kötetét és türelmetlenül várjuk az említett hiányok pótlását.

Pálvölgyi Endre

IDŐSZERŰ GAZDASÁGI KÉRDÉSEK IRODALMA I—IX.

Közgazdasági és Jogi.

E szakbibliográfiai sorozatot 1955-ben indította meg a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára azzal a céllal, hogy mind az elméleti közgazdászok és kutatók, mind pedig a gyakorlati szakemberek munkáját megkönnyítse és az aktuális népgazdasági szakirodalomban való tájékozódásukat elősegítse. A sorozat munkálataiba 1961

óta a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetének Könyvtára, 1962 óta pedig a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára is bekapcsolódott.

A sorozat egyes kötetének gondosan válogatott címanyaga a tárgyalt kérdéssel foglalkozó legfontosabb könyveknek, folyóirat-, szak- és hírlap-cikkeknél, valamint a nyomtatásban meg nem jelent magyar nyelvű nyersfordításoknak bibliográfiai adatait tárja fel. Az anyaggyűjtés nemcsak Magyarországra, hanem a Szovjetunió, a népi demokráciák, továbbá — egyes témaköröknél — a tőkés országok legfontosabb szakirodalmára is kiterjed. A szerkesztők önálló szakrendszert alakítottak ki. A szakcsoportosítás a feldolgozott kérdések jellegének megfelelően témakörönként változó, de minden esetben könnyen áttekinthető. A címanyagot a fő-, illetve az alcsoportokon belül betűrendben találjuk. Egyes tételei annotáltak. Az idegen nyelvű művek címét magyar fordításban is megadják, a külföldi könyvek és a nyersfordítások esetében pedig, feltüntetik ezek leelőhelyét is. A bibliográfiai sorozat egyes kötetét folyóiratjegyzék, névmutató, valamint — a külföldi használók számára — orosz és angol nyelvű tartalomjegyzék egészíti ki.

A sorozatnak eddig a következő kilenc száma jelent meg hét kötetben:

I. A munkabérek és munkanormák kérdései. 1955. 88 old.

II. Az ipar műszaki fejlesztésének gazdasági kérdései. 1956. 135 old.

III. A gazdaságosság egyes kérdései. 1957. 88 old.

IV. A tervezés egyes kérdései. I. rész; Alapelvek és előkészítés. 1958. 100 old.

V—VI. A tervezés egyes kérdései. II. rész: A tervezés módszerei. A terv végrehajtásának biztosítása, ellenőrzése. Tőkés tervszerűsítési kísérletek. 1958. 192 old.

VII—VIII. A népgazdaság tervszerű irányításának tökéletesítése. 1961. 166 old. (E kötet ismertetését lásd: *A könyvtár* 1962. évi 9. számának 567. oldalán.)

IX. A beruházások tervezése. 1962. 132 old.

Tuszkau Antónia

Idegen nevek kiejtése

<i>François Villon</i>	= <i>Franszoá Vijjon</i>
<i>Henri Wallon</i>	= <i>Anri Vallon</i>
<i>Bibliothèque nationale</i>	= <i>Biblioték naszionál</i>
<i>Édouard Manet</i>	= <i>Édüár Máné</i>
<i>Bulletin de la Librairie ancienne et moderne</i>	= <i>Büllten dö lá libreri ansienn e modern</i>
<i>William Faulkner</i>	= <i>Viljom Fókno</i>
<i>Liviu Rebreanu</i>	= <i>Liviu Rebreánu</i>
<i>Casson McCullers</i>	= <i>Keszñ Mekjulersz</i>
<i>Joy Adamson</i>	= <i>Dsoj Edemszn</i>

A POZSONYI KÖZPONTI KÖZGAZDASÁGI KÖNYVTÁR háromféle világcímtárt állított fel. Az egyik magában foglalja a világ összes közgazdasági jellegű fősokoláinak címét, a második a közgazdasági kutató intézetekét, a harmadik a statisztikai hivatalokét. A címtár érdekessége az, hogy az elnevezés és a pontos cím mellett közül az illető intézmény által közreadott időszak kiadványokat is. A címtárak a könyvtárban megrendelhetők. (Citatel)

DOKUMENTÁCIÓS SZAKTANFOLYAM szervezése kezdődött az **Eötvös Lóránd Tudományegyetem Könyvtártudományi Tan-
székének** irányításával. A tanfolyam időtartama egy év, résztvevői nem könyvtár-
szakos egyetemi, vagy főis-
kolai végzettségű könyvtá-
ri dolgozók lehetnek, akik már legalább két éves gyakorlattal rendelkeznek és ténylegesen dokumentá-
ciós munkakört töltenek be. A tanfolyamról szóló részletes tájékoztató a **Művelődésügyi Közlöny** január 15-i számában jelent meg.

NIVÓJUTALOM. A **Művelődésügyi Minisztérium** A könyvtáros 1962. évi év-
folyamának cikkirói közül **Gönczi Imrét,** a **Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár** fiók-
vezetőjét, **Vértesy Miklóst,** az **Egyetemi Könyvtár** osztály-
vezetőjét és **Tanka Jánost,** **Aba község** tisztelet-
díjas könyvtárosát **nívójuta-
lomban** részesítette.

VÁROSÉPÍTÉSZETI bibliográfiát állított össze **Hódmezővásárhelyen** a megyei könyvtár abból az alkalomból, hogy a könyvtár olvasótermében tárgyalták meg a város központjának újjáépítési tervét. A bibliográfia összefoglaló építészeti műveket, lakótelepek, városok építésével, a családi házzal és a lakáskultúrával foglalkozó műveket foglal magában és közli a hazai és a fontosabb külföldi építészeti folyóiratok jegyzékét.

MARX ÉS ENGELS műveinek olasz fordításairól, jelent meg bibliográfia a milánói **Avanti** kiadónál. A legkorábbi tolmácsolás, melyet e könyvészeti munka számon tart, 1848-ból való. A bibliográfia két részre tagolódik: első fele **Marx** és **Engels** eredeti kiadásai-

Hírek

nak sorrendjében haladva tájékoztató az olasz fordításokról, a másik felében az olasz nyelvű áttüzetések időrendi felsorolását kapjuk 1962-ig. (L.)

A **SZOVJET IRODALOM** újdonságairól ad ismertetést a **Kaposvári Megyei Könyvtár** új ajánló jegyzéke, mely többek között **Akszjonov,** **Jevtusenko,** **Jevdokimov,** **Nyikolajeva,** **Solohov,** **Szimonov** stb. alkotásaira hívja fel a figyelmet, akár önálló kötetben, akár folyóiratok hasábjain jelentek is meg a művek. (H.)

MODERN FILM — MODERN IRODALOM címmel nemrég tartotta meg a „könyvtári esték” c. sorozat második előadását a **Székesfehérvári Megyei Könyvtár.** A könyvtár a meghívóhoz a legfontosabb filmtudományi irodalomból bibliográfiát állított össze. (H.)

KÖNYVALAKÚ KATALÓGUSÁNAK kiegészítéseként a **Veszprémi Megyei Könyvtár** kiadta első számú pótfüzetét, mely a megye 10 legfontosabb (megyei, járási, városi, községi) tanácsai könyvtárának 1961. szept. 1. és 1962. szept. 1. közötti gyarapodását tartalmazza. Az 1800 példányban megjelent pótfüzet felépítése megegyezik az alapkiadványával, de mutatója egybeolvasztotta a szerzői és a címmutatót. A pótfüzet sokszorosítását a **Könyvtártudományi és Módszertani Központ** végezte.

AZ **EGYHETES MEZŐGAZDASÁGI SZAKTANFOLYAMOK** hallgatói számára állított össze könyv-

jegyzéket a **Kaposvári Megyei Könyvtár** módszertani csoportja. A stencilizett kiadvány, amely a községi könyvtárak mezőgazdasági törzsanyagát tartalmazza, felöleli a mezőgazdaság fő szakterületeit, és az egyes címekhez rövid annotációt is közöl. (H.)

VESZPRÉMBEN a **Lo-vassy László Gimnázium** tanulói maguk készítették el iskolai ifjúsági könyvtár-
ruk berendezését. A tanulók a **veszprémi Szigeti József Faárügyárba** jártak szakmai előképzésre, ahol a politechnikai napokon vezetőik segítségével elsősorban a könyvtár polcainak elkészítésével foglalkoztak. A szükséges faanyagot az üzem hulladékokból, önköltségi áron bocsátotta rendelkezésükre. Az állványokat átadták az iskolai könyvtárnak.

ALGÍRBAN mérhetetlen károkat okozott az **OAS** tavalyi merénylete az egyetemi könyvtár ellen. A kár mintegy félmillió, igen értékes könyv, és sok pótolhatatlan arab kézirat pusztulása. Becslések szerint a kár értéke 70 millió új frank. A független **Algériában** nemzetközi bizottság alakult, amely felhívással fordul a világhoz, hogy segítsen újjáépíteni a lerombolt egyetemi könyvtárat. (N.)

MAI MAGYAR KÖNYVMŰVÉSZET címmel katalógust adott ki a **Magyar Bibliofil Társaság** a felszabadulás utáni legszebb száz könyvből rendezett kiállításairól. A katalógus kitűnő segítséget nyújt a könyvtárosoknak propagandamunkájukban és az olvasók könyvesztétikai nevelésében. A könyvtárak e kiadványt szerkesztőségünk közvetítésével a **Magyar Bibliofil Társaságtól** megrendelhetik.

ИЗ СОДЕРЖАНИЯ

- Отклики читателей журнала „А Кеньвтарош” (121);
 План работы библиотек после съезда партии (124);
КЕЛЛНЕР Бела: Размышления о профессиональной сознательности библиотекарей (127);
ГЕРЕ Дюла: Наши библиотеки хорошеют (129);
- КАЧАНИ Шандор**: Сельскохозяйственные производственные кооперативы и библиотеки (132);
ХОРВАТ Виктор: Централизованный сбор лишних экземпляров библиотек (134);
ЗГРЕШИ Иштван: Бригады социалистического труда и библиотека завода Ganz-Маваг (II.) (136);
ЧАНАДИ Лайош: Библиотека общештита Будапештского политехнического университета (140).

FROM THE CONTENTS

- Public Opinion Research Among our Readers (121);
 Library Plans After the Party Congress (124);
Béla Kellner: Thoughts on the Vocational Consciousness of Librarians (127);
Gyula Gerő: Improving Libraries (129);
Sándor Katsányi: The Farmers' Cooperatives and the Libraries (132);
- Viktor Horváth**: The Central Ingathering of the Superfluous Copies in the Library Stocks (134);
István Egresi: The Connections Between Socialist Brigades and the Library in the Ganz—MÁVAG Factory (II.) (136);
Lajos Csanádi: The Library of the Technical University Students' Home (140).

AUS DEM INHALT

- Meinungsforschung bei unseren Lesern (121);
 Bibliothekarische Vorhaben nach dem achten ungarischen Parteitag (124);
Béla Kellner: Gedanken über das Berufsbewusstsein der Bibliothekare (127);
Gyula Gerő: Bibliotheken, die sich verschönern (129);
- Sándor Katsányi**: Landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaften und Bibliotheken (132);
Viktor Horváth: Über die zentrale Erfassung der Mehrexemplare in den Bibliotheken (134);
István Egresi: Die Beziehungen der Sozialistischen Brigaden zur Bibliothek der Ganz—Mávag Werke (136);
Lajos Csanádi: Die Bibliothek des Kollegiums der technischen Universität (140).

KÖNYVTÁRI SZAKCIKKEINK SZERZŐI

Andrássy Mária, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 11. sz. kerületi könyvtárának munkatársa; **Babinecz Mihályné** községi könyvtáros, Gulács (Szabolcs-Szatmár m.); **Csanádi Lajos**, a Nehézipari Minisztérium Műszaki Könyvtárának vezetője; **Egresi István**, a Ganz—MÁVAG gyár szakszervezeti könyvtárának munkatársa; **Gerő Gyula**, A könyvtáros olvasószerkesztője; **Horváth Viktor**, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; **Katsányi Sándor**, a Ceglédi Járási Könyvtár mun-

katársa; **Kellner Béla**, a Kaposvári Megyei Könyvtár igazgatója; **Markó József**, a Gyöngyösi Járási Könyvtár igazgatója; **Mezei György**, a Győri Megyei Könyvtár h. igazgatója; **Podonyi András**, az Országgyűlési Könyvtár h. igazgatója; **Stenger Katalin**, a Pápai Járási Könyvtár munkatársa; **Szilágyi Károly** községi könyvtáros, Csobánka (Pest m.); **Vértesy Miklós**, az Egyetemi Könyvtár osztályvezetője.

Ára: 4,— Ft

Részlet az Állami Gorkij Könyvtár új, szabadpolcos kölcsönzőjéből (fent) és raktárából (lent). Cikkünket ld. a 129. oldalon (Foto: Fény. Szöv. — Varga János)

